Душан Сп. Војводић

ЗНАМЕНИТИ СРБИ ВИНКОВАЧКОГ КРАЈА

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА

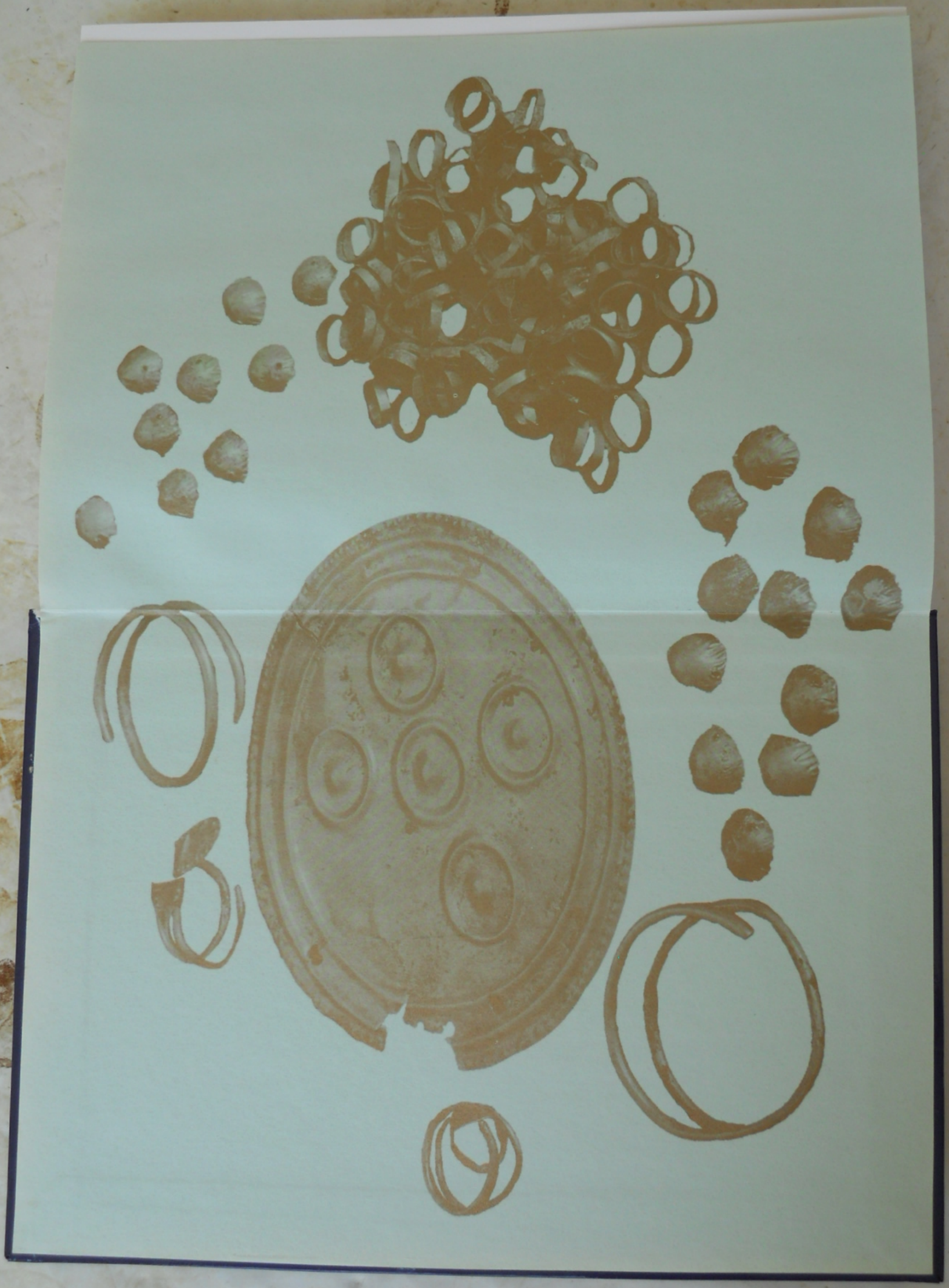

НОВИ САД
ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА

Градска библиотека Нови Сад

Главни и одговорни уредник
Драган Којић

Рецензенти
Др Часлав Оцић
дописни члан САНУ, Београд
Др Драго Његован
виши кустос Музеја Војводине, Нови Сад

1334.

929 (=163 41) (497.5)

Са благословом Његовог Преосвештенства
господина Лукијана, православног Епископа
осечкопољског и барањског

Душан Сп. Војводић

ЗНАМЕНИТИ СРБИ ВИНКОВАЧКОГ КРАЈА

Нови Сад, 2004.

Куповином ове књиге учинили сте благодаран чин помоћи обнове српског православног храма Силаска Светог Духа у Винковцима, који је постојао од 1793. године, а до темеља је порушен 24. новембра 1991. године.

Предговор

Најновија књига Душана Војводића, ко је од православних Срба и са колико година нешто урадио за винковачки крај, заронила је дубоко у прошлост, јер покушава да објасни ко или шта је засадило оно дубоко корење које досеже до најранијих почетака. Главни критеријум на основу кога је одређивао избор помињаних знаменитих личности био је тај да ли је она локални мећаш, а понекад и светионик који шиба светлошћу.

У основи ове књиге леже подаци који показују да је улога и значај православних Срба у развоју Винковаца и околине ван сваке сумње. Њихова се улога одређује чињеницом да Срби представљају важан фермент привредне предузимљивости у свим фазама винковачког и хрватско-славонског развоја. Ова улога у привреди теоретски потпуно једнако припада како Хрватима, тако и Србима.

Онима који не трпе ни један траг српског постојања осим ако то није у форми руине, поручивано је „да се не може владати и бити против Срба".[1] Неупоредиво је и оно што Срби постижу у осталим варошким срединама Хрватске, Славоније и Далмације, па један високи аустријски функционер (Јозеф Марија Беренрајтнер/Baernreiter, 1845-1925) констатује „предности Срба, њихову

1. Речи признања правашког политичара Исе Кршњавога од 28. новембра 1910, у: Iso Kršnjavi: *Zapisci iza kulisa hrvatske politike, Knjiga druga*. Priredio dr Ivan Krtalić. Prvo izdanje, Zagreb, 1986, 638.

надареност на економском и организацијском пољу".[2] Узнемирени тиме, неки хрватски политичари правашког смера су на ово узвраћали теоретисањем да „ми Хрвати смо херојски, поетски карактери расположени за пјесму, док су Срби економски карактери".[3]

Војводићев смисао за детаљ чини његову књигу животном и уверљивом. Она је као судбина коју не можемо ни прозрети нити са њом манипулисати. Има велику одговорност према чињеницама и изразиту склоност према скрупулозној употреби истих. И ту није крај списка добрих страна Душана Војводића као писца и ове његове књиге, која ће одлично послужити као компасни путоказ у доцнијим истраживањима историје српских црквених општина по Славонији током XVIII, XIX и XX века.

Географија њиховог распростирања антиципира ствари које се дешавају у политици великих сила у југословенском питању 1914-1918. и непосредно се тичу разграничења између Хрвата и Срба.

Притисци међународног фактора и захтеви све шире јавности у неким деловима Европе да се не дозволи уједињење Срба и Хрвата у једну државу, подстакли су Франа Супила (1870-1917) да „има уверење да Русија неће уједињење Срба и Хрвата због католичанства Хрвата. Она жели", вели он 1915, „своју Свемирну Патријаршију у Цариграду, под којом би биле све православне цркве. У томе се сложила Италија, која тражи засебну Хрватску. Тако је дошло до црквене карте Славоније, по којој су православне општине до Пакраца досуђене Србији, а остало ће остати Хрватској.[4] У томе се може видети и одјек писања правашке штампе, која је признавала да „изим града (славонског) Брода, котара бродског сва је Славонија у српско-мађарском

2. Казано почетком маја 1913. у Бечу, такође цитирано у I. Kršnjavi: *Zapisci iza kulisa hrvatske politike, Knjiga druga,* 690.
3. *Исто*, 691.
4. Јован Жујовић: *Дневник II*. Приредио др Драгоје Тодоровић, Београд, 1986, 198-199.

табору".[5] Други тип доказа су подаци који указују на „различитост интереса Хрватске и Славоније" и на то да „славонском сељаку, сељак у Банату и Барањи несумњиво је ближи неголи Загорац, а овај се осјећа сроднијим Крањцу него Славонцу".[6] Ово се можда нигде не види боље него у случају Андрије Торквата Брлића, који је брзо презрео илирско име и омрзнуо га као измољчану великохрватску лаж. „Ако га је тко упитао какав је земљак, он би редовито одговарао: „Ја сам Србин".[7] Контраст покушајима хрватизације Славоније јесте и тај да Хрватима „хоризонт хрватске домовине не сеже даље од Сиска".[8]

Нарочит акценат је стављен на знамените личности из света провинцијске буржоазије која се карактерише својим активностима, својим тежњама, својим друштвеним развојем од почетка XVIII до средине XX столећа. Појам буржоазије Душан Војводић је разумео веома широко, што му је омогућило да поред буржоазије у ужем смислу, која живи од прихода од некретнина и имања, ту укључи - мада не увек доследно - и трговце, индустријалце и занатлије, официре и судске чиновнике. Уопште узев, као буржуји биће схваћени они који се својим капиталом или својим „способностима", према изразу М. Ришара, разликују од народних маса у ужем смислу те речи.

Да би се објаснило у каквом су односу модернизација привреде и друштва у Славонији и активност винковачке групације српских предузетника, детаљно је праћено пословање неколико угледних трговаца из породице Георгијевић, почев од Ниће Георгијевића (1775-1796), преко Марка Георгијевића (1783-1848), до Николе Георгијевића (1811-1860). Не само да њихов

5. „Poziv na pretplatu", y: *Posavska Hrvatska*, god. I, br. 1, Slavonski Brod, 13. siečnja 1893.
6. Iso Kršnjavi: *Zapisci iza kulisa hrvatske politike, Knjiga prva*., Priredio dr Ivan Krtalić, Zagreb, 1986, 191.
7. Janez Trdina: *Bachovi husari i Ilirci. Sjećanja iz mojih profesorskih godina u Hrvatskoj (1853-1867).* Prevod T. Pavček, Zagreb, 1980, 81.
8. Julije Benešić: *Razgovori*, Zagreb, 1922, 161-162.

допринос развоју Славоније може сачињавати вредност у оквиру процеса израстања модерног друштва него може и повезивати Славонца са оним што постоји у непосредној околини, по сродности. Напред истакнуто и јесте основни разлог због чега ови делови књиге битно допуњују стандардне приказе привредне историје Хрватске и Славоније у овом датумском оквиру.[9] Ако се изведе сличан и приближан рачун при посматрању учинка осталих предузетника поменутих у Војводићевој књизи, видеће се да је њихов удео у модерној славонској историји био заташкаван.

У оквиру праћења општег успона српског грађанства у друштву и посебно раста интелигенције као носиоца националних програма, реконструисана је слика понашања српских лекара, издавача неких гласила јавне речи, правника, научника, уметника (сликара и музичара), официра и племића. То је слика људи од којих је већина чезнула за тим да види бољи свет и, у настојању да помогну у стварању једног таквог света, били су активни у многим организацијама. Једнога од таквих, лекара Јована Георгијевића (1901-1975), Душан Војводић је и лично познавао. У одредници о њему изнео је неоспорне чињенице, из којих је јасно да данас лекара без сумње има сувише; без сумње је и животни стандард виши: важније је да лекари изгледају господски неголи да заиста буду господа. А управо је то оно са чиме се Георгијевић није никада помирио.

Код већине људи описаних у овој књизи национални идентитет је тесно везан за солидност оног што раде и сви имају заокружену индивидуалност и персоналност. У сукобима који супротстављају остатке феудалне државности и покрет за српско уједињење, политику асимилације и принцип територијалне националне државе, знаменити Срби Винковаца и околине су се увек налазили на правој страни. У срединама у којима су живели донели су свој свет, не издавши га.

[9] Иста је омашка поновљена (не из тенденције, већ из незнања за ове податке) и у солидно изведеној монографији Рудолфа Бићанића: *Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji (1750-1860),* Zagreb, 1951.

Благодарећи овој књизи и захваљујући аналитичком поступку који је веома близак научном истраживању, из дате масе података издваја се тај елемент индивидуалног или личног који је комбинован са колективним, те се истраживачким путем долази до посматрања улоге знаменитих личности у двогубом виду општег и посебног, тако да је требало не само уочити размеру и количину оног што је свака од ових личности дала своме народу и завичају, него је требало такође водити рачуна о мери доприноса свакога од поменутих људи општој ствари науке и културе.

Нови Сад, 4. децембар 2003.

Душан Берић

Увод

Врло је широк круг знаменитих Срба православне вере којима дугујемо захвалност за укупни развитак Винковаца и околине у последња три века српске и хрватске историје. Суштина ове књиге састоји се од биографских цртица, различитог обима и садржаја, тих људи као важних учесника у животу Срема и Славоније. Садржајно, она упреда документарну грађу о њиховом плодотворном животном путу са сведочењима великог броја људи који су их знали и с њима сарађивали. Истовремено књига представља својеврстан омаж и једнима и другима, и треба да покаже како прожимање људских судбина често утиче у одређеним историјским условима на преплитање историја различитих народа. Етничка и верска измешаност становништва винковачког краја и његовог блиског суседства, као и животни пут који су одживели ови људи, потврђује да су увек неговали српске традиције и обичаје измешане са хрватским, немачким, мађарским и јеврејским.

Срби винковачког краја су пролазили кроз многа искушења. То им није сметало да се оставе свега што се српског народа не тиче, па да се хватају и окупљају у своје коло, око својих чисто српских послова, око заједничких идеја, подижући установе од пресудног значаја за опстанак на завичајном простору. Могућност да се сагради црква, школа, позориште, штедионица, развија производња материјалних добара, проистекла је из независности од политике. Реч је о људима који су у животу до свега

стигли сами и увек се придржавали скаутске девизе: „Буди спреман". То је једино чиме су практично могли да оправдају своје постојање у свему ономе што се у њиховом завичају дешавало. Користећи слободу као начин живота, без помоћи политичких партија и страначког додворавања, она је омогућила Србима да буду важан део елите винковачког краја и најугледнији арбитри између разних група и слојева тадашњег друштва. То је био директан доказ какав престиж може да стекне у очима народа човек који је први у својој професији, а који заправо нема никакву власт.

До данас, од свих знаменитих Срба винковачког краја, само се за Саву Шумановића може рећи да је довољно познат изван својих завичајних међа и примерено представљен у литератури, у мери која свако будуће поновно сагледавање Шумановићевог живота и дела ослобађа критичке обавезе која ће утицати на популаризацију код стручне и читалачке публике. Један је од ретких о чијем животу и делу постоји сведочанство саткано у неколико монографија, а представљен је и у *Невкошевој* едицији *Винковчани*. Сава Шумановић је сликар европског формата, каквог читав славонско-сремски крај до данас није изнедрио. Његово дело би свакако имало још монументалнији опус да га нису убиле хрватске усташе 1942. године, у Сремској Митровици, у 46-ој години живота, у доби најплоднијег уметничког стваралаштва. То је нешто сувише морбидно и сувишеше ужасно да би у Крлежиној *Енциклопедији* Лексикографског завода (књига седма, Загреб, MCMLXIV, стр. 324) било представљено, не као злочин, већ као волшебна погибија.

Шумановић је изузетношћу свога дела, свога живота и своје смрти, за највеће стручњаке ликовне критике и историчаре остао крупан изазов.

Стојан Димитријевић, научник-археолог светског угледа, посленик је интердисциплинарне науке о материјалној култури. Први је Винковце увео у свет научне литературе обелодањујући постојање научне области у археолошкој науци којој је даровао име свога града – *винковачка култура*. Она представља посебан

стопедесетогодишњи период старе ере од 1850. до 1700. године. Други винковачки епоним који је Димитријевић увео у науку је *сопотска култура* из неолитског периода. Оба ова открића прихватила је светска археолошка наука и, свако на свој начин, указују на то да је постојао велики контраст између сјајног научног дела овог научника и његове репутације у званичној археологији тзв. друге Југославије. Почетни корак у исправљању те неправде учинила је књига угледног научника, загребачког археолога Нивес Мајнарић Панџић, такође објављена у едицији *Винковчани*, издавачке куће *Невкош* из Новога Сада.

Лука Милованов Георгијевић, био је песник и прозодист, претеча је Вукове реформе језика, оног, којим данас говори око 20 милиона људи на балканском простору.

Јосиф Руњанин, композитор, потомак је вишегенерацијске српске-свештеничке лозе Руњанин. Компоновао је *Лиепу нашу домовину*, која је први пут изведена у Глини 1846. године, а извело ју је тамошње *Српско пјевачко друштво* којим је дириговао сам Јосиф Руњанин. Дуго по његовој смрти, власт у Хрватској усвојила је ову композицију за своју националну химну. Тако је заслугом једног српског музичара рођена једна од најлепших химни на свету, што је на част свеколиком српству.

Ђорђе Радић, агроном, родоначелник је савремене српске пољопривреде. Његова дела су била револуционарна и по први пут упоредива са до тада немерљивом аграрном културом у Европи на размеђу XIX и XX века.

Колико год да има огроман значај за удео винковачког краја у култури Срема и Славоније, просто је невероватно да Антоније Рељковић још увек није ваљано представљен у литератури. Рељковићева орјентација обезбеђује му заслужено место „пионира критичке етнологије" (Душан Недељковић), односно висок књижевноисторијски рејтинг. Остаје загонетно зашто није узвраћен етички однос према његовој биографији у којој је наглашена тежња да се преименује у Релковић (*Сатир*, Невкош, Нови Сад, 2002, 7-17. Предговор Сава Дамјанов). Ово је само друго лице оспоравања славонског покрајинског идентитета.

Позајмљујући замашно из српске историје, Рељковић је апострофирао личности које су ушле у народну поетску легенду (попут Марка Краљевића и властеле Јакшића), критикујући актуелну праксу Славонаца (избегавање школа), а кроз уста Сатира апострофира и њихову традицију у којој је ученост била на цени; *ваши стари јесу књигу знали, српски штили, а српски писали.* Исто тако, он у почетку своје *Нове славонске и нимачке граматике* говори о *ћирилијанским словима* (ћирилици) као ортографској основи *славонског језика,* критикујући то што учени људи из његовог народа *за немар метнувши своја властита, латинским се служе слови.*

Рељковићев *Сатир, Разговор угодни народа словинског* Андрије Качића-Миошића и Дошенова *Ождаја седмоглава* „нису једноставно транскрибовани, него су језички прерађени и очишћени..." (Wolfgang Kessler: *Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien in der Ersten Halfte des 19. Jahrhunderts.* Historiographie und Grundlagen, München, 1981, 150).

Учешће у Седмогодишњем рату (1756-1763), заробљавање и темељит рад у једној пруској библиотеци јесу догађаји у оквиру којих почиње животна веза Рељковића са светом модернизације и увод су у доситејевски упорно стремљење ка свету у коме владају „аполонијске (и хесиодовске) вредности мере и рада насупрот дионизијском идеалу махнитости и усхићења" (видети Трајан Стојановић: *Балкански светови. Прва и последња Европа*, превела с енглеског Ивана Ђорђевић, Београд, 1997, 300).

Код Рељковића је сва китњастост одбачена у корист лапидарне једноставности, коју интелигенција у суседној Хрватској неће достићи ни читаво столеће доцније. Разлог томе заостајању неки виде у чињеници да „tugjinski duh je poput more pritisnuo cio naš javni i privatni život u tolikoj mjeri, da se je opravdano bojati, ne stane li se tomu već jednoč na kraj, da ćemo našoj narodnoj inuvidualnosti zapjevati miserere" („Naš nacijonalizam", y: *Mlada Hrvatska*, godina VI, br. 1, Beč, siječanj 1913, 7).

Породица Георгијевић је два века у Винковцима развијала грађанску културу и грађански живот, дајући му завидну препо-

знатљивост, у чему се са њом није могла мерити ниједна друга породица у Винковцима. Георгијевићи су досељени из Шипског, села у данашњој Албанији, недалеко тромеђе и Охридског језера. По предању, презиме су добили по једном од предака именом Ђорђе, или су презиме променили и понели из свог села Шипско у којем је био православни манастир посвећен св. Ђорђу (Георгију). Велики њихов значај за развој Винковаца и ширег подручја пресудно је утицао на широку заступљеност Георгијевића у овој књизи. Поред најзначајнијих и посебно заслужних за свеопшти напредак Винковаца, а чији је допринос у томе представљен, треба поменути и оне Георгијевиће о којима се недовољно зна. То су: Гаврило Георгијевић, истакнути војсковођа, Петар Георгијевић, који се спомиње као значајан трговац 1799. године, затим Павле Георгијевић, Марков син, а Нићин унук. Неколико црквених општина из Славоније и Хрватске послало је депутате за Мајску скупштину одржану 1848. године у Карловцима, а од њих је у Главни одбор изабран Павле Георгијевић из Винковаца. Петар Георгијевић био је крајишки заступник из Винковаца изабран у Земаљски сабор у Загребу на изборима који су одржани од 21. до 27. маја 1861. године.

Самко Георгијевић, сакупљач-нумизмата, постао је власник богате збирке од преко 200 новчића и неколико вредних археолошких предмета. У тој области успешно се огледао и власник фабрике сапуна Петар Стојановић (1807-1879), чија збирка је својевремено била најбогатија и бројала је преко 1000 античких новчића, стручно обрађених. Вредну збирку имао је и Никола Јанковић, винковачки велепоседник и један од највећих велепоседника у Сремској жупанији крајем XIX и почетком XX века. Године 1913. висина његових пореских обавеза износила је 1.734 круна и 85 форинти. Значајно је његово учешће у развоју задругарства у Винковцима, као и других Срба на унапређењу пољопривреде. Они су у Винковцима основали подружницу Господарског друштва међу првима у Срему, већ 1890. године, одмах након Земуна, Сурчина, Голубинаца и Вуковара.

NACIONALNE MANJINE OPĆINE KNEŽEVI VINOGRADI
17

Највећи винковачки велепоседник и један од највећих велепоседника у целој Жупанији на размеђу XIX и XX века био је Александар Веселиновић. Да је један од најбогатијих људи у целој жупанији потврђује висина пореских обавеза од 2.451 круна и 24 форинте за 1913. годину.

У ред угледних велепоседника сврставан је и Радивој Пауновић из Нуштра, који је био носилац листе Српске самосталне странке на изборима 28. октобра 1910, која је и победила у Нуштру, а Пауновић постао посланик.

На српском православном гробљу у Винковцима почивају земни остаци угледног подмаршала Јована Калића и граничарског генерала Драгојловића. Ту су и мошти пуковника и потоњег генерала Станисављевића, блиског пријатеља митрополита Стевана Стратимировића, који га је, у свом пастирском походу Винковцима 25. марта 1824, посетио и управо преноћио код Станисављевића (податак о томе у Архиву Српске академије наука у Сремским Карловцима, Патријаршијско-митрополијски архив „А", бр. 1805/122 IV и 1824, 19, III).

У Винковцима је 1764. рођена и Марта Продановић, племенита од Ужичке Каменице, кћерка Савина и унука Михајлова. Она је, као и сви значајни људи, помагала свој родни град и трајно му остала привржена (Душан Ј. Поповић, *Срби у Војводини*, *III*, Нови Сад, 1963, стр. 74).

Из винковачке средине је поникао и адвокат Ђорђе Пејић, који је пуне три школске године био стипендиста Текелијанума (1864-1867), а након студија права адвокатску каријеру је текао у Великом Бечкереку.

Ту је и његов правнички сабрат Ђуро Белошевић, винковачки судија и члан угледног Правничког друштва у Загребу. Из извештаја („izvješća") о раду тога друштва види се да су у њему била још двојица Винковчана: од 1879. године Лазар Савић и, од 1882, Марко Милиновић.

Подаци указују на то да је и Коста Трифковић из Новога Сада (18. 10. 1843 - 19. 02. 1875), за свог кратког и плодног живота,

једну годину боравио у Винковцима, и то као ђак гимназије, свршивши пети разред.

Јавна делатност Константина Јанковића и Георгија Петровића добила је посебан значај учешћем њих двојице као делегата винковачке Српскоправославне црквене општине на *Заседанију скупљених у Пешти Србаља* 5, 6. и 7. марта 1848. године. Гледајући како остали народи у Хабзбуршком царству развијају дискусију о демократском уређењу, о националним правима и верским слободама, они су признавали остале народе, али и захтевали да се и њихова народност призна, да се призна њихов језик и заштити њихова православна вера, као и да се обезбеди несметан рад српских школа и осталих националних институција (о томе детаљније у: Василије Ђ. Крестић: *Леци на српском језику (1848-1849)*, Нови Сад, 1998, 14-22).

Стварна слика удела Срба у раду Винковачке штедионице (основане 1873) показује да су њен председник и директор били Гига Рајић и Миленко Јовановић. Штедионица је располагала са почетним капиталом од 420.000 динара (Станојевићева *Енциклопедија*, *I*, Загреб, 1929, стр. 368).

Сасвим паралелно с тим, и потоње винковачке финансијске установе карактерише активност за стварање бољих услова живота домаћих Срба, што је најпре дошло до изражаја у раду Српске штедионице А. Д. Винковци, основане 1911. године, са капиталом од 270.000, резервом од 77.764, улозима у износу од 992.780, меницама у вредности од 1.013.787 и добити од 115.569 ондашњих динара. Председник Штедионице био је Никола Јанковић (Станојевићева *Енциклопедија*, *IV*, 359). Сагледавајући чињенице које показују да су винковачки Срби основали још неколико својих установа, међу њима и Добротворну задругу Српкиња, могли бисмо се питати постоји ли свест код несрба о привредној снази и предузимљивости Срба у Хабзбуршком царству?

У записницима централних институција у Загребу и слици друштвене структуре носилаца политичких и привредних институција од 1860. до 1873. године, помиње се име Симе Драгошевића

као јединог саборског заступника из Винковаца (Агнеза Сабо: *Средишње институције у Загребу 1860-1873*, књ. I, Загреб 1987, 46).

С почетка XX века др Паја Станишић је био најмаркантнија политичка личност у Винковцима. Први је винковачки радикал и члан средишњег одбора Српске народне радикалне странке. Захваљујући угледу Станишића и добром географском положају Винковаца, ту су се одржавале важне седнице Средишњег одбора, посебно седнице хитног сазива, попут оних из 1907. када је дошло до коалиционих сукоба са Самосталном и Напредном странком (о томе детаљније у: Василије Ђ. Крестић: *Грађа о Србима у Хрватској и Славонији, 1848-1914*, књ. II, Београд, 1995).

Велики жупан Васо Исаиловић залагао се за уређење цеста у Винковцима. Новац је намицао продајом градилишта за господске виле насупрот парка Леније и градилишта за сиромашније на Сајмишту. Основао је дворазредну трговачку школу испуњавајући тежње грађанства да град постане трговачки центар своје околине. Најзначајнији догађај те 1922. године је свакако оснивање циглане *Бон* у Винковцима, јер је у њој нашао запослење велик број незапослених Винковчана. Недуго по првој покренутој индустријској производњи опекарских производа Бон је набавио аутобус с наменом да служи превозу ђака. Иначе, први аутобус у Винковцима био је власништво Мутимира Маретића, који је представљао праву атракцију у време док Винковци још нису имали статус града.

У периоду између два светска рата у Винковцима је било више угледних Срба привредника. Неколицина се бавила циглярством и запошљавали су знатан број мештана. Тодор Митровић један је од два винковачка циглара који су издржали жестоку конкуренцију браће Бон. И Коста Стојановић, Стеван Стојчић, Боснић и Веселиновић су се одржали у оштрој конкуренцији захваљујући својој квалитетној мануфактурној производњи.

Свет писане речи истакао је неколико Срба у Винковцима, почевши од Константина Трумића и његовог *Народњака* из 1876, преко Душана Грујића, власника, издавача и уредника листа *Винковачки гласник*, те др Паје Станишића, уредника *Физиократије*, и Николе Царића, који је уређивао *Граничарски лист*, до др Паје Јањанина, винковачког адвоката, који је покренуо, уређивао и финансирао листове *Нови винковачки тједник* и *Нови лист*. Јован Поповић уређивао је пословно-трговачко гласило *Успех*. *Народни глас* је уређивао Светозар Ћурчић. Априлско посебно издање *Хумористичког магазина* и недељник *Славонија* уређивао је новинар Велиша Раичевић, док је *Шокадију*, лист котара Винковци и Жупања, уређивао Ђорђе Јањатовић.

Војин Дубајић (1899-1959) је овековечио своје име као покретач и обновитељ позоришног живота у Винковцима после 1945. године. У његовој личности и раду били су сједињени редитељ, глумац и аниматор, што му је обезбедило статус прве личности у култури поратних Винковаца.

Чувени диригент и композитор Јован Бандур, винковачки је ђак, јер је у њима стицао своје почетно музичко образовање, а завршио је студије на Музичком конзерваторију у Прагу. Аутор је *Партизанске рапсодије*. Умро је у Београду 1956. године.

Још један рођени Винковчанин, Максо Савин, остварио је врло успешну каријеру у свету музике. У Сарајеву се афирмисао као музиколог и солиста сарајевске опере.

У Винковцима најмаркантнија личност у музичкој култури града пуне две и по деценије био је Димитрије Хаџи-Манев; био је оснивач Основне музичке школе у Винковцима и њен први директор, од 1948. до одласка у пензију 1971. године. Био је и предавач музичке уметности на гимназији од 1945. до 1954, оснивач два певачка збора, диригент у КУД-у *Максим Горки* и ГПД-у *Јосип Козарац*.

У Негославцима, срезу винковачком, рођен је Бошко Бабовић 1914. године. Своје новинарско умеће окрунио је уредничким радом у престижним београдским новинама *Политици* и *Радио Београду*.

Године 1911. у Турјанском рођен је Вујо Дивјак, првоборац Другог светског рата. Након рата савезни је народни посланик, за срез Вуковар. Више година живео је у Винковцима где је био и председник котара Винковци.

Александра Марјановић, рођена у Винковцима 7. децембра 1926. године, била је угледни професор Филозофског факултета у Београду.

Рајић код Новске родно је место Илије Станића који је након Другог светског рата живео и радио у Винковцима. Био је истакнути привредник и посланик.

Слободан Шушић, син чувеног пароха винковачког Константина Шушића, рођен је у Винковцима 16. децембра 1915. године. Дуго година је радио као професор на Технолошком факултету у Београду. Објавио је више научних радова.

Агроном Ненад Мијатовић, рођен је у Маринцима 1917. године, а као високоцењени стручњак у привреди, радио је у Министарству за пољопривреду Републике Хрватске.

У Ђелетовцима је 30. августа 1931. године рођен Лазар Дудић, дугогодишњи новинар *Радио Загреба* и уредник унутрашње политике.

Двојица од петоро браће Цветковића из Острова код Винковаца, створили су бриљантне каријере, дајући велик допринос у афирмацији свога краја. Жарко, рођен фебруара 1920, био је доктор медицинских наука. Радио је на ВМА у Београду као професор и кардиохирург. Овај генералмајор ЈНА био је начелник Института за издавање медицинских уџбеника. Био је на челу југословенског санитета. Објавио је више стручних књига и на десетине стручних радова. Говорио је и у струци се служио са четири светска језика: француским, енглеским, руским и немачким.

Дамјан Цветковић (14. 11. 1930), доктор металгурије, био је професор на Металуршком факултету у Бору. Веома је уважаван у стручним круговима као руководилац и иноватор у сисачкој Железари. Објавио је више стручних књига и мноштво научних радова. Патентирао је преко стотину иновација за које је добио највеће домаће и светске награде. Унапређивао је и рационализовао постојећа решења у Зеничкој и другим жељезарама. Висока признања добијао је за свој хобистички рад – креативну филигранску уметност којом се бавио у слободно време. Говорио је пет страних језика: енглески, француски, немачки, пољски и чешки.

Многи Мирковчани су за собом оставили дубок и плодоносан траг; један од њих је и Миленко Севдић (1902), који је дуго стварао у Загребу. Први је аутор популарне математичке читанке у Хрватској.

У Привлаци код Винковаца, месту где је по попису из 1896. године живела 171 српска душа, рођен је и Славко Пушкар, публициста. Објавио је као аутор или коаутор неколико врло значајних књига које обрађују ратну тематику и страдања цивила од усташа у периоду од 1941-1945. године. Ево неких од њих: *Спомен обиљежја револуције и НОБ-е, Славонија у НОБ-и; Сабирни логор у Винковцима*; *Винковачки крај на путу у слободу и социјализам 1895-1945*.

Слободан Бајић-Паја, антифашиста, борац за слободу, једини је проглашен народним херојем Другог светског рата у читавом винковачком крају.

Узгредне забелешке о напред споменутим људима нису довољне да би се разрадиле у посебне одреднице, али су довољне да покажу да се препород винковачког краја није одвијао мимо њих. И они који су своје умеће доказивали изван Винковаца, изван средине у којој су рођени, у којој су образовани или су у њој једно време стварали, такође су афирмисали свој винковачки завичај.

Два су доминантна разлога због којих је многим Србима излазни пут из Винковаца често био вољно и невољно трасиран. Један је што су Винковци увек били мала средина у којој је том чињеницом простор био ограничен за размах многих делања и потврду широких стваралачких остварења. Судбина сваке провинције је да она никад није била модел узора живота, већ за многе школа у којој се бруси и наглашава мотив за животом који има модел урбаног и светског...

Поука на коју указује ова књига је да цела једна национална заједница у једној средини може нестати са лица земље заједно са својом културом, обичајима и свеколиким вредностима; али, ако од њене историје преостане само парче писаног помена, само ошље, то сведочанство је довољно да је сачува од заборава.

Постојање у свести ове чињенице читаоцу ће да служи као један од критеријума за мерење вредности ове књиге.

У прикупљању грађе за њену израду несебично су ми помагали: протојерej-ставрофор Мирко Тишма, Радован Мићић, библиотечки саветник у Библиотеци Матице српске, универзитетски наставник и истраживач др Душан Берић, Драган Којић, управник Градске библиотеке у Новом Саду, Павле Станојевић, директор Архива Војводине, Чеда Денић, директор Патријаршијско-митрополитског архива САНУ у Сремским Карловцима, проф. др Мила Алечковић-Николић из Париза, као и професор Мијо Лончар из Вршца. Овим признањем желим да оставим спомен на време нашег друговања, док сам радио на овој књизи. Помоћ моје породице огледала се у разумевању и заштити од других обавеза и бодрењу да истрајем у обнови рукописа који ми је након првог сачињења у потпуности пропао. Без такве подршке ове књиге не би било.

Д. Сп. В.

АЛЕКСИЋ, ДРАГАН – песник, дадаиста, есејиста, критичар, уредник, фељтониста

Бунић код Коренице, 28. децембра 1901 - Београд, 22. јула 1958.

Основну школу завршио је у родном месту, а гимназију у Винковцима. Од 1920. студирао је славистику у Прагу (тамо се бавио боксом и новинарством у листу *Народни политика*). Радио је са стенотиперима часописа *Час* (1920, авангардни чешки часопис). У октобру 1920. у једној гимнастичкој сали на Карловским Винохрадима изложио је своју теорију Оргарта (органске уметности). До краја 1920. у Прагу Алексић одржава још две манифестације. Био је у преписци са Куртом Швитерсом, Раулом Хаусманом, Рихардом Хилсенбеком, Валтером Мерингом, Тристаном Царом итд. По повратку у Загреб прикључује се Мицићевом *Зениту* (сарађује од 2. до 13. броја, објављујући поезију, прозу, критику). Алексић је творац првог дадаистичког манифеста на српском језику (*Зенит*, бр. 3, 1921).

Прве песме објавио је у ђачком листу *Омладина* (1918), потом је поезију објављивао у следећим листовима и часописима: *Искра* (1918-1919), *Југословенска њива* (1919), *Алманах социјалистичке омладине* (1919), алманах *Наша свијест* (1919), *Зенит* (1920-1921), *Хипнос* (1923), алманах *Црно на бело* (1924), *Вечност* (1926), *ЛМС* (1928), *Октобар* (1928), *Књижевност* (1958). Покренуо је и уређивао, и у њима објављивао такође поезију и критичке текстове, дадаистичке ревије *Дада Танк* и *Дада Jazz* (оба из 1922). Објављивао је и у новосадском часопису *Ut* (1922), потом у авангардном часопису Лајоша Кашака *Ма* (1922). У издању билиотеке Зенит као 3. књигу најавио роман гротеску *Провала господина Христота* (у неколико наврата објављивани рекламни плакати у *Зениту* и *Кинофону*, 1922). До објављивања овог дела није дошло, иако је било сложено и прошло уобичајену коректуру, изгледа да

је цели тираж (100 примерака) уништио Љ. Мицић. У Загребу је, у Петрињској 6, основао дада клуб *Југо-Дада* (у априлу 1922), а већ почетком маја обнавља везе с најпознатијим европским дадаистима: Царом, Хилсенбеком, Швитерсом, Кашаком и др.). Алексић је у оквиру ревије *Дада Танк*, односно *Југодада клуба,* најавио библиотеку *Мићи тући* (*свилени крокодил*) са следећим издањима:

1. *Jazz, pištaljke jazz*, 2. *Детектив Ромб – колосалан шунд-*-роман, 3. *Електро бифтеки* М. С. Петрова, 4. *Секунда кроз мозак*, роман Melchiora Vischera и 5. *Лето без сифилиса,* књигу песама Д. Алексића. Одржао је, с групом истомишљника, дадаистичке матинеје у Осијеку (19. октобар 1922. у *Ројал-кину*), потом 19. септембра и 19. новембра с новосадским и суботичким активистима у Суботици. После те манифестације настањује се у Београду, постаје један од уредника *Времена* (за културу) и критичар (књижевни, ликовни, филмски и позоришни).

У дадаистичком духу срочио је и своју аутобиографију у часопису *Вечност* (1926):

„ДРАГАН АЛЕКСИЋ, Стар да би био млад, неспособан да игра на трапезу. Чулност. Војник новца да би била искаligрафисана реч *романтични песник*.

Журналиста, боксер, утамњивач вина и ементалера. Опис тела приватно.

Визиолог не, разбојник по потреби, духовит никада. Са искуством и лава и пацова. Добре намере често му свирају на парадама.

Тешко вама ако немате јаче песнице од овог песника - чврстину песницом, строгим песмама."

Постхумно су објављене његове песме у књизи *Дада танк* (приредио Гојко Тешић, 1977), захваљујући Васку Попи који је уврстио Алексићеве песме у своје антологије *Урнебесник* (1960) и *Поноћно сунце* (1962).

Извор: Здравко Крстановић, *Чудесни кладенац. Антологија српског песништва од Барање до Боке Которске*, Српско културно друштво *Зора,* Београд, 2002.

БАБОВИЋ, ГЛИША – писац

Оролик код Винковаца, 4. фебруара 1886 - Шабац, 24. децембра 1961.

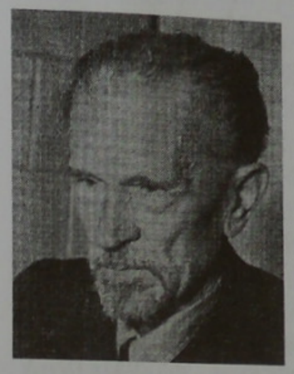

Рођен је у земљорадничкој породици (отац Живко, мати Јелисавета). Основну школу завршио у родном месту, нижу гимназију у Винковцима (1903), вишу (1907) и богословију (1911) у Сремским Карловцима. Свештеник у Босуту (1912), Вуковару (1913), Негославцима (1913 - 1933) и Шапцу (1933 - 1954). Пензионисан 1954. Син Бошко, уредник *Политике*. Први Бабовићев штампани рад је приповетка *Сеоски одбори* (*Илустровани лист*, Београд, 22-29, децембар 1921).

Сарађивао је у листовима и часописима: *Илустровани лист* (1922), *Забавник Илустрованог листа* (1923), *Застава* (1924), *Политика* (1930,1953-1960), *Време* (1932), *Правда* (1934, 1936-1939), *Шабачки гласник* (1935-1939, 1941), *Подрињски весник* (1935), *Јеж* (1953-1956), *Јединство* (1953), *Јежев летњи алманах* (1954, 1955), *Јежев календар* (1954-1956, 1958), *Задруга* (1954), *Борба* (1954, 1955, 1957), *Змај* (1954-1956, 1961, 1962), *Пионири* (1954-1957, 1962), *Титов пионир* (1955), *Породица и дијете* (1956), *Нови лист* (1960), *Глас Подриња* (1962). Заступљен у *Tregime per fëmije – prej skrimtarëve jugosllavë,* збирка радова (Скопље 1960). У рукопису су остали романи: *Мирка* (за децу) и *Певачко друштво*; *Шабац под окупацијом*, дневник 1941-1944; више приповедака. Прича *Славолук* награђена је на конкурсу *Илустрованог листа* (1922).

Извор: *Летопис писаца Југославије,* I, Матица српска, Нови Сад, 1972.

БАЛИЋ, БОЖИДАРА СЛОБОДАН – народни херој

Шидски Бановци, 16. јуна 1916 - на путу Тузла-Зворник, јула 1943.

Рођен је 26. јуна 1916. године, у свештеничкој породици, у Шидским Бановцима. Из родног места понео је успомене из најранијег детињства које су утицале да с Бановчанима одржава извесне односе као студент-револуционар.

Од 1922. живео је у Пећинцима (Срем), где му је отац премештен. Ту је завршио основну школу, а гимназију 1934/35. у Сремским Карловцима. Филозофију је студирао на Филозофском факултету у Београду, где постаје један од истакнутих активиста напредног омладинског студентског покрета. Сарађивао је с Павлом Папом, који је био један од политичких руководилаца напредног студентског покрета на Београдском универзитету. Захваљујући тој сарадњи, Слободан учествује и политички делује и у раду масовног и напредног културно-привредног покрета војвођанске омладине, ОМПОК-а. Трећег априла 1938. године присуствује историјски значајном скупу у Сремским Карловцима, одржаном у кући истакнутог писца и друштвеног радника Васе Стајића (поводом шездесетогодишњице његовог рођења). Скупу је присуствовало око 200 напредних омладинаца и омладинки из Војводине. Међу њима је било 80 војвођанских студената и студенткиња. На том скупу је Павле Пап, већ тада истакнути партијски радник, говорио о новим облицима илегалног и легалног масовног рада с омладином после забране ОМПОК-а.

Слободан је, као студент, више пута долазио у Сремске Карловце, и обично би окупљао средњошколску омладину, будуће скојевце, који су га познавали из гимназије, а неки из Саса, где је такође повремено боравио код свога деде. Био је истакнути антифаштистички борац, а непосредно је учествовао и у организовању студентских демонстрација.

Године 1938. примљен је у чланство КПЈ. Био је популаран партијски радник и у Београду и у Војводини. Исте године, 12. маја, рано у зору, Слободана је, у заједичком стану у Београду, заједно с двадесет студената, ухапсила београдска полиција. О поменутом хапшењу, у прогласу *Војвођанској јавности*, између осталог, пише: „Слободан Бајић за све време у влажној самици, без светлости, без хране, непрекидно мучен и бијен, живчано је потпуно оронуо". После таквог мучења, осуђен је на пет година робије. „Тек је", пише Ј. Веселинов, „превалио двадесету годину живота када је обукао прљаво и искрпљено робијашко одело, чамио по самицама и загушљивим собама..." Познато је да робија комуниста није била само мучилиште, него и њихова изванредна школа за стицање марксистичког и општег образовања да би што више користили Партији и револуцији кад се ослободе тамнице. Слободан је био изузетан ђак тога „универзитета".

Црква св. Петке у Шидским Бановцима, поред које је парохијски дом у коме је рођен Слободан Бајић

Побегавши из казнионице у Сремској Митровици, августа 1941. године, нашао се међу фрушкогорским партизанима. Почео је као борац. Остао је у Срему. У јесен 1941. године, после прославе Октобарске револуције у Стејановачком честару, изнад Мале Ремете, када су сви борци Фрушкогорског одреда отишли на политички рад у села, Слободан је највише боравио у Шуљму, селу на падинама Фрушке горе. У току зиме, захваљујући Слободану, партијској и скојевској организацији, цело село је пришло покрету. Ту је радио на штампању 2. и 3. броја листа *Фрушкогорски партизан*.

У фебруару 1942. постао је комесар 1. чете Фрушкогорског одреда, у којој је Марко Перичин Камењар био командир. У току маја (или јуна) исте године постаје комесар Фрушкогорског одреда.

Слободан је познавао менталитет и душу сремског човека. Увек је имао разумевања за свакога. Сви су му се обраћали, и стари и млади. Народ га је назвао Политички Паја. Овај надимак потпуно изражава политичку душу овог револуционара, његову хуману и скромну људску природу. Ни у најтежим тренуцима није заборављао народ. Уочи фашистичке офанзиве у Срему, на Фрушку гору, у поруци комесарима чета, између осталог пише: „Док се народ не повуче ви остајете на својим положајима". После пробоја из фашистичког обруча у Фрушкој гори, с групом од око 20 бораца, први се враћа у Фрушку гору, и својом одлучношћу доприноси да се Одред поново стабилизује и реорганизује у батаљон.

Као комесар Штаба Сремског одреда, 4. новембра 1942. године, с главним партизанским снагама, заједно са 6. босанском народноослободилачком ударном бригадом прелази из Срема у Источну Босну. Овај покрет је већ познат као славна епопеја војвођанских и босанских бораца и бригада, не само у борби против окупатора и разних квислинга, него и због ширења братства и јединства свих националности које живе у том крају. Сремци су одушевљавали Босанце својом борбом против четника, чему је и Паја знатно допринео. Паја је био први комесар 1. војвођанске бригаде, а у мају 1943. постаје комесар Оперативног штаба Војводине.

После 5. офанзиве, тај штаб се састао с другом Титом, чијом је наредбом постао Главни штаб НОВ И ПО Војводине. Од команданта и заменика команданта Штаба и комесара Паје, друг Тито је детаљно сазнао о борбама у Срему и Војводини. За тренутак се замислио и рекао оне значајне историјске речи о нашем НОР-у и социјалистичкој револуцији:

„У Европи мисле да су наше планине родиле наш покрет и нашу војску. А Срем то најубједљивије демантује. Национална и политичка свијест народа, његова борбена воља и револуционарна Партија која је способна да покрене и води народ у борби – то је основно за устанак, географски услови могу само мање или више олакшати устанак, утицати на тактику устаничке војске."

Враћајући се из Врховног штаба (јула 1943) на путу за Срем, Паја је погинуо у борби против хитлероваца на цести Тузла--Зворник. Вест о његовој погибији саопштио је курир Штаба Бриле Милорадовић из Шуљма, који је Пају пратио из Фрушке горе (1942) па све до места његове погибије. Од исте непријатељске гранате која је разнела популарног и вољеног комесара рањен је тешко у главу и Бриле.

„После Бајићеве погибије", пише Ј. Веселинов, „није се могао наћи човек његових особина, руководилац који би га у свему заменио. Имали смо само једног Пају."

Овом хероју откривена је спомен-биста у родном месту (4. јула 1969). Дом студената Новосадског универзитета носи његово име, а и више школа (у Шидским Бановцима, Пећинцима и другде) и других институција.

Народним херојем проглашен је 5. јула 1952. године.

Извор: *Народни хероји Југославије*, књига I, Партизанска књига-Народна књига, Београд; Побједа, Титоград, 1982.

БЛАГОЈЕВИЋ, МИЛОЈКО – српски народни учитељ и ликовођа српског певачког друштва у Винковцима

Сомбор, 29. јуна 1876 - Винковци, 4. јуна 1899.

Рођен као прво мушко дете потоње вишечлане породице Благојевића у Сомбору. Те бурне ратне 1876. године, кад су се Срби борили за ослобођење од турског зулума, стизали су са бојишта многи гласови о херојској борби Срба. Многи јунаци су због јуначког држања у бој су и опевани. Један од опеваних јунака, који се одмах и народу омилио, био је војвода Милојко Лешјанин, заповедник српске војске на Тимоку према граду Видину. О том херојству допре глас и песма до Сомбора, те очевом жељом, син првенац понесе име Милојко. Основну школу и пет разреда гимназије Милојко је завршио у родном месту. Жељу да се ода учитељском позиву, и служи народу као народни учитељ, родитељи су му одобрили. Учитељску школу с лепим успехом Милојко Благојевић завршио је 1895. године. Одмах по свршетку школе, у августу месецу једногласно га је изабрао Савет српске црквене општине у Винковцима за народног учитеља Српске основне школе.

Српска народна школа у којој је Милојко приљежно учио младу Српчад

Одмах по постављењу на место учитеља уважени чланови одбора дали су младом Милојку до знања да „са учитељем српским расте или пада углед Српства винковачког". Тих неколико речи било је довољно младом учитељу, лепог кућног васпитања, да схвати до краја своју учитељску улогу у Винковцима, и свој животни избор. Приљежан обаве-зама, савестан и неуморан, млади Милојко је брзо задобио симпатије свих винковачких Срба и других житеља вароши. Поред рада у школи, активно је учествовао у оснивању Српског певачког друштва у Винковцима, а одмах је постао и ликовођа. Музички изузетно надарен, лепог гласа, особито је заволео појање и певање, па и свирку на хармонијуму, те је у тим предметима у учитељској школи толико напредовао да је засебно оспособљен дипломом за управљање певачким друштвима. Био је самоук свирач, и у томе је толико далеко дотерао да је тако лепо и вешто свирао и пратио певаче да нико није ни помишљао да је Милојко самоук. Последњу годину живота учио је свирање виолине код једног професора којег је задивио својим напредовањем у учењу. Хорско певање у Винковцима је толико узнапредовало за његова вођења да је

Српска православна црква у Винковцима

заокупило велику пажњу Винковчана, толико да су многи долазили на српске забаве и у Српску православну цркву, без обзира на вероисповест, да уживају слушајући литургијска певања хора који је водио млади црквени појац Милојко Благојевић.

Умро је у Винковцима, изненада, од тровања сладоледом, у цвету младости (25 дана је недостајало да напуни двадесет три године живота), управо у моменту кад су сви с којима је делио овоземаљски живот схватили колико Милојко може пружити свима око себе. Поред учитељских обавеза и обавеза око Српског певачког друштва, односно црквеног хора, Милојко је био перовођа и рачуновођа у Српској црквеној општини. Млад и без искуства, латио се гвозденом вољом и челичним стрпљењем рада у неколико области. Рад је био мучан и напоран, али су га носили успеси у раду који су се низали свуда где се ангажовао. Управо ти успеси су били круна рада због којих је брзо постао чувена и омиљена особа не само у своме народу, него су га поштовали и уважавали и други. Памти се његов шаљиви и ведри дух, светосавске беседе биле су из године у годину све лепше и дивније, праве узор-беседе, које би служиле и најстаријим друштвима на дику и понос.

О савести и чврстини његовог карактера најбоље сведочи чињеница да је 4. јуна 1899, још у 8 часова хтео ићи у школу, да учи ђаке, али на наговор ипак остаде у болесничкој постељи и умре само два часа касније. Колико је био поштован и цењен казује податак да је у знак жалости и захвалности објављен некролог у дванаест листова, међу којима и у хрватско-немачким новинама „Винковци и околица - Vinkovce und Umgebung", које у броју 25 о Милојку, између осталога, и ово пишу: *Рођен у Сомбору у Бачкој, и тек што је свршио учитељску школу у свом родном месту, буде прије четири године изабран за учитеља на овдашњој српској основној школи, којој је свом душом одан био. А кад је основано српско црквено пјевачко друштво, буде он, музички изображен, изабран и за друштвеног коровођу и као такав довео је пјевачко друштво на такову висину, да се оно могло и може у пјевању натјецати са много старијим друштвима. Цијело грађанство наше при-*

јатно се сјећа бесједа српског пјевачког друштва, којима је довитно под вјештом руком врлога покојника и најтеже композиције најљепше изводило, а прекрасно пјевање литургије у овдашњој српској цркви сваког свеца још боље сведочи, шта је покојник вриједио, и колики је губитак за овдашње пјевачко друштво као и за српску школу. Бог нека му прости његову млађану душу а ојађеним родитељима нека је утјеха у преголемој тузи лијепа успомена, коју је врли покојник за собом оставио и која му вјечна била!

Милојко Благојевић је ретке тренутке доколице посвећивао књижевном раду. Писао је најчешће шаљиве приче и под разним псеудонимима слао их у листове који су неговали хумор и сатиру. У Сомбору је Каракашевићева књижарница објавила дванаест свешчица које су садржавале лепе педагошке приповетке и бојадисане цртеже, дело Милојка Благојевића.

По жељи родитеља Милојкови земни остаци пренесени су у родни Сомбор возом из Винковаца. На железничкој станици, месту испраћаја, велик број Винковчана на тај начин му је исказао последњу пошту. Први дан Духова (6. јуна) стигао је у родни Сомбор, где је положен у породичну гробницу, предајући се мајци земљи на вечно почивање. Толико масован дочек и испраћај Милојков на вечни починак памтили су само старији Сомборци јер за последњих 30 година толико света и туге на једном месту није било.

Извор: *Браник*, XV, 1899, бр. 67; *Будућност*, V, 1899, бр. 24; *Голуб*, XXI, 1899, бр.13, 200-204; *Застава*, XXXIV, 1899, бр. 88; *Недељне новине*, I, 1899, бр. 21; *Садашњост*, XVI, 1899, бр. 25; *Споменак*, VII, 1899, бр. 8-9, 140; *Србадија*, II, 1899, бр. 46; *Српски гласник*, III, 1899, бр. 17; *Цариградски гласник*, V, 1899, бр. 37; *Школски одјек*, III, 1899, бр. 17, 147; *Винковци и околица - Vinkovce und Umgebung*, бр. 25, 1899.

БОШЊАК, РАДОВАН – географ

Габош код Винковаца, 17. октобра 1900 - Загреб, 26. фебруара 1987.

Бошњакова родна кућа у селу Габош код Винковаца

Основу школу завршио је у Габошу, класичну гимназију у Винковцима, географију студирао у Загребу, Грацу, Бечу и Београду, где је дипломирао 1927. и докторирао 1937. Као средњошколски професор радио 1927-1946. у Сиску, Осијеку и Загребу, потом је до пензионисања 1970. професор на Вишој педагошкој школи (Педагошкој академији) у Загребу. Повремено је предавао на Географском одјелу Природословно-математичког факултета у Загребу. Већ као ученик Јована Цвијића истицао се научним географским истраживањима, посебно с подручја геоморфологије. Писао је о физичко-географским особинама долине Купе, Уне, Сане и Врбање, потом Лике, Баније и Кордуна, Сиска и оствра Силбе, у *Гласнику Српског географског друштва* (1929, 1936, 1938, 1952) и *Географском гласнику* (1961). Добитник је награде „Иван Филиповић" за педагошку делатност.

Извор: *Хрватски биографски лексикон*, 2.

БУЛИЋ, ВАСА – лекар, српски добровољац

Борово, 27. децембра 1827 - Београд, 12. новембра 1893.

Винковачки је гимназијалац. Медицину је учио и завршио у Бечу. У Србију је дошао 1871. године, и радио као лекар у Смедереву. Био је трупни лекар у време Првог српско-турског рата у Смедеревској бригади, а у Другом, командир 2. пољске болнице Шумадијског корпуса. Учествовао је и у рату с Бугарима 1885. Последње године живота провео је у Београду где је и умро.

Извор: Бранко Бешлин, *Срби из Хабзбуршке монархије, учесници у Босанско-Херцеговачком устанку и Српско-Турским ратовима 1875-1878; Зборник о Србима у Хрватској*, Београд, 1995.

ВИТАС, ЂОРЂЕ – ћилимар

Највећи произвођач ћилима у Славонији и Срему између два рата. Фабрика се налазила у Винковцима у Франкопанској улици број 18. Запошљавао је више од 30 радника. Своје производе, поред конкуренције из Суботице, Сарајева, Бањалуке и Великог Бечкерека, продаје и изван граница Југославије. Чувене „смирна" тепихе Витас излаже и на трећем специјализованом текстилном сајму на Загребачком збору 29. 8. - 7. 9. 1931, потом на Београдској изложби. Производе ове радионице запазио је и подржавао и директор Етнографског музеја у Загребу Соломон Бергер, који је форсирао ткање домаћих народних мотива.

Развој Витасове ћилимаре оспоравале су разне међуратне организације које су се формирале у то време. Класна радничка синдикална организација УРС формирана је 1932/33. године у Винковцима да би у одређеном тренутку, изманипулисана, изазвала и подржавала интерне сукобе између присталица II интернационале и радника-марксиста. Такво стање потрајало је у УРС-у до 1936. године када се, према упутствима Окружног комитета КПХ Осијек, формира Партијска организација у Винковцима. Годину дана раније (1935) Витасу подмећу штрајк запослених у

коме учествује 30 радница. Одговор Витаса је био отпуштање побуњених, а одговор на послодавчев очекивани потез било је експресно оснивање задруге за производњу ћилима у коју се одмах запошљава 16 радница, међу којима и супруга Славка Кнежевића, потоњег секретара Месног комитета КПЈ у Винковцима, што довољно говори о карактеру и оправданости побуне.

Извор: Мира Колар Димитријевић, *Социјалне прилике и класна борба у Винковцима међуратног раздобља*, СИЗ културе општине Винковци, Винковци, 1977; Јосип Корда и Славко Пушкар, *Винковачки крај на путу у слободу и социјализам, 1895-1945*, Винковци, 1976.

ГАВРИЋ, ЂУРА – лекар, српски добровољац

Лазе код Винковаца, око 1847 - Врњачка Бања, 26. новембра 1919.

Син је граничарског капетана. Гимназију је завршио у највећем српском крајишком центру Темишвару. Медицину је студирао и завршио у Бечу 1874. године. Непосредно пред избијање српско-турског рата 1875. настанио се у Панчеву. Прелази у Србију 1876, због чега је проглашен за војног бегунца (помилован је тек после 20 година). У оба српско-турска рата био је командир болнице. Учествовао је у рату са Бугарима, после кога је добио чин санитетског мајора; у балканским ратовима и I светском рату био је управник сталне војне болнице у Нишу.

Извор: Бранко Бешлин, *Срби из Хабзбуршке Монархије, учесници у Босанско-Херцеговачком устанку и Српско-Турским ратовима 1875-1878; Зборник о Србима у Хрватској*, 3, Београд, 1995.

ГАЗИБАРА, СТЕВАН – писац, војни и финансијски стручњак

Мирковци, 11. новембар 1901 - ?

Потиче из земљорадничке породице. Отац Стеван, мати Јелена, рођ. Јовић. Основну школу завршио је у Мирковцима (1908-1913), а гимназију у Винковцима (1913-1921). У Грацу и Бечу завршио правни факултет (1921-1927). Службеник финансијске дирекције (1927-1932) и рачунски референт Банске управе у Новом Саду (1932-1936), те стручни референт у Министарству финансија у Београду (1936-1937); ликвидатор Финансијске дирекције у Сарајеву; референт у Министарству грађевина (1939-1941) и шеф одсека у Министарству финансија у Београду (1941-1943). Одлази у партизанске одреде и постаје артиљеријски командант 16. војвођанске дивизије (1943-1945), затим 45. српске дивизије у склопу руске окупационе зоне у Аустрији. Касније је комерцијалиста у привредним предузећима у Бачком Обровцу, Бачкој Паланци и Новом Саду (1945-1950); комерцијалиста Електране и рудника у Костолцу, фабрике машина „Морава" у Пожаревцу (1950-1954); шеф увоз-извоза коксаре „Борис Кидрич" у Лукавцу, стручни преводилац комбината у Лукавцу (1954-1963). Пензионисан 1963. године. Говорио је немачки и есперанто, служио се руским, енглеским и француским језиком, те је био стручни преводилац. Члан је Савеза бораца, Савеза проналазача, Савеза стручних преводилаца и Савеза есперантиста.

Објавио је песме *Плима*, Нови Сад, 1933. и спев *Абисински рат*, Нови Сад, 1937.

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, II, 1979.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЈОВАН – пивар

Винковци, 1836 - Винковци, 1911.

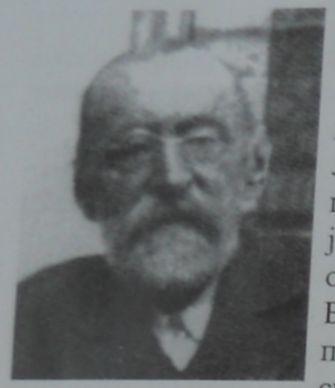

Преузео је очеву пивару 1860. године, која се налазила на десној обали Босута (звана Абација, срушена 1948, заузимала простор данашњег парка пред фабриком кожа). За Јоцу пивара се може рећи да је био врло професионалан и успешан пивар. Ипак, он је продао своју пивару како би могао откупити лепу породичну кућу у центру Винковаца од брата Стевана. Стеван је пословно банкротирао и због тога дошао у ситуацију да прода кућу. Да кућа остане у власништву породице Георгијевић, Јоца одлучи да прода пивару која је добро пословала за 6.000 форинти, један део новаца посуди и исплати брату потребних 14.000 форинти за лепу спратницу у строгом центру Винковаца.

Јован Георгијевић, Јоца пивар, како су га звали мештани, био је врло угледан грађанин Винковаца, једно време чак и градски начелник. Оженио се из познате даљске породице, две године млађом Софијом Миланковић. Као имућан човек школовао је уз свога сина Петра, на студију медицине у Грацу, и рођаке Косту и Андрију Георгијевића. Андрија је касније постао адвокат и краљевски јавни бележник у Вуковару. Јоца пивар је умро 1911. године у Винковцима, двадесет три године по смрти супруге Софије.

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; *Породична архива Љубише Георгијевића у Новом Саду.*

ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЈОВАН – лекар хуманиста

Жупања, 1. јуна 1901 - Винковци, 30. јуна 1975.

Преци доселили у Винковце 1756. године из Шипског, код Корче, с тромеђе Грчке, Албаније и јужне Србије, данашње Македоније. Прогнани су турским зулумом с осталим Србима из Шипског, Москопоња, Воскопоља... Већина се расула по читавом Срему. Заједно с Георгијевићима у Винковце су се доселили њихови мештани Врушевићи, Митровићи, Мандровићи, као и породице Николе и Стеве Јанковића.

Доласком Георгијевића у Винковце, они постају двовековна вертикала грађанског живота у том граду. Развијају, шире и одређују ниво грађанске културе у Винковцима, мада насељавају Винковце у доба Марије Терезије, тескобног и мучног времена за све Србе. Пролазе кроз разне шикане, али успевају одолети свим невољама на цивилизован, уман и грађански начин. Георгијевићевска грађанска стожерна улога у Винковцима оставила је веома вредан и неизбрисив траг. Започела је с Нићом, а завршила се с Јованом, једном од најмаркантнијих личности међу бројним угледним Георгијевићима.

Јован Георгијевић је рођен у Жупањи, где му је отац Петар био на лекарској служби. Првих десет година живота Јован је провео у родној Жупањи, до 1911. године и повратка родитеља у Винковце. Наредне, 1912. године, Јован се уписује у винковачку гимназију. Завршава је 1920. године, пролазећи кроз метеж и сву психозу рата у који срећом није мобилисан попут многих гимназијалаца. Исте године, мада у оскудна поратна времена, Јоцини родитељи, спремни на одрицање, шаљу сина на студије медицине у Грац. Јован Георгијевић је заволео медицину и вредно студирао. Поред тога што је научио добро немачки језик, развио је љубав и према неким наукама којима је поклонио много слободног времена. За време студија наставио је играње фудбала, а заволео је и

тенис којим се све чешће занимао. Вративши се у Винковце, интензивно се бавио овим спортовима. Студије медицине завршио је у јануару 1926, али је остао још пола године у Грацу завршивши и курс из рендгенологије, и тек тада се млади доктор вратио кући у Винковце.

Породица Симоновић у Сремској Каменици; у горњем реду ујаци, седе бака, деда и мајка Даница с малим Јованом

Након студија следило је одслужење војске. Од 1926-1927. војни рок Јоцо је служио у војној болници у Петроварадину, а положио је и стручни испит у Београду. Као пред сваким младим човеком, стајала је и пред њим животна дилема: прихватити понуђено место асистента на Медицинском факултету у Београду, које му је могао осигурати ујак Милутин Симоновић, професор интерне медицине, или наставити очеву праксу у Винковцима, као лекар опште праксе уз рад с рендгеном. Одлучио се за другу могућност, желео је учествовати у културним збивањима свога

града и стварати грађански живот у Винковцима. Тежио је своме граду удахнути европски и грађански начин размишљања и живљења, померити ограде баналности и провинцијалне скучености. С великим заносом и ентузијазмом учествује у оснивању спортских клубова, тениског и шаховског, те онога уметничке фотографије. Најчешће је био и председник тих клубова, а шаховског чак доживотно. Игра фудбал, занима се за прошлост града и околине, проучава архиве у потрази за траговима својих предака. Повратком у Винковце, више пажње посвећује тенису и активно се укључује у тениски клуб, запостављајући фудбал. Винковачки тенисери издвојили су своју секцију из спортског клуба Цибалиа и основали Винковачки тениски клуб 1933. године. Наредне 1934, постају чланови Југословенског савеза, такмиче се на првенству државе и постају вицешампиони Југославије, пласиравши се одмах иза Загрепчана. За само годину дана замашног рада, чији је покретач и носилац био активни играч и председник клуба доктор Јован Георгијевић, изграђена су два тениска игралишта и дата су крила тенису у Винковцима. Гашење тениса, као и других племенитих активности десило се 1941. године, када и суманутост живота, рат. Тих година др Георгијевић губи кондицију, расположење и здравље, а дошли су и сувишни килограми. После рата био је спортски лекар на свим спортским приредбама: боксу, фудбалу...

Након студија медицине у Грацу и повратка у Винковце, поред фудбала и тениса, млади лекар Георгијевић се још више посвећује шаху који је организован две године раније у Шаховски клуб Винковци. Георгијевић је био главни организатор мешовитих пропагандних турнира, аниматор младих шахиста, често је угошћавао чувеног велемајстора Бору Костића, Озрена Недељковића, Вуковића, Глигорића и многе друге. Светски првак Александар Аљехин је 1936. године гостовао у кући Јована Георгијевића. То је време пуне посвећености шаху у којем је Јоца шаховски тренер, а поред Рисла био је и најбољи активни винковачки играч. Низ година учествује на дописним појединачним и екипним шаховским првенсвима Југославије и Европе, где је

постигао значајне резултате. Винковци постају једно од југословенских шаховских средишта четрдесетих година XX века, у Хрватској поред Загреба најистакнутије. Систематичног Јована Георгијевића то није задовољило, те се посвећује и шаховској теорији. Своју прву шаховску књигу објавио је 1948. године (*Преглед шаховске догматике, планска и економична студија шаховске систематике*). Књига је доживела велики успех, брзо се распродала, а данас је права реткост. Другу књигу је објавио 1956. године под насловом *Шаховске таблице, свезак I – Рихтерова варијанта и Матуловићев гамбит*. Као резултат дуготрајног бављења шахом написао је и једно размишљање насловљено *Хигијена умног рада*. Активно се престао бавити шахом 1954. године, када му је додељено почасно признање доживотног председника Винковачког шаховског клуба.

Просто је невероватно колико је Јован Георгијевић имао енергије да задовољи сва своја интересовања и широко

ангажовање. Поред редовног лекарског ординирања, бављења шахом, тенисом и нумизматиком, налазио је времена и за научна историјска истраживања у Винковцима и околини. Све те области испратио је стручним и научним радовима. Из медицине је објавио рад *Опажања о маларији у нашим крајевима* на 17 куцаних страница. Рад на проучавању маларије резимирао је и на немачком језику. Током рата 1942. године објавио је збирку случајева које је успешно лечио дајући јој скроман наслов *Опште примећбе*. Циљ студије је био едукација других лекара који су могли користити искуства доктора Георгијевића с врло прецизним подацима о врсти болести, дозирању лекова, чак именима и презименима пацијената. Лета 1954. године довршио је стручно-научни рад *Искуства са Серпасилом*. Годинама је Јован Георгијевић лечио винковачке железничаре и на основу тог одговорног рада и искуства настао је рукопис *Професионалне болести код саобраћајног особља* довршен 1946. године. Свој интерес за опште антрополошко-социјалне темаме исказао је радом *Зубне болести у вези са социјалним питањем*, на који се наслања и омања студија *Какве трагове нам је зуб оставио из своје онтогенетске прошлости?* Свој протест исказао је освртом и на честу појаву надрилекарства у винковачком крају популарним чланком *Како бабускаре по селима лече народ*.

Прошлост Винковаца и околине посебно су занимали младог доктора Георгијевића, мада је велик део времена посвећивао својој струци и спорту. Интерес му је био врло широк, од посматрања метеоролошких прилика свога краја до разних историјских тема. Написао је 1938. године једно омање разматрање о прогнози времена насловљено *Нешто о прогнози*. Исте године написао је *Критике о првој службеној књизи Српске црквене општине, о Домовном протоколу*, састављеном наводно 1787. Саставио га је тадашњи винковачки прота, по памћењу, или комбинујући податке, јер су се раније винковачки Срби крстили у Мирковцима, а прота није располагао са матичном књигом крштених.

Доктор Георгијевић је свакој теми приступао комплексно. Постоји низ тематских поглавља, међу којима и *Нешто о старим*

називима винковачког насеља, где Георгијевић расправља о исправности имена Cibalis или Cibalae и сопственој тврдњи да је исправно грчко-источно име Кибалис, према божици Кибели. Још низ тврдњи износи Георгијевић у вези с именом града и ширег подручја. Његова тумачења се сматрају недовољно убедљивим с обзиром да му за те области недостаје више образовања из историје и лингвистике. Занимљиво је да они који имају то образовање нису у стању побити Георгијевићева мишљења до дана данашњег, посебно кад су у питању Роковачке зидине, бивша Српска православна црква, која се налазила недалеко од манастира на десној обали Босута.

Један од већих послова му је био огледање у преводилачком раду. Врло успешно је превео с немачког и објавио дотада необјављен текст Стјепана Шулцера *Цибалис - Палина - Винковци, археолошко-историјска скица*. Шулцер је био занимљив, радин и успешан стручњак, мада већ готово заборављен. Био је истакнути миколог, а занимале су га, као и Георгијевића, историјске прилике Винковаца, нарочито низа насеља која су ту постојала хиљадама година. Део Шулцеровог рада инспирисао је Георгијевића на сопствено размишљање и писање посебне студије с нарочито наглашеним поглављем о Роковачкој зидини. То поглавље насловио је *Православни манастир Роковачка зидина* и ова расправа спада у најзанимљивије текстове које је доктор Јован Георгијевић написао о Винковцима. У њој наводи низ доказа за своју тврдњу, од одабраног положаја цркве, положаја у односу на стране света, поделу црквене лађе, до навођења сведока који су видели фреске на зидовима. Те слике православних светаца видео је Шулцер својим очима, Петар Георгијевић, отац Јованов, те Никола Јанковић. Једна икона (вероватно патрона св. Николе - оп. Д.С.В.) из Роковачке зидине налазила се у кући адвоката Андрије Георгијевића у Вуковару. Јован Георгијевић у својој тврдњи подастире и мишљење професора Андрије Луца, историчара на Универзитету у Грацу, иначе Винковчанина. По налазима у Ратном архиву у Бечу из године 1746-1756, када се организовала регуларна Војна граница, постојао је српски манастир (германска Аустроугарска

га назива грчко-источни самостан - оп. Д. С. В.) затим да је укинут, али је било 4 калуђера у Винковцима. Свакако је један од најјачих аргумената у прилог Георгијевићевој тврдњи и катастарска карта која је изведена из винковачке грунтовнице, али она није сачувана. Сувишно је коментарисати нестанак карте на било који начин, па и цинично запитати: Ко је чувао карту? На тој карти јасно се види да се земљиште на којем је манастир Роковачка зидина звало Немањићи. Уз њих спомиње и друга села са српским именима у непосредној близини манастира Роковачка зидина, као што су Миљановац, Бошковац и Поречје. Роковачка зидина до данас није у довољној мери археолошки и на други начин истражена. Кад ће, не знамо. Кад год се то буде десило, вероватно ће бити с намером да се оборе до данас необориве тврдње доктора Јована Георгијевића. Што се буде више одлагало истраживање, задатак ће бити лакши, јер време ће таквој претпоставци бити несумњив савезник, поготово што део струке источно од Роковачке зидине није довољно увезан са свешћу елитистичке и државне целине.

Роковачке зидине - остаци српске цркве у манастирском комплексу

Сакупљао је доктор Георгијевић историјске податке о родној Жупањи и околним селима: Бошњацима, Градишту, Бабиној Греди, Сикиревцима, Гундинцима, Рачиновцима, Рајевом селу, Гуњи, Штитару, Врбањи и Сољанима. Тако је настао *Попис историјских и споменика културе на подручју бившег котара Жупања*. Исто је направио и у *Краткој историји Нуштра (Монуштра)*. Писао је и *Нешто о прошлости града Винковаца*. Ту спомиње да су Винковци некад лежали на старом кориту Саве, данашњем Босуту, ослањајући се на Птоломејеву карту из половине другог века нове ере. Бави се пореклом имена потока Невкош. Средином двадесетог века бави се новијим споменицима Винковаца. Текст *Историјске занимљивости Винковаца из скоре прошлости* очито је био приређен за објављивање, али је највероватније остао само у рукопису. Ту обрађује релативно касну изградњу железничке пруге, тек око 1890. године. Пише о познатим винковачким гостионицама, зградама занимљиве архитектуре, оснивању читаонице и библиотеке. Спомиње цркву на Мераји и певачко друштво „Слога".

Читајући Крчелићеву обимну књигу, осетио је потребу да је прокоментарише због великог значаја који она има за Србе који су били под влашћу Марије Терезије. Тако настаје Јоцин есеј *Annue sive Historia i Srbi*. Посебан интерес код њега побуђивао је период од 1748. до 1767. године, како су граничари губили своја права, побуне у Крајини, протеривање српских свештеника са Жумберка и довођење католичких, те предаја српског манастира Марча унијатима. Дивио се Крчелићевој објективности. У *Годишњаку МХ*, бр. 6 (Винковци, 1968), објавио је чланак „Катанчићев прилог објашњењу најстаријег словенског писма".

Доктор Јован Георгијевић је активно суделовао у многим културним догађајима Винковца, па тако и при оснивању градског музеја. О том сведочи и његов текст *Наш музеј и његови оснивачи*. Након нестанка нумизматичке збирке у Винковачкој гимназији, која је годинама сакупљана, Георгијевић се огласио маја 1957. текстом *Нумизматика – наш културни проблем*. Јован Георгијевић је посумњао у више Павичићевих закључака,

изречених у књизи *Вуковска жупа у развитку свога насеља од XIII-XVIII стољећа*, посебно етничких. Георгијевићеву сумњу касније су потврдили врло етаблирани учењаци и стручњаци, академик Мијо Лончарић и др Еуген Бабић. Георгијевић је с неколико сарадника знатижељника обилазио средњевековне градове за које је показивао више интересовања. Свестан да нема довољно времена за свеобухватно и темељно посвећивање томе, обишао је Херман-град код Маркушице, Душан-град код Габоша и Звездан-град код Славонског Брода. Обилазио је Сољане и Моровић, али о свему томе нема сачуваног писаног трага. Највише времена и труда Георгијевић је уложио у писање овећег текста *Прилози за историју Срба у Срему*. То је рад који је сам највише ценио, и на којему је радио тридесет година. У мемоарима Јован Георгијевић спомиње да је рад откуцао на писаћој машини у пет примерака и необјављен спремио у кући. Наравно да се по налогу дежурних винковачких фалсификатора српске историје (бришитраговића), тај рукопис води као бестрага нестао.

Др Јоца Георгијевић, био је лекар у народу познат и омиљен по својим бесплатним прегледима уторком и петком сиромашних пацијената, као и по бесплатном дељењу лекова онима који их нису могли купити. С пацијентима је имао посебан однос, што је у Винковцима створило бројне анегдоте, углавном врло шаљиве, које су откривале докторово расположење и оптимистичност. Неке су се односиле и на застрашивање пацијената, чиме је дисциплиновао неуке, помажући им на тај начин.

Године 1931. умире Јованов отац Петар. Годину дана касније, у својој тридесет првој години, лекар Јован Георгијевић узима за жену професорку француског језика винковачке гимназије Бранку Динић, Српкињу родом из Пожаревца, четири године старију, управо онакву какву му је разум налагала. Годину дана касније добијају сина Перицу, једино њихово дете.

Пред рат, у напетом времену 1939. године, Јован Георгијевић је мобилисан шест месеци на Вашариште, војном полигону у Винковцима. До окупације радио је у својој ординацији у Винковцима, а потом је наступио прави пакао. Јоцо је мање проб-

лема имао са Швабама окупаторима, и са њима је лакше излазио на крај него са усташама. При покушају да присвоје кућу Георгијевића у центру Винковаца, Швабе су одустале након разговора који су водили са Јоцом на течном немачком језику. Након тога образовани швапски официри долазили су на вечере и разговор с браћом, европски образованим лекарима Јованом и Стеваном Георгијевићем, све до Јованове мобилизације, односно одвођења Стевана у логор.

Друга Јованова мобилизација била је на фронту код Доњег Михољца 1941. године, с којег је уз одобрење пуштен у Винковце. Идући возом из Осијека за Винковце експлодирала је под возом подметнута мина. Машиновођа Шлајмих је видео у возу доктора Георгијевића и смислио план ликвидације угледног Србина тако што је из станице Габош телефоном јавио у Винковце да је мину подметнуо др Георгијевић. У винковачкој станици воз је дочекало 60 наоружаних усташа, а код ложионице је чекало десет Шваба с намером да се др Георгијевић ликвидира. Немачки командант је одустао од ликвидације након што су неки путници железничари тврдили да доктор Јоцо није извршио диверзију. Међу њима најуверљивији су били Коста Гавриловић и домаћи Немац Шпрајцер. За време Другог светског рата Јован Георгијевић је преживео паклене дане, попут многих Срба из Винковаца и околине. Одмах по окупацији усташе су почеле с убиствима Срба цивила, међу којима нису штедели ни жене ни децу. Велик број мештана је депортован у логоре из којих се никада нису вратили. Кад се Јоцо вратио с фронта 1941, кућу је затекао празну, брат Стеван је био у логору, а мајка, супруга и син избегли у Жупању. Јован ни у таквим условима није одлучио да напусти Винковце и оде у Београд, где их је позивала породица његове супруге Бранке Динић. Да би остао и показао лојалност усташама, Јован Георгијевић је покрштен у римокатоличкој цркви у Винковцима, надалеко своје куће, и вођен је у евиденцији као домобрански сатник, мада је по потреби радио у својој ординацији. Радећи у ординацији, од пацијената је чуо о страдањима Срба у Винковцима и околини. У строгој тајности, прецизно, дневнички бележио је

догађаје, те имена и презимена убијених или у логоре отпремљених Срба из Винковаца и око Винковаца. Хадске године рата Јован Георгијевић преживео је у Винковцима све до пред дан ослобођења града. Знајући шта их чека, усташе пре бекства смишљале су злочине међу којима и ликвидацију Јоце Георгијевића. Само захваљујући сопственој интуитивности спасио је главу избегавајући клопку. С пријатељем, гимназијским професором и имењаком Јоцом Пјевачем отишао је у партизане 20. априла 1945. Код везе, у шумама Папука имао је среће што је наишао на Љубоју Војводића, ујака Јове Деспотовића, Јоциног кумчета, који је потврдио докторову антифашистичку припадност и тако спречио оно због чега је бежао из Винковаца. Слично се догодило и у Подравској Слатини где се није чекао одговор на питање: „Где сте до сад били?", јер је командант тамошње Удбе био бивши ђак Јована Пјевача и Георгијевићеве супруге Бранке. Партизан Јоцо је распоређен у амбуланту III армије и ту остао до почетка јуна, одрађујући своје партизанске дане.

Поратно време Јовану Георгијевићу је било испуњено разним активностима мимо основне лекарске. Печат том времену дали су нажалост тужни трећуци: смрт мајке Данице 1956. године; појава дијабетеса 1959; смрт супруге Бранке 1962; оболевање од Паркинсонове болести; осећај самоће и страха за сина јединца који није имао довољно способности за самосталан живот. Међу тим догађајима треба издвојити један који је за винковачке прилике био врло необичан, али је много говорио о Јовану Георгијевићу и читавој породици Георгијевић која је пуна два века била темељна винковачка грађанска породица. При испраћају Данице Георгијевић, Јованове мајке, на вечни починак 6. јула 1956. године, испраћали су је српски свештеници, стари винковачки прота Шушић и нови Јанковић, те прота мирковачки Ружић. Поред њих на испраћају су била и сва три винковачка римокатоличка свештеника као и шест часних сестара уз незапамћено мноштво грађана.

Међу значајније догађаје спада додела престижне награде града Винковаца доктору Јовану Георгијевићу 1961. године, за

успешно деловање у здравству и културном животу града. Награда је установљена 13. априла 1960. године, на дан ослобођења Винковаца од фашиста. Првонаграђени Винковчани су управо Јован Георгијевић и гимназијски професор Јурај Угрин-Шпарац, те две културне институције града.

Јован Георгијевић је умро 1975. године, у време афирмације маспоковских тековина, годину дана након што је донесен нови устав, којим су републике јајачке Југославије стекле атрибуте државности. Пробуђено стање винковачке свести није могло ништа замерити своме суграђанину хуманисти и институцији, који је остао у средини својих прадедова, даровао јој читав свој живот и као ретко ко успео да јој удахне колико-толико грађанске манире живљења. Оплемењујући сопствену средину, успео је и нахотично да се издигне изнад ње. За оно што је подарио својим Винковцима, Винковчани му се по његовом одласку из живота овоземаљског у живот вечни, на растанку, нису примереним речима одужили, називајући га енциклопедистом, да би се умањио његов непобитни научни значај у неколико области које су видљиве, благодарне и постојане до данашњих дана. Могу се разумети људи побрканих жеља и могућности, силних комплекса да им смета научна истина коју је иза себе оставио Јован Георгијевић, као што рани смета со, због чега су вероватно и изречене непримерене некролошке речи као захвалност за све добро које је Јован Георгијевић учинио за своје суграђане и људе ширег завичаја. *Одлазе посљедњи ренесансни Винковчани, а међу њима популарни др Јоцо, једна од најзанимљивијих личности, чија панонска културна значајка има своју хеленску основицу.* Реченица открива Матошеву поштапалицу речену за Штросмајера, а истицање значаја панонске уместо европске културе, са хеленском а не српском основом, свесна је замена значаја који неодвојиво припада личности Јована Георгијевића. Уосталом, то се није десило први пут у некрологу, при одласку, пошто је већ и раније запажено кроатизовање Георгијевићевих текстова од исте руке и ко зна чије главе, јер је познато да је Јован Георгијевић говорио екавштину, а писао искључиво српском ћирилицом.

Нељудски, дивљачки, али искрен одговор, без примеса језуитског, исказан је деведесетих година у време грађанског рата према лекару Јовану Георгијевићу од његових мештана док су стварали демократску државу Хрватску. Уместо вечне захвалности доктору Јовану Георгијевићу, четврт века од његове смрти, вандалски је оскрнављен надгробни споменик на српском православном гробљу у Винковцима који није обновљен ни до данашњих дана, тринаест година после. За такав гест још увек нема смелости лекар Лука Франић, добар психолог и познавалац својих суграђана, да у новоствореној демократској држави ризикује и подигне пирамидални део споменика на место с којег је оборен. Шта би се десило лекару Луки Франићу да учини оно што му разум и васпитање налаже, тешко је и претпоставити. Свакако да је страх разумљив и оправдан, јер се никад не зна како би безумље судило њему или његовим најближима. Лука Франић се између страха да споменик подигне, и патње да гледа вандалско дело учињено његовом поочиму, човеку који га је одгојио и ишколовао, одлучио за разумљивију другу опцију која казује све што треба рећи о учешћу психопата у служби „демократског преображаја" Винковаца, утемељености тога „преображаја" и спремности на захвалност највећем хуманисти у миленијумској историји града Винковаца.

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; Владимир Рем, *Винковачки крај*, Винковци, 1983; *Наших двјеста година*, Винковци, 1981; *Осјечки зборник*, бр. II и III, Осијек, 1948; Сећања.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, др КОСТА

Глина, 22. маја 1875 - Загреб ?

Добио је име по свом оцу Кости. Неколико деце је рођено пре Косте и ни једно по рођењу није дуго живело. Сходно времену и сујеверском уверењу у тим случајевима се често давало име родитеља, што би требало да заустави смртност новорођенчади. Из тог разлога Коста је добио очево име. Школе: гимназија у Винковцима, фармација, професорски испит, докторат филозофије у Загребу. Редован професор за познавање робе на Економско-комерцијалној високој школи у Загребу. Писац научних радова и уџбеника.

Извор: *Ко је ко у Југославији?*, 1928. Изд. Југословенског годишњака, Београд и Нове Европе, Загреб, стр. 37; Др Јован Георгијевић, *Усмено предање у нашој породици*, Винковци, после 29. XI 1938.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЛУКА МИЛОВАНОВ – песник, просодист, сатиричар и преводилац

Осат, 1785 - Будим, 29. новембра 1828.

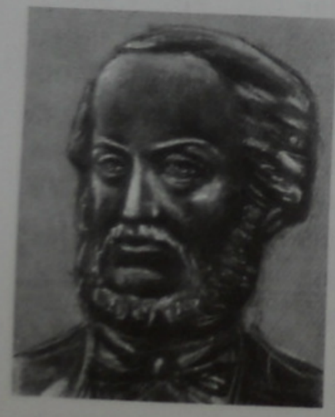

Рођен у селу Осату, крај Дрине, источно од Сребренице, од оца Милована по којем је био читава живота познатији од презимена Георгијевић, које је уписано у црквеним књигама. Мајка му је била Стеванија, девојачког презимена Војеваћић. Кад је Луки било две године у време руско-турског рата, у којем су Турци били очити губитници и све осионији према раји у дринском крају, Милован одлучи напустити родни крај. Настанио се у сремском селу Черевићу у којем га затече аустријско-турски рат у који се укључио заједно с многим српским поданицима на страну Аустрије. Након

распуштања српских добровољачких чета Милован се пресели из Черевића у Винковце, варош у Војној граници. Након потискивања Турака из Славоније и Срема, Срби су као ослободиоци почетком 18. века у Винковцима били у знатном броју. Поред православне цркве дрвењаче, имали су и основну школу. Многа неповерења царске власти у Бечу имале су према Србима православне вере, но без обзира на све они су се одржали у вароши, добијајући поткрај века право грађанства и одобрење за зидање цркве 1784. године. У обновљеном рату између Аустрије и Турске, дунђерин Милован Георгијевић је опет брадву заменио пушком чувајући границу на Сави. Након рата вратио се кући, посвећујући се раду и породици јер је Лука управо приспевао за школу. У Аустрији и у Војној граници су строго примењивани прописи царевине да се школа похађа од шесте до дванаесте године. У свим школама, тривијалним и главним, наставни језик био је искључиво немачки. Ретке су биле српске школе, а међу њима била је и винковачка коју је управо похађао мали Лука. Црквена општина је основала школу 1724. године као народну и вероисповедну. Срби Винковчани водили су рачуна о својој духовности и о образовању деце у основној школи, знајући да тако чувају своју самобитност. Године 1807. Срби у Винковцима су подигли уз цркву нову зграду за Српску школу. Први Лукин учитељ у Српској школи био је магистар Јован. По завршеној Српској школи, марљиви Георгијевић је наставио учење у немачкој Главној школи у Винковцима. У Главној школи употреба матерњег језика строго је кажњавана. Срби Винковчани и граничари из околних села чували су свој језик негујући народне обичаје и светковине.

Након завршене Главне школе, Лука се уписао у латинску школу, винковачку Гимназију, у којој је 1794. године отворен трећи а следеће године и четврти разред. Завршивши винковачку Гимназију, Лука је одлучио наставити студије филозофије на позватом сегединском Лицеју. Сегедин, богата и лепа варош, у којој се чула често српска реч, привлачна је била за многе младе Србе жељне знања. Пре Лукиног доласка у Сегедину су стекли гимна-

зијско знање Стефан Стратимировић, Лукијан Мушицки, Атанасије Стојковић, Јосиф Рајачић и многи други српски ђаци који су касније постали духовне и културне вође српског народа.

Пошто је завршио филозофију у Сегедину, Лука на Пештанском универзитету уписује студије права. Пешта и Будим су били на добром гласу, па су за многе младе Србе из Поморишја, Баната, Бачке, Срема и Барање били привлачнији од Беча. У Будиму је подно тврђаве постојала српска четврт Табан, настала у 17. веку. Све Србе међу којима и многе ђаке и студенте окупљало је Славено-сербско обчештво православне црквене општине, које је бринуло о црквеним потребама, о Српској школи и о сиромашним сународницима. Међу најпознатијим студентима права био је племић из Арада Сава Текелија. Он је 1785. године окончао студије, а следеће је, први на пештанском јуридистичком факултету, одбранио докторску дисертацију и постао доктор права.

За Луку, ђака строге винковачке Гимназије и сегединског Лицеја, студије на Правном факултету нису представљале тешкоћу. Остало му је довољно времена да прошири интересовање за језик и литературу, што му је Пешта издашно омогућавала. Ту је налазио разне књиге, почевши од ћириличних стихова Вида Дошена *Ажсдаје седмоглаве* преко Гелерта, Мразовића, Доситеја, Гаврила Хранислава, Антонија Рељковића, Канижлића, Катанчића и других. Читајући дела српских и славонских књижевника, млади јурист је занимање за стихове постепено претакао у спис о српској прозодији.

Лука постаје учитељ пештанског обшчества 20. октобра 1807. године, пошто га је изабрао Црквени одбор. Том приликом Лука је положио испит из познавања прописаног метода наставе, а свештеник храма Светог Георгија проверио је његово и знање појања и црквених обреда. Учитељски позив, са годишњом платом и обезбеђеним станом, дао му је могућност да се у слободном времену још више посвети проучавању литературе и језика. Лука, који је био дружељубив и духовит, дружио се с младим Србима, али не с онима што су били оптерећени псеудокласицизмом, конзервативним традиционализмом и славеносербствујушчом елитом.

Највише се дружио са Савом Мркаљем, Кордунашем који је дошао у Пешту 1808. године да студира филозофију и математику, а показивао је интересовање за српску литературу и језик, и Вуком Стефановићем, потоњим Караџићем, који је дошао у Пешту 1810. године да лечи оболелу ногу. Вук је био занимљив саговорник јер је био радознао и даровит стваралац. Том кругу припадао је врсни студент филозофије, недуго затим вредни национални посленик, Јован Берић, у књижевности знан као сатиричар.

Међу Лукиним знанцима били су Димитрије Давидовић и Димитрије Фрушић, пре него што су прешли у Беч, и наставили студије медицине.

Расправе које су водили млади пештански Срби имале су замах националног буђења у Аустријској царевини. Средишња тема била је књижевнојезичка, коју је још крајем 18. века покренуо Доситеј Обрадовић и наставио да обделава његов следбеник Павле Соларић. Највећу пажњу Мркаљ, Милованов, и касније Караџић, посветили су питањима српског књижевног језика и правописа.

Пре него што им се придружио Вук, Сава и Лука су већ имали завршене књиге од изузетног значаја за српску културу. Филозоф Мркаљ написао је књигу *Сало дебелоѓа јера либо Азбукопротрес* подстакнут Доситејевим и Соларићевим мислима о народном језику и књижевности. Истовремено је Лука Милованов исписивао свој *Опит настављења к Србској сличноречности и слоѓомјеру или прозодији.* У овом делу Лука се препознаје као теоретичар версификације и песник, а потом и делатник на реформи ортографије. Под утицајем Доситеја, рационалисте и просветитеља и његових размишљања о књижевном језику, где он говори да се сви народи залажу да у овом, 18. веку доведу свој језик до савршенства који би био у широкој примени код народа, јер само простонародни језик већине може користити духовном развоју целовитог национа, за разлику од књижевног језика који служи образованој мањини.

Усвојивши Доситејеве књижевнојезичке поставке, Лука Милованов је написао књигу о српској прозодији која се састоји из четири целине.

Прва, *Предсловје*, садржи прозодијска правила, којима је желео да побуди интересовање других писаца, да се баве истом темом. Трудио се да правопис свога списа прилагоди лакоћи и једноставности језика обичног народа. Желео је подстаћи списатеље да приступе писању граматике српског језика.

У следећем делу списа, у *Уводу о сличноречности,* Лука Милованов објашњава појмове сличноречност, слогомјере, слог, писмена, дуги слог, кратак слог, општи слог и расправља о различитости слогова и о томе како се они означавају.

Опредељење за фонетско писмо, у одсеку *Шта су писмена?*, Луку највише задржава на питању слова у српском језику. У том филолошком одељку, посвећеном гласовима и словима, зналац народног језика је констатовао да је књижевном језику потребно 29 слова, знаменито чистих. У одељцима где је изложио правила стихотворства, своја тумачења засновао је на остварењима песника с краја 18. и почетка 19. века, чија је подлога била народни језик. Међу њима биле су песме Доситеја, Рељковића, Рајића, Катанчића... Ту су били и препеви немачких песника Биргера, Шрајбера, Вајса и Виншера. Уз њих је додао и своје три песме, показујући поред учене аналитичности и песничку осећајност. Оне су написане народним језиком, без туђица, речима које се одликују јасноћом и правилношћу, испуњавајући основне захтеве просветитељске поетике.

Одељак с насловом *Размјера Сличноредака у предположенима лирическима пјесмама,* који је ишао уз део са преведеним и оригиналним песмама, означио је метричке стопе у стиховима свих тринаест објављених песама.

Завршни део *Огледа* чине *Пословје* читатељу, пишчев поговор, и *Изјашнење Речи њеки, које се виде сумнителне,* у којем су објашњени митолошка имена и појмови, хомоними и значења неких неуобичајених и ретких речи.

САЛО
ДЕБЕЛОГА ЈЕРА
ЛИБО
АЗБУКОПРОТРЕС.
У Будиму Градү,
1813.

Први теоретичар версификације нове српске књижевности рукопис своје књиге *Опит настављења к Србској сличноречности и слогомјеру или прозодии* предао је 1. августа 1810. године пештанској цензури. Прочитавши га, цензор Георгије Петровић је 10. августа одобрио да се објави, али писац није имао довољно новца да плати трошкове штампања.

Цензор је после *Огледа* читао рукопис књиге *Сало дебелога јера либо Азбукопротрес,* у којој њен писац Сава Мркаљ у предговору казује да је Лука Милованов писао о српској азбуци, очекујући да ће дело његовог пријатеља изаћи пре *Азбукопротреса.* Петровић је и ту књигу одобрио, а како Мркаљ није имао новчаних брига, она је изашла из штампе средином септембра исте године и тако претекла Георгијевићев *Опит* и, ненадано, постала сметња његовом објављивању. Разлог томе је крајње неповољан одјек Мркаљеве књиге који је оставила у кругу црквених великодостојника, сматрајући да она представља напад на православну традицију у српској култури.

Уз све респекте према моћном митрополиту Стратимировићу, Лука није одустајао од намере да објави свој *Опит.* Чинећи разне услуге потенцијалним финансијерима издања своје књиге, Лука је прозебао идући подучавати руске хорске певаче математици. Ушао је у топлу просторију и намах оглувео. Глувоћа му је донела грдне невоље, јер више није могао радити као учитељ и зарађивати за живот. Друштво пријатеља се разишло, тако да се у најтежим тренуцима враћа Вук Караџић и бива му на помоћи. Дружећи се с Луком, Вук средином 1814. године завршава и носи своју *Писменицу сербскога језика* на штампање у Беч код

Копитара заједно с Лукиним *Опитом*. Годину дана касније Копитар напушта Беч, а Лукин рукопис је враћен у Пешту. Неуспеси у покушајима да објави књигу, изгубљен слух, монотонија писарског рада и смрт оца у Винковцима 1820. године, учинили су Луку безвољним усамљеником који је све више утеху тражио у вину и превођењу с латинског и грчког за владику Дионисија Поповића. Неспокој му се повећао смрћу владике, с почетка 1828. године. Епископ Будимски показао се захвалним завештавши Луки 300 форинти. Владичином смрћу престаје и Лукин рад у владичанском двору. Без ухљебљења и прихода за живот, рачунајући на 300 форинти, задуживао се и тонуо у чарима вина. Вук, који је тада боравио у Будиму припремајући штампање књиге *Милош Обреновић књаз Србије* и забавник *Даница за 1829. годину*, видео је како његов пријатељ западa у безнадежан положај. Желео му је помоћи кад се вратио у Србију и, новембра 1828. године, у Крагујевцу је замолио њиховог заједничког знанца, тада књажевог секретара, Димитрија Давидовића да препоручи кнезу Милошу да Луку Милованова позове у Србију. Вук је имао на уму конкретан посао за Луку, а то је мукотрпан и обиман превод Наполеоновог *Кодекса* са немачког на српски, што је требало да буде основ за доношење закона Кнежевине Србије. Кад је Давидовић писао Вуку да обавести Луку како га Књаз позива у Србију и да му ако треба и трошка пошаље, Лука нажалост више није био међу живима. Преминуо је у Будиму 29. новембра 1828. године у изнајмљеном стану код обућара Маринковића. Захваљујући Лукином сестрићу Јовану Меденцу, који је тада био у Будиму, знамо да је иза Луке остао рукопис *Опита*, 64 књиге, нешто намештаја, постељине и писмено 300 форинти. Готовог новца није имао па га је о свом трошку сахранио адвокат Глигорије от Димић, код којег је радио својевремено као писар.

Вук је сазнао за смрт свога пријатеља у пролеће 1829. године. Маја исте године, на пропутовању из Беча за Земун, Вук се у Пешти састаје са негдашњом Лукином ученицом Маријом Поповић која га обавештава о судбини рукописа Лукиног *Опита*.

Од обућара Маринковића рукопис је узео адвокат Димић измирујући Лукино дуговање за стан. Друга дуговања нису измирена пошто је стигао одговор из Винковаца да Лука не располаже никаквим наследством, већ да оно припада његовој сестри Ружи Васиљевић. Кад је адвокат Димић одлучио да Лукин рукопис коначно штампа, смртно га је покосила колера 15. јуна 1831. године. Удовица Димић је исплатила дужнике, повратила рукопис од Лукиних дужника и предала га младој Поповићки. Потражиоци дуга су били сколили удовицу адвоката Димића захтевајући исплату Лукиних дугова или његов рукопис. Добили су рукопис уз договор с млађаном Маријом Поповић да га ником не показују без њеног допуштања, јер је међу пештанским Србима и славеносербским поетама нагло порасло занимање за рукопис. У међувремену ступила је у преписку с Вуком који се заинтересовао за припрему и штампање Лукине књиге. Пештански трговац, Лукин Славонац Јосиф Миловук, родом из Трпиње, примио се прикупљања пренумерената. Марија Поповић је прикупљала недостајуће податке за Лукино житије и све уредно слала Вуку. Након двадесет три године, фебруара 1833. године, излази из Призренске штампарије прва књига српске прозодије, *Опит настављења к Србској сличноречности и слогомјеру или просодии*, управо онаква какву је написао Лука Милованов Георгијевић 1810. године. Међу многим пренумерантима, српским ученим људима из Угарске, Војне границе, Далмације и Славоније, највећи број био их је међу Србима у Горњокарло-вачкој епархији. У мноштву заинтересованих била су и тројица Винковчана: Петар Милутиновић, лекар и преводилац с мађарског и српског језика на немачки у Бродској регименти, Павле Ковачевић, ћурчија, и Јован Станисл. Поповић, трговац и сакупљач пренумераната у Винковцима. Књига је

имала велики одјек у свеколиком Српству, а њен значај остаје као трајан запис у историји српске књижевности и важна карика у развоју српског језика. Потврда томе је и друго објављивање Лукиног *Опита*, након што је минуо век и по од првог излажења, у књизи Вукових филолошких и књижевнокритичких списа *О језику и књижевности*. Наглашена је сарадња с Вуком и континуитет Георгијевићеве теоријске мисли о српској версификацији, те развој метрике половином XX века. Из *Опита* Луке Милованова вејао је нови дах романтизма. Мада класицистичка, ова књига у одељку о рими, преко датих примера, отвара врата немачком предромантизму (Биргер). Песничка пракса Луке Милованова, у преводима и оригиналним покушајима, приклања се силабизму карактеристичном за предромантичаре српске књижевности и понекад се враћа у рококо.

Извор: Радован Мићић, *Лука Милованов Георгијевић*, Невкош, Нови Сад, 2000.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, МАРКО – трговац

Винковци, 26. јануара 1783 - Винковци, 1848.

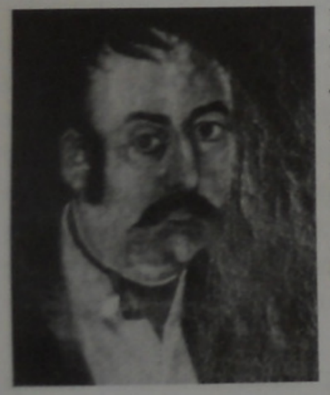

Марко је једно од петоро деце Ниће и Ане Георгијевић. Рођен је у Винковцима, а крштен у Мирковцима, попут многих винковачких Срба из времена Марије Терезије и времена по њеном одласку. Код наследника Георгијевићеве имовине у Винковцима сачуван је Марков крсни лист. Парохија у Винковцима је обновљена 1787. године.

Марко Георгијевић је имао свој печат који потврђује да је био угледни трговац. У документима се први пут јавља 18. августа 1822. године када је с Јованом Поповићем и Георгијем Јанковићем, у име читавог трговачког сталежа потписао захтев да

се страним трговцима-покућарима – Тиролцима, Крањцима и Јеврејима – забрани трговање у винковачком крају, јер не плаћају порез. Акт је адресиран на K. U. K. Broder Grantz regiment Komando, а писан 18. VIII 1822. г. На једном од Маркових докумената, издатих у Винковцима 7. марта 1838, види се број трговаца у Винковцима, њихова трговачка делатност и национална структура. Поред Марка који се бавио трговином разном робом, шпецерајом, платном и гвожђем, било је још 10 Срба трговаца и 5 Немаца, а те 1838. још Јевреја није било у Винковцима. Свој углед Марко је потврђивао и каснијим јављањима у документима са сопственим печатом приликом поклањања своме сину Николи земље у Кановцима 1843. и куће, годину дана касније.

Марко је био тутор Српске црквене општине у Винковцима и као такав био члан војног суда за време Крајине. Тај суд је заседао у згради која је потом била Трговачко удружење, преко пута кафане Емила Шлимпа.

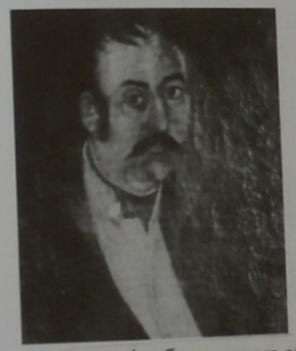

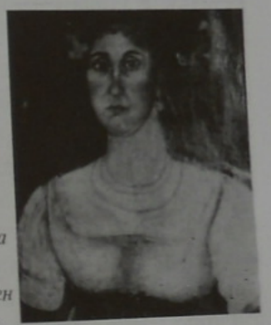

Први портрети грађана Винковаца; портрети Марка и Катарине дело су сликара Петра Чортановића. Катаринин портрет рађен 17. марта 1824. године

Марко је био ожењен Катарином Ковачевић с којом је изродио шесторо деце: Николу 1811, Јелисавету, Ану, Атанасију, Јована и Павла, званог Паја. Портрети Марка и Катарине најстарији су сачувани ликовни документ из старе винковачке грађанске породице Георгијевић.

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; Др Јован Георгијевић, лечник у Винковцима, *Генеалогија и историјат моје породице*, 29. XI. 1938.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, НИКОЛА - НИЋА – трговац

Шипско, 1755 - Винковци, 12. новембра 1796.

Од оца Георгија, угледног и првог грађанина Шипског, трећег у генерацијском низу, рођен као четврто мушко дете у Шипском, а досељен у Винковце кад му је било годину и по дана. По предању, Георгијевићи носе презиме по једном од Георгија. Деда му је именом Михајло, а такође је био угледни и по вољи мештана први човек родног Шипског. Нићино крштено име је Николај, а био је познатији по јужњачком надимку Нића, каквим су често звали Николе, а понеки су га звали и Никшом. Да препис имена може бити збуњујући потврђује и име годину дана млађег Нићиног брата који је имао потпуно идентично име Никола. До неразјашњене забуне не би дошло да Нића и његов млађи брат Никола нису остали сиротани, без родитеља. Никола одмах по рођењу, а Нића као дете, са мање од годину и по дана. Верује се да су у Винковце донесени и неговани љубављу својих стричева.

Са двадесет година Нића је добио „аустријско држављанство" на подручју Славонске војне крајине, о чему је сачуван документ, датиран 28. фебруара 1775. године, где му се по вољи власти уписује да је грчки трговац. Држављанство је добио без помоћи ауторитета презимењака Јована Георгијевића, митрополита и архиепископа карловачког с којим није био у родбинским односима. У инвентарима српске православне цркве у Винковцима сачувана су три документа на којима се јасно види да се Нића потписивао као Nicsia Georgievich, што упућује на изворно Георгијевић, а не Георгевић (германски превод), мада су заправо и једна и друга варијанта идентичне са изворнијим Ђорђевић.

Када је 19. децембра 1781. године предложено да се у сврху исплате дугова прода на лицитацији Сонтагова пивара у Винковцима уз суделовање Срба код лицитације, Делегирани војни суд одговорио је негативно с образложењем да нема способног Србина за пиварски посао, а да је римокатолике пиваре тешко наћи и у Винковце довести. Две недеље после 2. јануара 1782. винковачки Магистрат препоручује да се пивара

прода винковачком трговцу Нићи Георгијевићу за 2000 форинти. Делегирани војни суд шаље предлог на мишљење врховном комунитетском инспектору мајору Естерајхеру који попушта и дозвољава да на лицитацији имају право учешћа и Срби из целе општине. У лето, 15. августа 1782, на лицитацију се пријавио једино Никша Георгијевић и купио пивару.

Десет година по добијању држављанства (14. фебруара 1785) издата му је у Сремској Митровици сведоџба о добром владању, како би је могао приложити уз молбу за добијање племићке титуле. Ваљане потврде за молбу издале су Крајишке војне власти 1791. године, а један од тих аката је у Сремским Карловцима, 8. фебруара 1791, потписао митрополит Стеван Стратимировић. Њима се потврђује да је Нића био „војни лиферант" који је крајишку војску снабдевао месом и житарицама, често уз само стварне трошкове, одричући се свога профита. Потврђује се да је аустријском ерару посудио једном 12.000 гулдена, а другом приликом 14.000 сребрних талира, и те како велике своте за оно доба. Кључну улогу имао је Царски двор у Бечу који је свесно помагао свим оним снагама помоћу којих је могао ограничавати утицај Угарској, а ту су на првом месту национални захтеви оних народа у Царству који немају свог племства, па дакле ни оних институција преко којих би утицали на вођење државе. Одговор Срба на попуштање Беча је Српски сабор одржан 1790. године у Темишвару, седишту српског епископа, каснијем главном граду Војводства Србије и Тамишког Баната, где су Срби знатно пре Сабора имали своју посебну општину са црквом и школом. Српска црквена општина из Винковаца делегирала је Нићу Георгијевића као свог представника на Сабору у Темишвару. Закључци са Темишварског сабора насловљени су *Дело и план*. Њима се захтевала унутрашња аутономија српског народа у Хабзбуршкој царевини, као и право да се стварају све званичне класе у друштву, које су биле неопходан предуслов да Царевина даде српској заједници статус признате нације.

Нића је свој жестоки отпор према Османлијама, својим животним прогонитељима, потврдио јуначким борбама против

Турака ратујући код Брчког 1788. и 1789. Подигао је тада и организовао добровољачку чету под вођством Косте Николића, званог Харамбаша. Ти су добровољци били углавном турски поданици, Срби из Босне, а Нића им је о свом трошку набавио оружје из Корушке (100 пушака и 200 пиштоља). Чета је бројала 60 до 100 људи, а ратовала је уз турску границу.

На две битке су били поносни Нићини потомци, препричавајући их два века. Прва се догодила код моста пред утврдом Брчког, с четама генерала Брентана. Тада се истакла компанија капетана Војводића, а уз њу и Нићина чета. Друга се битка водила 1789. године и у њој је, опет уз добровољачку чету, као борац учествовао и сам Нића. Уз наведене услуге аустријској војсци, а све против Турака, треба додати да је својим превозом у Новом Селу превозио бесплатно аустријску војску и комору.

Нића Георгијевић је на прагу свог живота донесен у нови свет, у којем је успео сопственим снагама да се развије у моћног, спретног, политички свесног и угледног грађанина Винковаца. Своје потписе на документима Нића је оверавао сопственим печатом (сачуван је у првом инвентару Српске православне цркве, основаном 1795). Нића је био ожењен Аном Хранић (1758-10. X 1801) и имао петоро деце: Марију, рођену 14. XI 1772, Николаја 6. XII 1780, Софију 11. VIII 1773, Димитрија 24. VI 1778 - † 24. VI 1794, и Марка рођеног 26. I 1783. Нића је умро у четрдесет и првој години живота, у Винковцима 1796. године, проживевши буран и успешан живот.

ПОТВРДА бр. 145-1765

Ми, доле потписани, промишљено и без присиле потврђујемо да је господин Гаврило Георгијевић, заставник славног славонског Левод-ског пешадијског пука Грофа Mersy, године 1753. служио је као кадет 2 месеца, након тога као каплар 6 година, од почетка последњег Пруског рата до краја свих кампања: добровољно, не хтевши да га замене ни кад је требало кренути у Славонију, код Gerlitza је 1757. године погођен у десну потколеницу, у Валштату га је непријатељ заробио, као и његовог десетара Мундинунга. Након повратка у службу морао је користити штаке, после тога је даље служио и добровољно преузео пошиљку драгог камења истакавши се при томе, када му је код Готесберга у Шлезији 24. јула 1759. као заставнику успело да пред налетом бројних непријатељских батаљона спаси 44 кола са провијантом и један драги камен од 60 мана (персијска мера за тежину), чему је посебно аплаудирао генерал барон von Jahnus.

Ми даље желимо да укажемо на истину да је господин заставник као кадет, као подофицир, као и касније као виши официр, поред своје нарочите марљивости у служби, показао и изразито добро понашање према горе, према подређенима и према онима у његовом рангу, и тиме није постао само омиљен, него и поштован код свих, и зато му желимо унапређење, где ће исто наставити са добром службом, и срдачно желимо да му се укаже та част, што доле потписујемо својеручно.

Потписано у Винковцима, у месецу марту 1765.

Bar. v. Trallešević, капетан
M. Hult, капетан
... укупно 28 потписника.

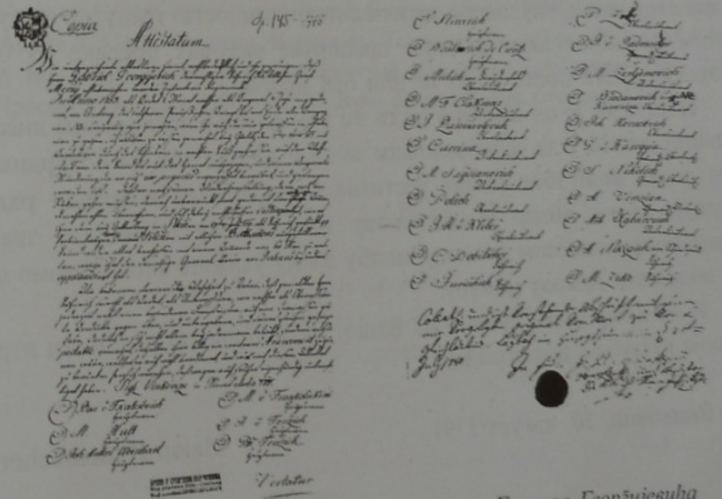

Превод потврде о унапређењу у виши чин Гаврила Георгијевића

Пример Гаврила Георгијевића сликовито говори о тешкоћама Срба при напредовању у служби и животу уопште за време аустријске владавине.

Љубиша Георгијевић који живи у Новоме Саду, а с Јованом Георгијевићем, лекаром хуманистом има заједничког прадеду Николу Георгијевића који је упокојен 1860, у Винковцима, донео ми је необично темељан родослов, дуг више од једног метра, разастро га је на мом столу у *Невкошу* и врло уљудно уз блажени осмех рекао: „Видите, сви смо ми Георгијевићи, Георгевића нема. Они су измишљени у Винковцима и нигде више, а ми смо сви своји, и то најрођенији – *једне лозе листи*".

МОЛБА ЗА ПЛЕМСТВО бр. 1791/61

Високопоштовани господине надбискупе, и митрополите

Овдашњем грађанину и трговцу Никши Георгијевићу је намера да на основу свог по државу корисног деловања замоли Његово величанство цара за доделу племићког звања.

Иако добра сведочанства пружају подршку његовој молби, тако ће његовој жељи упућеној митрополитској милости тренутно сигурно највећи допринос дати значајне препоруке његових предака из оних мађарских места преко којих ће ићи ова молба.

Пошто ме је он замолио да га по том питању препоручим високој инстанци, не могу да се не заложим за то и да при том не потврдим да је он човек који због својих честитих и по државу корисних радњи заслужује сваки обзир и на основу тога доделу племићког звања. Сходно томе подносим понизну молбу да му укажете милост тиме што ћете подржати његову намеру.

И на крају имам ту част да Вашој митрополитској милости изразим своје најдубље поштовање.

Винковци, 30. август 1791. Majop Rademacher

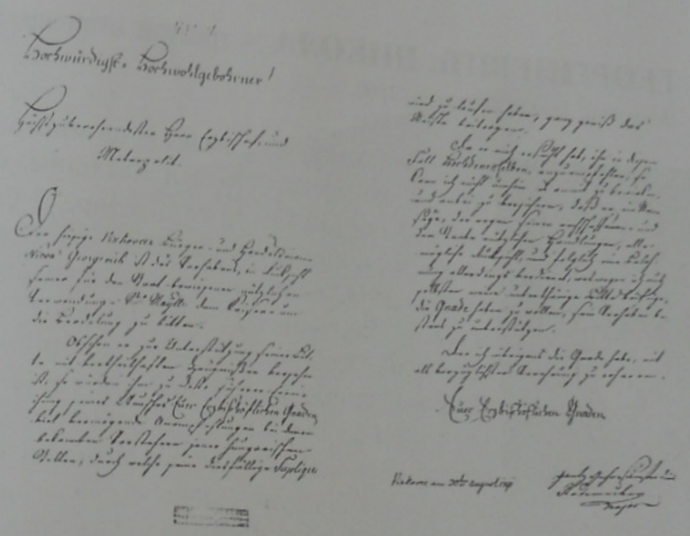

Молба да се Никши Георгијевићу додели племство

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; Лазар Ћелап, *Оснивање српско-православних парохија у Винковцима и Славонском Броду*, Гласник Српске православне цркве, Београд, јануар 1964, LXV, бр. 1, стр. 25-27; Архив САН-у, Сремски Карловци, *Темишварски сабор 1790*, грађа за историју Војводине, књ. 9; Милорад Екмечић, *Стварање Југославије 1790-1918*, књ. I, Просвета, Београд, 1989, стр. 10; *Војна Енциклопедија*, Београд, 1974.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, НИКОЛА – трговац и пивар

Винковци, 1811 - Винковци, 1860.

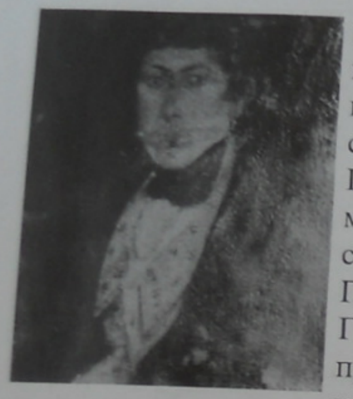

Никола Георгијевић, једно је од многобројне деце из брака Марка и Катарине. Оженио се Софијом Бикар из Сомбора, а бавио се уносном продајом пијавица на велико. Године 1844. замислио је да подигне парни млин у Винковцима, али га је у томе спречила Крајишка војна команда из Петроварадина. Његов праунук, др Јован Георгијевић, много касније, закључује да се прадед Никола замерио властима што се истицао као уверени Србин и православац, што му у очима аустријских власти није била повољна препорука. На лицитацији 1850. добио је дозволу за продају пијавица које је извозио све до Беча и Будимпеште. Онда, као и много година касније, бара за одгој пијавица налазила се испод Боринаца, подно самог извора Невкоша, заузимајући већи део потоњег Великог пашњака. Баре у којима су се гајиле пијавице Невкош је опскрбљивао свежом водом и из тих бара настављао свој ток. Најдубља бара била је на одвојку Иванковачког пута према Јармини, недалеко данашњег пружног прелаза. Тада је пут за Јармину водио преко Лаповаца до подножја Боринаца, потом продужавао до села Јармина. Колико је био уносан посао узгајања пијавица говори чињеница да се Никола од 1850. до 1853. године бавио производњом пива као споредном делатношћу. Узгој пијавица је био прост. Оне су храњене усиреном воловском крвљу, и то тако што је усирена крв стављана у завезане платнене кесе, које су потом урањане у бару. Пијавице би се накупиле по кесама које су заправо биле њихове хранилице. Кад их је требало сакупљати, кесе су вађене, а пијавице би брзо и просто биле покупљене. Тако сакупљене пијавице стављале би се у кесе тежине око једног килограма, а потом слагале у плетене корпе у којима би их транспортовали до одредишта.

Георгијевићева породична кућа у центру Винковаца

Никола је за живота стекао велико имање и био имућан човек. Сину Јовану уступио је пивару, а другом сину Стевану даровао је лепу спратницу у строгом центру Винковаца, у којој су живели Георгијевићи до осамдесетих година двадесетог века. Умро је у Винковцима 1860. године с навршених четрдесет девет година. Супруга Софија поживела је још осам година до упокојења.

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; *Хронологија најстаријих Георгијевића о којима постоје трагови и докумената*, кућна архива Љубише Георгијевића у Новом Саду.

ГЕОРГИЈЕВИЋ, ПЕТАР – лекар

Винковци, 27. јула 1865 - Винковци, 16. јула 1931.

Рођен као близанац са братом Павлом од оца Јована и мајке Софије, девојачки Миланковић. Основну школу и гимназију завршио у Винковцима, а дугогодишње студије медицине у Грацу 1896. Тако је доктор Петар Георгијевић постао први универзитетски образован члан породице Георгијевић. Као лекар радио је у Винковцима, Брчком, Жупањи и Славонској Пожеги. Две године по стеченој лекарској дипломи запошљава се у Жупањи. Тринаест година је бринуо о здрављу запослених у најстаријој фабрици текућег танина на Балкану, подигнутој у Жупањи, енглеским капиталом, 1883. године. Производња од 1.200 вагона танина годишње запошљавала је више од 200 радника, што је за малу Жупању с почетка XX века било врло значајно.

Даница Симоновић, супруга

У Жупањи се Петру и Даници (Симоновић) родио првенац син Јован 1901. године. Поред обавеза које је имао у фабрици танина, Петар се ангажовао на подизању здравствене заштите и културе читавог места. Писменим путем скретао је пажњу на нехигијенска места и жаришта могућих зараза, као што су сметлишта, неочишћени канали, неуредни хигијенски чворови у школама, а енергично би завршавао написане захтеве да се са здравственог гледишта недостатке исправи или уклони. Петар је имао склоности за организацију спортских активности и укључивања већег броја учесника, оплемењујући доколицу, што га је чинило омиљеним у месту. Жупањски крајолик био је готово идеалан за љубитеље лова, а Петар је управо био један од таквих.

Ту љубав развио је још као студент у Грацу где је био један од оснивача студентског ловачког друштва Grunrocke, због чега су се студије медицине и отегле на пуних 12 година. У Жупањи Петар је за сав свој рад и бригу о месту био добро плаћен. Његове пореске обавезе пред Први светски рат биле су 2.191 круна и 10 форинти, што га је стављало на 45. место у целој Сремској жупанији. Боље плаћен и више опорезован лекар био је само Ђурица Живковић из Ирига, који се истакао лечећи и спречавајући опаку болест кугу.

У годинама пред Први светски рат нагло опада производња танина у целој Европи, па тако и у Жупањи. Добро процењујући ситуацију, Петар напушта Жупању и враћа се 1911. године у родне Винковце. Већ наредне године енглески капитал се повукао, фабрика прелази у руке домаћих деоничара, а златне године фабрике постају прошлост.

Кратко време ради у Винковцима, а затим долази за све винковачке Србе страшан Први светски рат. Сви Срби који су рођени у Славонији или Хрватској, и ту вековима живели, постају непоуздани и сумњиви грађани за аустријске власти чија је држава била у рату са Србијом. Смрћу ујака Вукашина Миланковића, великог жупана Огулинско-модрушке жупаније изгубио је заштиту коју је могао имати да је Вукашин поживео. Знао је да ће бити интерниран као талац; једне му је вечери дојављено да ће бити ухапшен и затворен у котарски затвор с осталим Србима из града. Обратио се доктору Врбанићу који га је примио у болницу и без здравствене потребе оперисао, тако да је прогон накратко био одгођен. Године 1915. био је као талац премештен у Славонску Пожегу; као жупанијски физик служио је тако у прогонству, а утеху му је пружао сапатник и пријатељ из Винковаца, адвокат Богдан Милашиновић. Као пензионер у пуној снази и зрелој животној доби, враћа се у Винковце 1917. године и постаје председник Српске црквене општине. Последњу годину рата памтио је он и његова породица као живот у немаштини и глади. Након рата, у којем је доживео многе шикане, реактивира се и отвара приватну здравствену ординацију. Иако оболео од Паркинсонове болести, Петар је ординацију одржао активном све до дана када је преузима његов син, млади лекар Јован Георгијевић,

1927. године. Од тада Петар се повукао у тих живот, све до смрти, 1931. године.

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Јован Георгевић*, Невкош, Нови Сад, 2001; *Генеалогија и историјат моје породице*, саставио према службеним актима и црквеним подацима др Јован Георгијевић, лечник, у Винковцима, 29. новембра 1938; Андрија Раденић, *Положај и борба сељаштва у Срему од краја XIX века до 1914*, САНУ, Београд, 1958.

ГЛУМАЦ, Ј. БРАНКО – правник, народни посланик

Трњани код Славонског Брода, 1897 - ?

Основну школу и гимназију свршио је у Винковцима, а права на Универзитету у Београду.

Од 1921. до 1935. године непрестано се налазио на служби у Банату, заузимајући разне положаје у судској, управној и самоуправној служби, а од 1935. па до избора за народног посланика био је у служби Министарства пољопривреде, као виши секретар и инспектор министарства, вршећи у исто време и функцију шефа кабинета министра пољопривреде. Као гимназиста радио је на стварању националних организација, обновивши у Винковцима рад певачког друштва *Вила* и *Српског сокола*. У току рата власти су га прогласиле политички сумњивим. Године 1918. у Подравској Слатини са др Ковачевићем организовао је народну милицију, а затим био члан Народног већа у Винковцима.

Посебну пажњу посвећивао је питањима аграрне реформе и колонизације. Живо је учествовао у акцијама на унапређивању добровољачких колонија. Као познавалац самоуправних и комуналних питања писао је стручне студије у „Савременој општини", заузимајући се нарочито за функционисање сеоских општина и регулисање положаја самоуправних органа. Члан је Југословенске радикалне заједнице, на чијој је листи 1938. први пут изабран за народног посланика, у срезу Јаша Томић.

Извор: *Биографски лексикон*, одредница Народно представништво.

ГЛУМАЦ, ДУШАН – историчар семитских језика и књижевности

Трњани код Славонског Брода, 16. октобар 1899 - Петриња, 24. јула 1980.

Школу је учио у Винковцима, гимназију завршио школске године 1917/18. Правне науке студирао је у Загребу. На универзитету у Берлину и Лајпцигу студирао семитске језике. Доцент, ванредни и редовни професор Богословског факултета у Београду 1926-1941. и 1944-1953, а Филозофског од 1953. Специјализовао се у семитским језицима, посебно хебрејском, као и Старом завету, билијској историји и археологији. Поред дела *Граматика старојеврејског језика* (Београд, 1937-1939), објавио је на српскохрватском и немачком језику низ студија, расправа и чланака из своје струке. Превео је на српскохрватски дело Јосифа Флавија *Јудејски рат* (Београд, 1967).

Извор: *Енциклопедија Југославије*, 4, 1986.

ГРЧИЋ, ЈОВАН – књижевник

Вуковар, 19. октобра 1855 - Нови Сад, 5. фебруара 1941.

Потиче из старе грађанске породице. Отац Павле, адвокат, посланик у Хрватском сабору, делегат на Народно-црквеном сабору у Сремским Карловцима и у Угарском сабору у Будимпешти. Похађао је основну школу у родном Вуковару и Винковцима, а гимназију у Винковцима и Новом Саду (1872). Завршио права у Грацу 1876. године. Био је наставник Новосадске српске гимназије од 1877. до пензионисања 1901.

године. Професорски испит положио је у Будимпешти (1882). У Извештају Српској великој гимназији у Новом Саду за 1881-1882. школску годину штампана му је на латинском језику професорска теза *De Romana qualis perhibeture in Vergilii Aeneide*. Предавао је латински, грчки, српскохрватски, немачки и мађарски језик са књижевношћу. Написао је и штампао уџбенике за те предмете. Био је иницијатор и организатор светосавских беседа и написао њихов историјат - Кратак осврт на постанак и развитак новосадских светосавских гимназијских беседа (*Споменица о педесетој Светосавској беседи*, Нови Сад, 1928). Књижевним радом почео се бавити рано; прве преводе читао је на састанцима ђачке дружине „Вила" у гимназији.

Винковачка гимназија

У Грацу, у српском друштву „Сокол" прочитао је књижевне критике приповетке *Сироче* и *Лепа Нумантинка*, а прве књижевне критике читане су на седницама Књижевног одељења Матице српске. Позоришне, музичке и књижевне критике објављивао у часописима и листовима: *Јавор* (1875-1884, 1888-1891), *Позориште* (1877, 1879, 1881, 1884-1887, 1890, 1891, 1895-1902, 1904-1907), *Завичај* (1878), *Застава* (1881, 1884, 1926), *Српске илустроване*

новине (1881, 1882), *Летопис Матице српске* (1883-1899, 1923, 1927, 1931-1934, 1936-1938), *Стражилово* (1885-1888, 1892-1894), *Велики годишњак*, календар (1887); *Браник* (1888, 1889, 1891, 1894, 1895, 1898-1900, 1906-1914), *Сокол*, календар (1893), *Бранково коло* (1899, 1902, 1904-1906, 1909), *Босанска вила* (1903, 1905, 1910), *Српски књижевни гласник* (1904), *Трговачке новине* (Нови Сад, 1906), *Слога*, календар (1908), *Женски свет*, календар (1910, 1914), *Хрватска ријеч* (1914), *Јутарњи лист* (Загреб, 1917, 1918), *Књижевни југ* (1918) *Новости* (1918, 1925), *Обзор* (1919-1921), *Југословенска жена* (1920), *Јединство* (Нови Сад, 1922-1925), *Споменица Јована Храниловића* (1925), *Споменица Матице српске* (1826-1926), *Књижевни север* (Суботица, 1926, 1927), *Вијенац* (Загреб, 1926-1928), *Нови Сад* (Нови Сад, 1927, 1930, 1931, 1935), *Политика* (1920), *Отаџбина* (1930), *Дневник* (Суботица, 1930), *Гласник Историјског друштва у Новом Саду* (1930, 1932, 1934-1938). *Орао*, календар (1931), *Југословенски дневник* (Суботица, 1931-1934), *Позоришни лист* (Нови Сад, 1932), *Годишњак - Календар Матице српске* (1934-1937), *Глас Матице српске* (1934-1938), *Дан* (1935-1939). Публиковао је близу 2.000 позоришних и музичких, 600 књижевних критика. Превео је са страних језика велики број позоришних комада, романа, приповедака, путописа и других дела. Био је покретач, главни и одговорни уредник Стражилова (1885-1888, 1892-1894), један од уредника Змајевог Јавора (1889-1891) и уредник Новог позоришта (1909-1910). Уредио је календаре-алманахе: Сокол (1883), Стражилово (1908), Ратар (1908), Свети Сава (1909, 1910, 1911), Србобран (1914, 1915) Драгомиље (1929, 1930). Преписку са сарадницима својих часописа и алманаха објавио је у пет посебних књига, са коментарима. Године 1901. ушао је у редакцију Браника, као редактор за књижевну, позоришну и музичку рубрику. Ту је објавио велики број критика (1906-1912). Годинама је активно радио у културно-просветним установама: Друштву за српско народно позориште, Српској читаоници у Новом Саду, Матици српској. За члана Књижевног одељења Матице српске изабран је 1882, а у неколико махова биран је и за члана Књижевног одбора и

Радакционог одбора *Летописа*. На Матичиним едицијама сарађивао је до смрти.

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, II, Матица српска, 1979.

ДИМИТРИЈЕВИЋ, СТОЈАН – археолог истаживач, научник и наставник

Камараш (Хоргош), 11. августа 1928 - Винковци, 13. децембра 1981.

Када се млада Винковчанка Емилија Радауш упутила рођаки у Суботицу, није ни слутила да ће се убрзо судбински заметнути читав низ будућих живота. Све се одвијало убрзано, посебно од момента кад је упознала царинског службеника, младог удовца Тодора Димитријевића, родом из Лесковца. Тодор је знао многе занимљиве приче, које приличе француском ђаку, с којима је плењио пажњу лепе, грађански васпитане Винковчанке. Убрзо се развила љубав, а следећег жарког лета, 11. августа 1928. родио им се син Стојан.

Протокол крштених православне источне српске цркве, храма *светог оца Николаја* **у** *Мартоношу*

Текући број	Година, месец и дан рођења	Година, месец и дан крштења и напомена	Крштеног: име	Крштеног: пол (мушки или женски)	Крштеног: брачност (ако ванбрачност)	Рођени/а крштеног: име, презиме, занимање или звање	Рођени/а крштеног: вероисповест	Рођени/а крштеног: место пребивалишта и кућни број	Име, презиме и занимање или звање одређеног лица	Име, презиме и место пребивалишта бабице	Сопственоручни потпис свештеника, који је крстио и напомињање о матичној књизи
49	1928 Јуна 29 по/о	Августа 5/18	Живан	мушко	Ванбрачност	Крста Илића Живље рођ. Шодуљов радник	источно православна	Мартоноша	Никодије Живанов	Ђурђа Ђуракова, Мартоноша	Протојереј Николај Поповић, парох
50	1928 Јуна 11.	6/19	Стојан	мушко	Ванбрачност	Тодор Димитријевић царински Емилије рођ. Радауш	источно православна	Хоргош	Благоје Стојановић, царински службеник Суботица	Ђурђа Ђуракова Мартоноша	Протојереј Николај Поповић, парох

Факсимил протокола крштених православне источне српске цркве, храма Светог оца Николаја у Мартоношу

Живели су у кући опасаној бујним зеленилом и цвећем, као у бајци, у Камарашу, недалеко царинског прелаза Хоргош, на којем је Тодор службовао. Док је Стојан правио прве кораке, очева опака болест је изгнала идиличан живот а унела стрепњу која се убрзо и обистинила. Након Тодорове смрти, Емилија с малим Стојаном напустила је кућу, место велике среће и горког животног удеса, вративши се у Винковце, у родитељску кућу. Стојан је одрастао у Винковцима, у кући Радауша, где је средишње лице његовог живота био марљиви тапетар деда Фрањо. Живот и одрастање у многочланој породици Радауш, игре на улицама Винковаца, пецање на Босуту, саздали су у Стојану емоционални свет и моралне погледе које је носио целог живота. Уз деда је унук научио вредност и част рада, значење и достојанство знања, презир сваке позе и празног кариjеризма, склоност малим и једноставним људима. Такве одлике потврдила је и мајка Емилија кад је продала Тодорову кућу у Камарашу, и купила другу на Стојаново име у Винковцима.

Отац Тодор, мајка Емилија

Стојан је у Винковцима похађао основну школу од 1935. до 1939. године, а реалну гимназију до 1947, када је матурирао. Док су текли ђачки дани, показивао је интерес за више области. Занимали су га возови, који су данонoћно пролазили Винковцима. Волео је цртати, нарочито школске зидне новине које су долазили

да гледају и професори. Након кише обилазио је баште у комшилуку, где су се на површини земље указивали римски новчићи и други археолошки налази, које би испирала киша на благим падинама ка потоку Ервеници. Читао је *Вјеснике Хрватског археолошког друштва*, учећи о римској нумизматици, а дивио се мештанима Бруншмиду и Хофилеру.

За гимназијских дана, пред крај рата је мобилисан и тако у брижне мајке појачао стрепњу која је непрестано постојала, да се не појави болест, опака туберкулоза од које му је отац Тодор умро. Рат, страдања многих Срба и Јевреја у Винковцима од усташа стварала је неспокој, јер је Стојан одгајан са свешћу да је Србин. Срећом рат се убрзо завршио и, мада с многим оскудицама, живот је мирније настављен. У јесен 1947. Стојан завршава гимназију и креће у Загреб на студије. Није било колебања при избору студија, јер је имао склоност ка археологији. Упис на Умјетничку ликовну академију био је због великих трошкова незамислив, али цртачки таленат му је изванредно користио у археолошкој струци.

Поред студија археологије уписао је и историју уметности, тадашњу XXV студијску групу. Поред озбиљног и марљивог студирања слободно време током вечери посвећивао је одласцима у биоскоп или на позоришне представе.

Користио је сваку прилику за одлазак на археолошка ископавања. Зденко и Ксенија Вински, тада водећи археолози у Хрватској, брзо су уочили Димитријевићев цртачки таленат и прихватају га као уваженог сарадника. Истовремено студент Димитријевић користи прилику и много учи на терену.

Прву повољну прилику имао је да посети иностранство и укључи се у археолошка ископавања у Агерсборгу у Данској. Исте, 1951. године позван је на самостално сондирање за Музеј Бродског Посавља и ту је започео истраживања на неолитском насељу у Клокочевику, где је касније извршио знатно опсежнија археолошка ископавања.

Дипломирао је с одличним успехом, свратио пажњу на себе и побудио поверење код старијих стручњака у своје способности

и радне могућности. Сам почетак рада прекида обавеза одслужења војног рока у Задру, у школи резервних официра.

Повратком у Загреб, запошљава се 1. марта 1954. као асистент на Катедри за археологију у Археолошком заводу Филозофског факултета. У скученим условима одмах је уредио малу фотолабараторију која је служила њему и свима око њега за израду фотографија у служби предавања. Студенте је прихватао с потпуном отвореношћу и срдачношћу, као што је оштро и непопустљиво осуђивао нерад и прорачунатост. Марљиво и систематски упознаје спремишта Археолошког музеја и ускоро постаје најмеродавнији познавалац неолитског и енеолитског материјала који се тамо чувао. Највећу пажњу и жељу да се нерешеним градивом позабави изазвала је *вучедолска култура*, која је пленила својом керамиком највиших ликовних домета домаћег предисторијског стваралаштва у јужној Панонији.

Стојан је почео ископавати у касну јесен 1956. на сопотској градини у Отоку код Винковаца. Уз добитак занимљивих налаза и података, добро обављеног посла у веома тешким временским условима, настали су тада и лепи зимски фотопејзажи, употпуњујући пуноћу Димитријевићевих интересовања.

При настанку часописа Археолошког завода *Opuscula Archaeologica*, Стојан Димитријевић је, поред објављивања већих студија, преузео важну улогу техничког уредника. У Винковцима је имао најповољније услове за штампу, а на домаћем терену користио је прилику да задовољи своју радозналост и упозна се с још једним умећем – штампањем.

Од 1957. почео је користити сваку прилику за теренски рад. Због скромних средстава, сондирања су била мањих опсега, али значајна за прикупљање знања о развоју ране праисторијске културе која је дала слику до тада посве непознатог неолитског и енеолитског (бакренодобног) света коју ће Стојан Димитријевић доцртавати и допуњавати до својих последњих дана.

Докторску дисертацију *Проблем неолита у Славонији и Срему* довршио је и одбранио 1959. године у Загребу пред комисијом коју су чинили Грга Новак, Милутин Гарашанин и Миховил Абрамић.

Школску годину 1962-63. Стојан Димитријевић је провео као стипендиста Хумболтове фондације у Хајделбергу код Владимира Милојчића у Свеучилишном институту за рану историју. Радио је на хабилитацији, активно суделовао у семинарском раду и у општем животу Института. Из те године потичу познанства са Јенсом Лилингом, Харалдом Хауптманом и Бернхардом Хенселом. Ни у Хајделбергу, окружен разним могућностима друштвене забаве, Стојан Димитријевић није одустајао од редовног праћења биоскопских представа. Није му било нимало тешко одвести се поподне возом у неки оближњи градић у биоскоп, јер је у Хајделбергу током недеље редовно гледао све филмове, па је ту понуду надопуњавао репертоаром оближњих места.

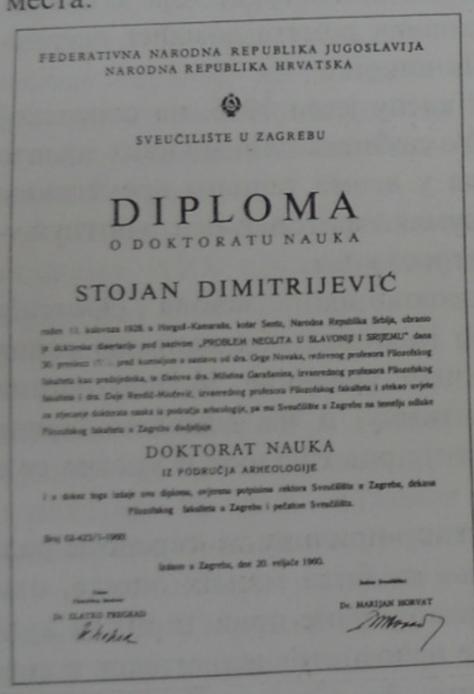

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

DIPLOMA
O DOKTORATU NAUKA

STOJAN DIMITRIJEVIĆ

rođen 11. kolovoza 1928. u Horgoš-Kamarašu, kotar Senta, Narodna Republika Srbija, obranio je doktorsku disertaciju pod naslovom „PROBLEM NEOLITA U SLAVONIJI I SRIJEMU" dana 30. prosinca [illegible] pred komisijom u sastavu od dra. Grge Novaka, redovnog profesora Filozofskog fakulteta kao predsjednika, te članova dra. Milutina Garašanina, izvanrednog profesora Filozofskog fakulteta i dra. Duje Rendić-Miočević, izvanrednog profesora Filozofskog fakulteta i stekao uvjete za stjecanje doktorata nauka iz područja arheologije, pa mu Sveučilište u Zagrebu na temelju odluke Filozofskog fakulteta u Zagrebu dodjeljuje

DOKTORAT NAUKA
IZ PODRUČJA ARHEOLOGIJE

i u dokaz toga izdaje ovu diplomu, ovjerenu potpisom rektora Sveučilišta u Zagrebu, dekana Filozofskog fakulteta u Zagrebu i pečatom Sveučilišta.

Broj: 02-423/1-1960

Izdano u Zagrebu, dne 20. veljače 1960.

Dr. ILATKO PERGAR

Dr. MARIJAN HORVAT

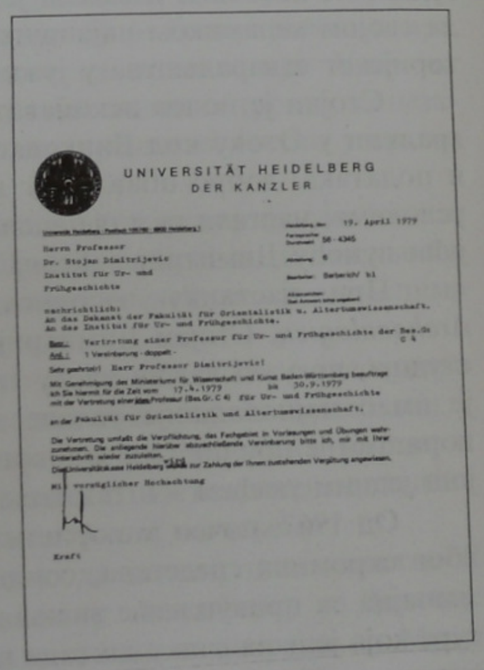

UNIVERSITÄT HEIDELBERG
DER KANZLER

Herrn Professor
Dr. Stojan Dimitrijevic
Institut für Ur- und
Frühgeschichte

19. April 1979

Sehr geehrter Herr Professor Dimitrijevic!

Mit Genehmigung des Ministeriums für Wissenschaft und Kunst Baden-Württemberg beauftrage ich Sie hiermit für die Zeit vom 17.9.1979 bis 30.9.1979 mit der Vertretung einer Professur (BesGr.C 4) für Ur- und Frühgeschichte an der Fakultät für Orientalistik und Altertumswissenschaft.

Die Vertretung umfaßt die Verpflichtung, das Fachgebiet in Vorlesungen und Übungen wahrzunehmen. Die anliegende hierüber abzuschließende Vereinbarung bitte ich, mir mit Ihrer Unterschrift wieder zuzusenden.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Kraft

Диплома о докторату наука из подручја археологије, 1960.
и Уговор о самосталној професури у Хајделбергу, 1979.

Доготовљену хабилитацију није могао користити, јер је управо била законом укинута као обавеза за доцентуру. Ипак, објавио ју је у целини у 5. свеску археолошког часописа *Opuscula*

Archaeologica (*Проблем неолита и енеолита у сјеверозападној Југославији*). Након доцентуре изабран је, у пролеће 1968, за изванредног професора, а 1975. биће именован, тј. изабран за ординарија. По повратку из Немачке следила су и многа, вишегодишња истраживања на терену: у Бапској код Шида и у Боринцима код Винковаца 1964, на Мераји у Винковцима 1965, на Вучедолу 1966. и 1967, у Оролику 1968, те 1970. у Отоку код Винковаца и Брезовљанима код Крижеваца.

Читаво време свога рада одржавао је стручне и пријатељске везе с колегама, посебно с онима који су истраживали панонско и карпатско Подунавље: Срејовићем, Тасићем, Јовановићем... Био је стални члан Комисије за истраживање енеолита и раног бронзаног доба у Подунављу, са седиштем у Новом Саду.

Активни је учесник у припреми за Осми светски предисторијски конгрес, који се одржао у Београду 1971. године. Био је члан редакције конгресних публикација, а активно је наступао као секретар IV секције (за неолит и енеолит). Наравно, суделовао је и као предавач и писац текстова.

Постале су све чешће наруџбе текстова и позиви за одржавање предавања. Таквим захтевима могао је одговорити све чешће радећи у Винковцима, где су му услови били најбољи. Ту је нашао потребан мир, какав у Загребу није имао, а уз то боравак у Винковцима био је испуњен задовољством што је уз кћерку и мајку. Израдио је опсежне синтезе текстова за *Праисторију југословенских земаља*, у свесцима II и III, те за велику Бруншмидову споменицу *Corolla memoriae Josepho...*

Радећи на факултету, обављао је више административних и управних дужности које су му због савесног извршавања одузимале доста времена: од самог доласка на Факултет 1954. водио је фотолабараторију, а од 1961. био је шеф Катедре за предхисторијску и протохисторијску археологију, у неколико наврата имао је и мандат прочелника Одсека.

Стојан Димитријевић се веома успешно бавио уметничком фотографијом, у периоду педесетих и шездесетих година; све док нису посве превагнули археолошки послови. За ту деценију пости-

гао је, као члан Фото-клуба Загреб, веома запажене резултате и у земљи и у иностранству: почасне дипломе и плакете за излагање у Бордоу, Модени и Левену, те више других и трећих награда. Археологија му је ускратила задовољство да се окуша и у снимательском послу, мада је с том намером купио камеру. Писао је и текстове с фотографском тематиком у *Животу уметности* и *Спорту*, филмске критике у *Телеграму* и театролошке текстове у *Прологу* и *Телеграму*. Мада посвећен свом основном дневном наставничком послу, истраживачком и научном раду из подручја археологије, Димитријевић није могао не размишљати што је видео у вечерњим сатима у биоскопу, позоришту, на изложбама... Написао је и десетак драмских текстова. Летњег семестра 1979. године Димитријевић је био позван да као заступник предстојника катедре у Институту у Хајделбергу одржава редовну наставу. Изабран је и за дописног члана Немачког археолошког друштва, што бележимо као време пристизања признања.

Димитријевићева сазнања о *старчевачкој култури* потичу углавном из сопствених ископавања на више локалитета у Винковцима, затим на Вучедолу, у Церничкој Шаговини и Ждраловима код Бјеловара. Винковци су са 5.300 м^2 систематски истражених старчевачких насеља били најважнији ослонац за познавање старчевачке културе у размеђу Славоније и Срема. За разлику од Милојчићевог и Гарашаниновог временског одређења старчевачке културе, Димитријевић је кренуо даље: у профињенији је временско разврставање на темељу студија облика, украса и стратиграфских података, као и препознавање и представљање регионалних типова иначе врло распрострањене старчевачке културе.

Можемо са сигурношћу тврдити да наша садашња разрађена сазнања о *сопотској култури* дугујемо Димитријевићу. Откривању и истраживању те културе, као и објављивању постигнутих резултата посветио је много свог времена. Детаљна обрада и дефиниција сопотске културе припада Стојану Димитријевићу. Ископавањима у околини Винковаца и на самом Сопоту 1962, те више истраживања на локалитетима источне Славоније и западног

Срема, Димитријевић сам открива грађу и податке на којима је засновао свој синтетички приказ 1968. у монографији *Сопотско-ленђелска култура*. Та књига значила је велики корак напред у афирмацији предисторијске археологије у Хрватској. Проблем настанка сопотске културе Димитријевић је видео и разрешио као старчевачко-винчанску културну симбиозу, а њено регионално варирање открива и представља 1977. као *брезовљански тип*.

Димитријевић дефинише постојање културе која припада *линеарно-тракастом* комплексу средњоевропског простора, према већ откривеним налазима из Малог Коренова код Бјеловара, дајући име тој неолитској појави *кореновска култура*.

Енеолит (бакрено доба) је Димитријевићу од првих његових истраживачких и научних радова представљао велики и трајни изазов. Да је на том подручју постигао значајне резултате видљиво је у синтези *ПЈЗ III* из 1979. где је обрадио, према програму и одлуци тада најкомпетентнијих научника за праисторију југословенских земаља, цели низ бакренодобних култура: ласињску, баденску, вучедолску и њезин културни комплекс, рец-гајерску те проблем енеолита на источној јадранској обали. Испуњен огроман задатак најбоље је говорио о до тада постигнутим Димитријевићевим научним резултатима. За свих пет објављених свезака *Праисторије југословенских земаља*, научна редакција редовно је изабирала најбоље и научно доказане ауторитете за одређене теме. Димитријевић се нашао међу три аутора у *Закључним разматрањима* свеска III, што је опет знак да се у последњим годинама свога рада нашао на врло истакнутом месту међу југословенским и средњоподунавским праисторичарима.

Истакнути праисторичари усвојили су од 1961. године Димитријевићев предлог имена *ласињска култура*, уместо имена до тада навођених у литератури. Дефиниција и име културе усвојено је у читавој јужној Панонији и северној Босни.

Научна редакција *Праисторије југословенских земаља* у свеску III поверила је управо Димитријевићу да синтетички обради *баденску културу*, што је он и учинио на други начин, мимо начина на који ју је сагледавала већина средњоевропских и

југословенских аутора, с низом нових аргумената. Издиференцирана култура, огромног подручја, оставила је релативно мало сведочанстава о употреби бакра, што Димитријевића води до закључка да су носиоци баденске културе у првом реду били земљорадници.

Пишући у *ПЈЗ III* о *вучедолској култури* и *вучедолском културном комплексу*, Димитријевић је синтетизовао многе радове из ранијих година. Полазећи од стратиграфских података, нарочито се бави односом према *костолачкој култури*, предходници и главном извориштy за настанак вучедолске културе. У једном даху представио је и *љубљанску културу*, као даљњи живот вучедолске баштине, дефинишући два типа, алпски и јадрански.

Димитријевићева је заслуга за дефинисање и издвајање *рецг-гајерске* културе за подручје Југославије, која се кретала периферним брежуљкастим регионима Панонске низине, што је представио светској археолошкој јавности преко угледног немачког научног часописа *Bericht der Romisch – Germanischen Kommission.*

Међу обрађеним темама које су поверене Димитријевићу су и *проблем енеолита на источној јадранској обали, протонакованска култура* и *наковланска култура*.

Посебно важним Стојан Димитријевић ценио је археолошку оставштину својих Винковаца, града у којем се једино осећао да је код своје куће. Винковачким налазима и открићима посвећивао је огроман део свог истраживачког рада. Започео је као млади асистент и стално се враћао на винковачке локације и налазишта те се уклапао у широки контекст ране историје јужне Панониje и Карпатске котлине. Први пут је та његова делатност до пуног изражаја дошла издавањем монографије *Археолошка истраживања на подручју Винковачког музеја – резултати 1957-1965*. Књига се појавила као прво од издања замишљених у низу монографија *Acta Musei Cibalensis, I*, издавача Градског музеја у Винковцима 1966. године. (Након појаве Димитријевићеве монографије, утихнула је Скокова етимолошка теорија и учење деце у школама винковачке општине да су Винковци добили име по цркви св. Винка, која се налази на Мераји, односно у Малом парку, како

Винковчани зову део простора до барокне цркве св. Илије - оп. Д. С. В.)

Ту су у потпуности наведена сва ископавања у наведеном раздобљу, а већину је локалитета истраживао сам Димитријевић (Оток-Градина, Ервеница, Стара пијаца и Мераја у Винковцима, те Сопот и Боринци у непосредној близини).

Винковци, с кћерком Бојаном на Босуту

У опширном поглављу о резултатима тих истраживања синтетизовао је сва сазнања о регионалној старчевачкој, сопотско-ленђелској, баденској и вучедолској култури. Као сасвим нова и до тада непозната културна појава представљена је, 1966. године, раноброназанодобна *винковачка култура* која обухвата живот у временском распону од 1850. до 1700. године пре н. е. На локацији у Винковцима, на Старој пијаци 1962, Југобанка 1972 (пословни центар Терме), а касније и Хотела 1978, откривена је нова култура

а представљена је у три узастопна стратиграфска хоризонта, што је одмах омогућило дефинисање унутрашњег развоја нове културне групе. Налази винковачке културе пронађени су и приликом копања темеља за Бродску имовну општину (данас Економска школа). Изабравши име новој културној појави по винковачком локалитету, што нам се може учинити и изразом локалпатриотизма, Димитријевић је ипак учинио прави избор. Насеље на обали Босута у средишту Винковаца дало је толико комплексних података о новој култури да је уведени назив отпрва погођен и остаће му трајна вредност, што се иначе при избору имена не дешава баш често. О генези винковачке културе и њеној укорењености у вучедолску културу говорио је на међународном симпозијуму одржаном 1980. у Италији. Овај, као и низ других Димитријевићевих радова објављен је постхумно. Своје научне радове Стојан Димитријевић писао је живим и експресивним стилом; из конкретних и огољених научних података при њиховој интерпретацији прелази у живи израз с применом јачих, наглашених, врло пажљиво и свесно одабраних речи. Стил који је развијао у својим позоришним, балетским и филмским приказима и критикама с временом је ослобађао и обогаћивао Димитријевићев научни језик. Сарађивао је с многим европским и америчким институцијама. Димитријевићева дела многим научницима су послужила као база за наставак истраживања као најприхватљивија у развојно-хронолошкој шеми многих система у употреби.

Корнелија Минихрајтер проблематици старчевачке културе приступа на начин како га је поставио Димитријевић.

Гарашанин у својој последњој синтези *Старчево III* илуструје налазима с винковачке Тржнице.

Својом монографијом Тихомила Тежак Грегл појачава Димитријевићеву јасно уочену чињеницу о појави и егзистенцији кореновске културе, те постојање алпско-ленђелске културе у словенском Посављу.

Зорку Марковићу су Димитријевићеве поставке биле врло значајне за израду дисертације, где се изврсно прати његов начин

мишљења и закључивања, што Марковић јасно изражава као признање.

Видимо колико далеко сежу Димитријевићеви радни резултати. На њима се још увек одгајају и граде самостални стручни рад генерација које га нису ни познавале.

Александар Дурман био је од велике помоћи као Димитријевићев сарадник на терену, посебно користан при заштитним ископавањима на великој градској површини на положају „Хотела" у Винковцима у зимским месецима 1977/78. године. Обавио је у договору са Димитријевићем и сондажно ископавање на тзв. Штрајмовом кукурузишту на Вучедолу где је Димитријевић почео 1967. поново систематски истраживати. Након Димитријевићеве смрти Дурман је с већом групом студената пожртвовано и дуготрајним ентузијастичким радом приредио изложбу *Праисторијски град у Панонији*. Она је изврсно илустровала ископавања у Винковцима на Хотелу и доживела успех у Загребу у Музеју града, а још више у самим Винковцима.

Изложба је наравно била посвећена успомени на Димитријевићева истраживања и не треба истицати да је концепција приказа старчевачке, вучедолске и винковачке културе била заснована на Димитријевићевим тезама. Мимо Дурмана и други Димитријевићеви ученици, Марина Милићевић, Марио Јуришић и Нева Трампуж Орел, узели су учешћа у изради појединих поглавља о генези вучедолске културе у репрезентативном каталогу.

Желимир Брнић магистрирао је у Прагу с енеолитском тематиком јужне Панониje.

Благоје Говедарица, раније научни сарадник у Институту за балканолошка испитивања Академије БиХ у Сарајеву, у својој врло опсежној студији-монографији о ранобронзанодобном развоју култура на источној обали Јадрана, уважава Димитријевићеве резултате о љубљанској култури и уклапа их у свој систем.

Брунислав Маријановић, у потпуности прихвата велик део Димитријевићевих поставки о уделу баденске и бубањско-салкуцанске компоненте у обликовању јадранског енеолита. Исто тако

прихвата Димитријевићеву културну дефиницију љубљанске културе, подиже је временски на темељу своје стратиграфије у енеолитско време.

Румун Георг Лазаровици прихвата Димитријевићеву поделу старчевачке културе, употребљава је за упоређивање с развојем раног неолита на свом радном подручју.

Богдан Брукнер, у својој синтези о култури Кереш, у синхронизацији фаза употребио је у потпуности Димитријевићеву поделу старчевачке културе.

Ласињску су културу и по називу и дефиницији у својим радовима прихватили Никола Тасић, Франце Лебен (оба у својим дисертацијама) и многи други. Тасић, пишући о костолачкој култури у *ПЈЗ III* потпуно прихваћа Димитријевићеве резултате студија баденске културе. Винковачку су културу у потпуности, пишући о истој проблематици, прихватили Тасић и Гарашанин анализирајући истоветне културне појаве раног бронзаног доба у Трансданубији...

Стојан Димитријевић се у раду журио, као да је предосећао да му није дато много овоземаљског живота. Умро је с навршених 53 године, и сахрањен у Винковцима у гробницу породице Андреис из које је родом мајчина мајка.

Одмах након Димитријевићеве смрти, вођење Катедре за прахисторијску археологију на Одсеку за археологију Филозофског факултета у Загребу преузела је Нивес Мајнарић Панџић, која се бавила протохисторијом бронзаног и жељезног доба, темама којима се Димитријевић није бавио. Том тематиком Нивес Мајнарић Панџић комплетирала је деловање Катедре на којој је одржала више од две деценије живим дух толеранције и отворености, здрав наставнички контакт са студентима додипломских и постдипломских студија, подстицала рад магистраната и докторанта, те кадровски обнављала Одсек, чинећи све што би чинио њен бивши професор Стојан Димитријевић, или оно што би он подржавао. Из тих разлога Нивес Мајнарић Панџић је најубедљивији чувар лика и дела, Стојана Димитријевића, што потврђује и монографија *Стојан Димитријевић*, коју је написала

Нивес Мајнарић Панџић и објавила 2000. године у Невкошевој едицији *Винковчани*.

Са Нивес Мајнарић Панџић и Ђурђом Ковачић

Извор: Нивес Мајнарић Панџић, *Стојан Димитријевић*, Невкош, Нови Сад, 2000; *Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata*, Хрватско археолошко друштво, свезак 4, Винковци 1979; *Винковци 1945-1985*, СО Винковци и Туристкомерц, Загреб, 1985; Сећања.

ДРАГОСАВЉЕВИЋ, АДАМ – члан Друштва српске словесности

Берменд, Барања (Мађарска) 1. марта 1800 - Опатовац, Срем, 28. јуна 1862.

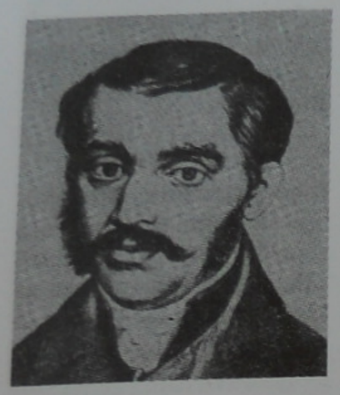

Отац Симо био је дунђерин (дрводеља), рано је умро (1802), тако да је Адам остао од малих ногу да живи само са мајком Јевросимом. Српску основну школу од 1806. учио је у разним местима (Берменду, Кишфалуду, Медини, Качфалу), а мађарску у Харкању. У међувремену је кулучио код спахије и био шегрт у Сенти. Године 1815. постао учитељ и звонар у Бездеку, а у јесен 1816. у Моноштру. Од 1817-1819. ђак сомборске препарандије. Године 1818-1819. написао је свој први рад, *О дијалекту српског језика*. После завршене препарандије (1819) положио други разред гимназије у Новом Саду (1820), а трећи и четврти у Винковцима (1820-1822). Учитељ у Винковцима (1822-23), Шиклошу (1823-27), Мохачу (1827-30) и Вуковару (1830-38). Ту се 1831. оженио Маријом Ристић, и с њоме имао две кћери и једног сина. Године 1838. бележник у Шиду; 1839. секретар Примирителног суда у Београду, а 1840. вратио се у Шид за бележника и управитеља основних школа. Након збацивања старе општинске управе и формирања народног одбора у Шиду 1848. године, за секретара је изабран општински бележник Драгосављевић, истакнути противник спахилука. Године 1842. изабран за дописног члана Друштва српске словесности у Београду. Од 1860. бележник у селу Опатовцу код Шида. Умро је напрасно у Опатовцу код своје кћери, на путу за жупанијску скупштину.

Драгосављевић је био један је од првих присталица Вукових језичких реформи. Вуковој правописној реформи додавао је своје слово *І* место *И*. Радове о језику, народним песмама и србуљама објављивао је у Летопису Матице српске (7, 1826; 1, 1827; 25-26, 1831; 30-31 1832; 32-35, 1833; 95-96 1857; 98, 1858) и Арнотовом

Магазину (23, 39, 1838). Прикупљао је народне песме и речи и слао их Вуку. Речи које се говоре у Барањи и већи део речи из Срема, Вуку је дао Драгосављевић, и оне се налазе у Вуковом *Српском рјечнику*. У рукопису је оставио уџбенике за основну школу - буквар (1825), катихизис (1828), а објавио је *Њемачку граматику* (I, 1833; II, 1843-1853). Кореспонденцију са Вуком, Шафариком и Ј. Гавриловићем између 1824. и 1839. оставио је у рукопису под насловом *Протоколи од различити писмени и књижевни сачињенија и послова. Преписка* (*Вукова преписка V*, Београд, 1910, 227-302). Оригинална писма се налазе у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду.

Извор: Лексикон писаца Југославије, Матица српска, I 1972; Вук Ст. Караџић, *Српски рјечник*, у Бечу 1852, Нолит Београд, 1975; Владан Гавриловић, *Срби у градовима Срема 1790-1848*, Невкош, Нови Сад, 1995.

ИВИЋ, АВРАМ – официр добровољац у српско-турским ратовима

Церна, код Винковаца, 12. новембра 1836 - Чачак, 21. јануара 1884.

Као питомац Бродске регименте војну академију завршио је у Винернојштату. Служио је у 53. регименти надвојводе Леополда, Славонској хусарској дивизији и Бродској граничарској регименти. Борио се у рату с Италијанима 1859. године. Из аустријске војске изашао је као капетан и примљен је у српску војску 1863. године у чину контрактуалног инжињерског поручника. У српско-турским ратовима 1876 -78. учествовао је као капетан I класе.

Извор: Бранко Бешлин, *Зборник о Србима у Хрватској*, 3, Срби из Хабзбуршке монархије, учесници у Босанско-Херцеговачком устанку и српско-турским ратовима 1875 - 1878. године, Београд, 1995.

ИВОШЕВИЋ, КАТИЦА – добротвор

Винковци, 1850 - Винковци 18. јануара 1934.

Године 1912. Катица Ивошевић поклонила је „Привреднику" уложену књижицу Српске банке у Загребу, која гласи на 40.000 круна, с тим да она доживотно ужива пригоде главнице. Десет година касније поклонила је „300 хиљада круна у готовом, 7 акција Српске банке у Загребу а уједно је пренела у грунтовници и своју лепу кућу у Винковцима на „Привредник". На тај начин даровала је „Привреднику" укупно око милион круна. Преносећи све те велике вредности на „Привредник", добротворка одређује и утврђује да се њен поклон „употребљава увек на 'Привредникове' свагдашње најпрече потребе, али увек у сврху подизања српског православног 'Привредниковог' подмлатка, који је дужан у Српским крајевима отпочињати своје самосталне радње, и са православним Српкињама женити се" .

Извор: *Привредник*, 1922/10, и 1934/2.

ЈАНКОВИЋ, МАРКО – парох винковачки

? - 1812 - Винковци, 1887.

Готово читав свештенички век провео је у Винковцима. Био је парох винковачки од 1852-1887. године. У то време парохија Винковци је имала статус IV разреда и бројала је 225 мушких и 196 женских душа у 103 дома. Дванаест година касније тај број се повећао на 254 мушке и 242 женске душе, а број домова на 114. За време службовања пароха Марка Јанковића 1884. године у филијалима Роковци било је 10 Срба православаца, у Церни 69, Шишковцима 60, Иванкову 23, Градишту 104, Бабиној греди 23, Гундинцима 83, Жупањи 120 и Бошњацима 224 душе. Међу многим приложницима цркви, где су се нарочито истицали браћа Веселиновићи, трговци винковачки, највећи приложник цркве у време свог службовања био је управо парох Марко Јанковић, који

је дао прелити и увећати црквена звона, која су у наше време, 1991. године, срушена и оштећена за време вандалског минирања цркве од локалних хришћана „нових демократских опредељења".

Винковачка српска православна црква

Српска комунална народна школа је радила под управом Црквене општине и надзором пароха Јанковића. Имала је четрдесет једног полазника, од чега двадесет петоро мушке и шеснаесторо женске деце које је учио ревносни учитељ Танасије Стојадиновић. Уз помоћ неколико виђенијих Срба, чланова Српске црквене општине Винковци и Црквеног одбора, 1886. године основао је Српско црквено певачко друштво. Мада је у Винковцима постојала прва музичка школа у Славонији, основана још 1857. године, у то време у Аустроугарској није се смело ни

помишљати на стварање српских националних друштава, па су све културне активности ишле кроз рад цркве. Годину дана по оснивању овог певачког друштва у Винковцима је приређена величанствена Светосавска беседа која је била изузетан културни и национални догађај за читаву ширу винковачку околину. Светосавска беседа се понављала сваке године, а када су 1910. године политичке прилике за Србе у Аустроугарској постале нешто повољније, уместо Српског црквеног певачког друштва ствара се Српско певачко друштво *Вила*. Ово друштво је развило међу Србима снажан културни и патриотски рад, али је и оно потпало под најоштрије мере пред почетак I светског рата. Тада је уништена сва драгоцена архива овог Друштва.

После рата рад овог друштва је обновљен, он је и те како плодан и сада, захваљујући бројним прилозима богатих Срба, Вила ће 5. и 6. новембра осветити камен темељац за свој нови дом (*Политика,* 31. августа 1938. година, стр. 10).

Извор: *Шематизам источно-православне српске Архидијецезе Сремско-Карловачке за годину 1884. и 1896*, Нови Сад, 1884. и Ср. Карловци 1896; *Политика*, петак, 31. августа 2000, стр. 29.

КАТАНИЋ, ПАВЛЕ – лекар, српски добровољац

Винковци, око 1840 - Крагујевац, 23. фебруара, 1911.

Медицину је завршио у Пешти. Одмах по свршетку медицине долази у Србију 1866. године и ради као цивилни лекар у крагујевачкој болници до 1872, када је премештен и постављен за општинског лекара у Неготину. За време другог српско-турског рата био је командир крајинског санитетског одељења у Тимочком корпусу. После рата био је од 1881. управник крагујевачке болнице. Умро је у Крагујевцу 23. фебруара 1911, пред нове ратове.

Извор: Бранко Бешлин, *Зборник о Србима у Хрватској*, 3, Срби из Хабзбуршке монархије, учесници у Босанско-Херцеговачком устанку и српско-турским ратовима 1875 - 1878, Београд, 1995.

КОЗАРАЦ, ЂУРА – професор, директор гимназије, управник државне штампарије

Винковци, 1839 - Београд, 8. априла 1896.

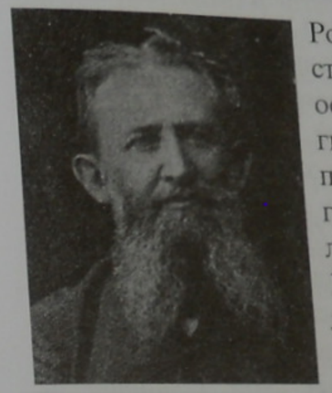

Рођен је у Винковцима где проводи детињство и своје прво школовање у немачкој основној и средњој школи. По свршетку гимназије, изучио је на лицеју у Ђакову, према тадашњем уређењу тога завода две године филозофије и четири године теологије, и већ у својој 24. години, септембра 1863, постаде професор филозофије у истом лицеју. На месту професора Козарац се није дуго задржао. Србија која је тих година била кула светиља што је обасјавала и најудаљеније и најмрачније углове Српства, и која је неком магијском силом привлачила све виђеније Србе из расејања, постаде циљ Козарчеве скривене жудње и надања. Августа 1869. Козарац је свој положај професора филозофије у Ђаковачком лицеју заменио положајем приватног учитеља у Ваљеву. Одмах по доласку у Ваљево, опчињен јавом свог донедавног сна, шаље оставку на професуру у Ђакову ступајући одмах у српско поданство и с одобрењем министарства просвете отворио је I разред приватне школе за гимназијске науке. Наредне школске године отворио је други разред и држао је сам оба разреда до месеца новембра те године, када је указом постављен за суплента у Ваљеву; од она два приватна разреда постадоше два разреда гимназијске реалке. После трогодишњег рада у овој школи, постављен је за професора шабачке полугимназије, а након пет година (1878), као директору поверена му је управа и над Школским заводом. Четири године касније (1882) премештен је за професора и директора I београдске гимназије, где је био све до септембра 1893. године. Краљица Наталија Обреновић, пишући о посети Шапцу 1882. године, у својим успоменама помиње Козарца у врло лепом светлу: „Очарао ме је говор господина Козарца, директора Гимназије".

У време управљања београдском гимназијом пада и његов рад на школској књижевности коју је обогатио са својих осам дела. Сва она, изузев једног (*Основе морала и државног газдинства, израђено по Пјеру Лалоју*), била су намењена настави природних наука у нашој средњој школи, његовим омиљеним предметима. Нека од њих су била намењена настави природних наука у нижим гимназијским разредима (*Наука о човеку, Наука о животињама, Наука о биљу, Наука о камењу* – све израђено по чувеном француском писцу Полу Беру и *Ботаника* за ниже разреде средњих школа); други су, пак, израђени као уџбеници природних наука у вишим разредима средњих школа (*Зоологија* и *Ботаника*, у другом издању). Последњих година је био одвојен од школе, руководећи државном штампаријом. Тај посао одвојио га је и од школске литературе у времену пуног стваралачког замаха, којем се на крају враћа и припрема друго издање своје *Ботанике* за више разреде, у чему га и смрт затиче.

Ђура Козарац с професорима и ђацима I београдске гимназије

Ђура Козарац је био крупан наочит човек, дуге по средини раздељене браде, строгог и проницљивог погледа, и већ је својом појавом уливао велики ауторитет. Годинама је био члан Главног просветног савета, што у својству редовног и ванредног чланства, а више пута је одређиван за испитивача професорских кандидата за природне науке, зоологију и ботанику, и за немачки језик.

Често је улазио у комисије по разним школским питањима и пословима: 1883. године био је постављен за члана комисије која је имала да изради преустројство наставног плана Више женске школе; 1884, по предлогу војног министра, ушао је у комисију за израду програма о војном и телесном вежбању у средњим школама. Исте године био је члан комисије за израду правила о владању ученика и њиховом оцењивању; 1885. постављен је за председника комисије која је имала задатак да изради програм о настави немачког језика који је Главни просветни савет и примио; 1886. је био члан комисије за израду наставног плана за предавање војних наука у средњим школама; 1887. године је од стране Главног просветног савета био изабран за члана комисије за преустројство гимназијског програма у Србији.

Ђура Козарац је био оснивач и члан друштва Свети Сава, и члан Управног одбора за првих 15 месеци од његовог оснивања; Професорско друштво је у њему непрестано имало свог савесног и радиног члана који је умео да повеже дисциплиновану строгост и племениту доброту. Године 1880. вршио је надзор над основним школама у Шапцу, а 1881. у Лозници.

Последња жеља Ђуре Козарца била је да буде сахрањен у топчидерском војничком гробљу, међу врлим и простим службеницима своје земље и свог народа, а надомак својој кућици, једној му тековини за пуних 30 година његова скромног и штедљивог чиновничког живота, на доглед својој доброј и верној сапутници радног и часног живота.

Извор: *Наставник*, лист Професорског друштва, стр. 205-207, Београд, књ. 7, 1896, 4. свеска (април); Славенко Терзић и Нада Драгојевић, *Прва београдска гимназија, 1839-1999*, стр. 97-98, 115, Београд, 1999.

КОРДА, ЈОВАН – писац

Мирковци, 18. септембра 1894 - Београд, ?

Син Стевана, земљорадника, и Јелисавете, рођ. Мунижаба. Похађа основну школу у Мирковцима (1900-1905), гимназију је завршио у Винковцима, школске 1913/14; а Правни факултет у Загребу (1920-1923). Добровољац на Солунском фронту (1915-1917), котарски пристав у Винковцима (1923-1924); срески начелник у Валпову (1926, 1933-1938), Подравској Слатини (1926-1928), Славонском Броду (1929-1932) и Бјеловару (1939-1941); аграрно-правни саветник у Петровграду (Зрењанину), пензионисан у Београду (1943-1944); правни референт у Државној управи народних добара у Београду, и Главној дирекцији за рибарство НРС у Београду (1947-1950), виши референт у Институту за нуклеарну енергију у Винчи (1950-1955), секретар у Заводу за рибарство у Београду до пензионисања (1956-1957). Говорио је руски и немачки, служио се француским и бугарским језиком. Био у Русији (1915-1916), Француској (1916-1917), Грчкој (1917-1918) и Бугарској (1918-1919). Први штампани рад: *Јутарња песма* (*Побратим*, Загреб, 1911). Сарађује у часописима и листовима: *Југославија* (1923, 1932), *Правда* (1938), *Добровољачки гласник* (1940), *Рибарство Југославије* (Загреб, 1955-1966), *Билтен Југословенског центра за технику и научну документацију* (Београд, 1957-1966). Написао је предговор и превео с руског *Задружно гајење риба* А. И. Исајева и С. И. Дорохова. Члан редакцијског одбора библиотеке *Едиција из рибарства*. Уредник библиотеке *Едиције из рибарства НРС*. Спољни сарадник Југословенског центра за техничку и научну документацију (Београд, 1957-1966). Војна одликовања: Солунска споменица (1914-1918), Орден за храброст Милош Обилић (1917). Цивилна одликовања: Св. Сава IV степена, Југословенска круна IV степена. За време окупације био двапут у петровградском логору. Спремно за штампу: *Венац живота, лирске песме*.

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, III, Матица српска, 1987.

КОЧА, МИЛОЈЕ – писац

Винковци, 9. августа 1890 - Београд, 6. априла 1941.

Отац Александар, грунтовничар; мати Софија. Основну школу (1897-1901), гимназију (1901-1909) и трговачку академију (1909-1912), учио у Осијеку. Доцније завршио права у Београду. Чиновник и управник полиције у Земуну (1919-1922), Новом Саду (1922-1930) и Дубровнику (1933-1939). Почетком Другог светског рата пребегао из Земуна у Београд са породицом и погинуо за време бомбардовања. Говорио је немачки и есперанто. Прве песме објавио у листу *Хрватска обрана* (1915). Сарађивао песмама у листовима: *Српска вила* (1919), календар *Балкан* (1923), *Глас народне женске заједнице* (1928), *Чувајте Југославију* (1935). Издао и уредио неколико бројева *Српске виле* (1919). Писао и позоришне комаде. Два су извођена у Српском народном позоришту у Новом Саду: драма *На своме огњишту* (премијера 13. маја 1933) и комад *Миш* (премијера 18. маја 1933).

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, III, Матица српска, 1987.

КОЧА, СОФИЈА – хуманиста

Осијек, 31. маја 1861 - Замун, 31. јануара 1942.

Потиче из српске грађанске породице. Основну школу учила је у Осијеку. Удала се за пореског чиновника Александра Кочу (1878) у Осијеку. Имала је седморо деце, од којих су четворо писали песме: Станислава, Момир учитељ, Милоје, Спасенија учитељица. Као домаћица живела је са породицом у Осијеку (1878-1880, 1884-1885, 1897-1906), Карловцу (1881-1883), Иригу (1885-1889), Винковцима (1890-1896). Године 1906. напустио ју је муж, оставивши јој децу. Потом је живела са децом у Осијеку (1906-1909) и, невино осуђена, у затвору милосрдних сестара у Загребу (1909-1912). Поново је живела са децом у Осијеку (1912-1921), и Земуну (1921). Потом, у Врњачкој Бањи је била једну сезону надзирateљица болесника, и у Скопљу кућни учитељ немачког језика. Као верски мисионар пропутовала је 1922. Југославију купећи прилоге за градњу православне цркве у Ројчу, Словенија. Од 1923. до смрти живела у Земуну као породични пензионер. Говорила је немачки. Путовала у Беч (1901).

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, III, Матица српска, 1987.

ЛАЗАРЕВИЋ, ЂОКА – поседник

? - Винковци 28. априла 1939.

Један је од оснивача Српске занатлијске и ратарске кредитне задруге у Винковцима основане 1906. године. Био је члан Надзорног одбора задруге и њен први благајник.

Винковачки поседник, истакнути је борац за српска права. Због његовог родољубља, аустријске власти су га за време Првог светског рата најпре затвориле у тамницу, а затим држале као таоца. У томе прогањању задобио је „тешки дефект", од чега је патио целог живота. Био је *Привредников* члан и приложник.

Након смрти испраћен је од бројних својих суграђана, а над гробом од њега се опростио др Павле Шумановац, посланик.

Извор: *Шематизам Митрополије карловачке, по подацима од 1905. године*, стр. 1060, Карловци, 1910; *Некролог*, „Привредник", 1939, 6.

МАЂАРЕВИЋ, МЛАДЕН – председник надзорништва Текелијиног завода

Кишфалба, (Барања), 1. маја 1847 - ?

Младенов отац Јован био је парох у Кишфалби. Младен је гимназију похађао у Винковцима и Печују. Студирао је у Бечу и Вирцбургу. Био је лекар у Будимпешти. Проучавајући здравствене прилике пропутовао је све европске земље. Петнаест година био је лекар Текелијанума. Заслужан је за остваривање интереса Српске пештанске православне општине.

Српска православна црква у Пешти, подигнута 1698, обновљена и проширена 1733. и коначно завршена 1752. године

Извор: Календар *Орао* за 1899. годину.

МЕДАКОВИЋ, ДУШАН – песник, глумац, редитељ

Сремске Лазе код Винковаца, 30. априла 1905 - Тузла, 10. јуна 1955.

Отац Илија, учитељ; мајка Анђелија, рођена Пандуровић. Основну школу похађао у Лаћарку (1912-1914) и Баји, у Мађарској (1914-1916), где је био с породицом интерниран.

Из интернације се вратио 1917. у Винковце. Ту је похађао класичну гимназију, I - II разред (1917-1918); III - V разред у Сремској Митровици (1918-1921); VI - VIII у Суботици (1921-1924); права апсолвирао у Суботици (1925-1928). Потом је био полицијски капетан (1929-1932). Из политичких разлога напустио службу и у Врњачкој Бањи ступио у глумачку трупу Душана Животића (1932-1914). За време рата је у Врњачкој Бањи радио у Дому избеглица, затим у културној екипи Друге пролетерске дивизије био руководилац позоришне трупе (1944-1945). У Хрватском народном позоришту у Суботици члан управе, редитељ и глумац (1945 - 1949), затим редитељ и глумац у Панчеву (1949 - 1952), у Народном позоришту у Тузли (1952 - 1955). Последњих година живота прикупљао грађу за историју југословенског позоришта, која није сачувана. Први штампани рад му је песма *Летње пођодне* (*Венац*, 3, 1922, 137). Сарадња у периодици: *Венац* (1922 - 1925), *Младост* (1923 -1926), *Књижевни север* (1928), *Братство*, алманах (1932), *Наша сцена* (1950, 1952 - 1955) *Лумина* (1951), *Фронт слободе* (1952 - 1955), *Позориште* (1952 - 1955), *Наша позорница* (1953), *Хрватска ријеч* (1953), *Фестивал војвођанских позоришта*, каталог-програм (1953), *Наше Позориште* (1954 - 1955). Преводио је с латинског. Медаковићева драматизација *Поп Ћире и поп Спире* Стевана Сремца извођена је у Суботици (1954/1956).

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, IV, Матица српска, 1997.

МЕТИКОШ, др МИЛАН – народни посланик

Винковци, 1885 - ?

Основну школу завршио је у Драготини, а гимназију у Загребу. Право је студирао у Загребу и Прагу. Од 1914. године је народни посланик (СДС), адвокат у Глини и јавни бележник. Служио је код краљевског Судбеног стола у Загребу. Био је старешина Соколског друштва и начелник „Крајишког Окружја Сав. Чета жупе загребачке у Глини". Објављивао је чланке по соколским листовима. Био је издавач и уредник „Српског соколског календара" (1913. и 1914. године). На Соколском велеиздајничком процесу 1915-1916. у Загребу био је другооптужени: „да је год. 1910. као вођа српске соколске жупе крајишке у Загребу, а од год. 1914. у Глини, ширио агитацију у правцу великосрпске пропаганде, заговарао сједињење овоземних српских соколских удружења са оним у краљевини Србији и Америци..."

Осудом од 10. I 1916. године осуђен је на казну тешке тамнице у трајању од 10 месеци и накнаду трошка казненог поступка. Одлежао је 8 месеци тамнице.

Извор: *Ко је ко у Југославији?*, Загреб, 1928; *Соколски велеиздајнички процес у Загребу 1915-1916.*

МИЛАШИНОВИЋ, др БОГДАН – адвокат,

краљевски јавни бележник, народни посланик

Трпиња, 1885 - Београд, 1975.

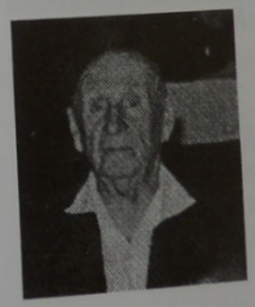

Син угледног дугогодишњег лекара у Винковцима. По свршетку студија права вратио се у Винковце и отпочео активан друштвено-политички живот радећи било као адвокат или краљевски јавни бележник. Један је од оснивача Српског певачког друштва *Вила*. Активан је у Соколском друштву, Црвеном крсту, ватрогасном

друштву и на помоћи је Колу српских сестара. До краја живота био је посвећен Цркви, активан у Црквеном одбору винковачке парохије, дуго година и његов председник. У време шездесетих година XX века, док је Његово преосвештенство господин Макарије био председник епархијског савета Епархије сремске, др Богдан Милашиновић је био потпредседник истог Савета.

Половином године, након атентата на народне посланике, ХСС-а у Народној скупштини у Београду, дошло је у Винковцима до великих демонстрација, те је на кући адвоката др Богдана Милашиновића, вође Југословенске демократске странке, камењем нанесена штета у износу 15.037 динара. Ову штету, пошто су кривци остали непознати, морао је каснијих година намирити град из својих средстава.

Епархијски савет пред зградом патријаршије у Карловцима. Милашиновић први слева

Извор: *Ко је ко у Југославији?*, 1928, *Југословенски годишњак*, Београд; *Нова Европа*, Загреб, стр. 95; Душан Петровић, *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970; Јован Деспотовић, *Заточеник логора Дахау бр. 126528*, Барајево, 2003; Писмо Душана Бабића из Шида, бр. 69/46.

МИЛИНОВИЋ, МАРКО – адвокат, књижевник, добровољац у српско-турском рату

Белегиш, 1851 - Винковци, 29. јануара 1887.

Рођен у сремском селу Белегиш, у вишечланој породици. Детињство, основну школу и Српску велику гимназију свршио је у Новом Саду. Био је одличан гимназијалац, сјајно је положио испит зрелости 1869. године, као и четворогодишњи Текелијин питомац отишао у Пешту на студије права. У Пешти је постао доктор права, бриљантно свршивши студије. Потом одлази у Загреб где постаје адвокат. Постаје повереник Правничког друштва у Загребу 1882. године као адвокат из Винковаца где ради до краја свога кратког овоземаљског живота.

Марко Милиновић је био вредан и даровит још за гимназијских дана, кад је поред редовне наставе посебно неговао и учио класичне језике. Много је читао, отуда је развио снажан српски родољубиви дух. Обузет родољубљем, Марко се нашао на Дрини чим је пукла невесињска пушка. Време је то непосредно по завршеном студију права, кад му се нудио лагодан младалачки живот какав је пружао Загреб онога доба. Марко га је без размишљања заменио за добровољни ратнички. Борио се храбро за српско ослобођење од Турака и српско уједињење. На ратишту спавало се под ведрим небом. Остаје под тајновитим велом да ли је, у тим условима, у одушевљеним Марковим грудима ухватила корен опака сушица.

Постоји запис о српским добровољцима који су дошли на Дринско ратиште са подручја Аустоугарске. Милетићева *Застава* је била најбоље обавештена о борбама на Дрини. Сви проверени подаци су се показали апсолутно тачни, као и број добровољаца којих је било хиљаду и двеста. Милетићев лист је писао: „Овде има много ђака с оне стране Саве. Најбоље су се одазвали ђаци из Загреба и Граца којих има више од тридесет. Од интелигенције и других својеволаца највише има Шајкаша."

Једну групу момака из Аустроугарске довео је Вајо Кончар и, од њих и пребеглих Срба из Босне, направио чувену „Стрељачку

чету". Позната су имена неколицине сабораца Марка Милиновића, адвоката из Винковаца: богослов Гаврило Змејановић, касније вршачки владика; Ђура Красојевић, касније адвокат, првак радикалне странке; Гига Војиновић, надзорник школа у Вуковару; Тоша Ђорђевић, велики жупан у Бјеловару; Веселин Николајевић, адвокат и песник у Иригу; Милан Николајевић, владин саветник; Јован Миланковић, књиговођа у Осеку; Мита Поповић, поседник у Вуковару; Милан Ђурђевић, приватни чиновник у Осеку; Милан Панајотовић; Бранко Мандукић из Вршца; Ђука Исаиловић из Осека. У ратној болници у Бадовинцима су се налазила и два лекара из „прека": Ђура Гаврић из Винковаца и Љубомир Радивојевић из Сремске Каменице.

Добровољци су били углавном млади људи који су своје родољубље исказивали у логору бучно и весело. Командант батаљона Мијаило Радуловић, родом Црногорац, свирао је у гусле, Талијани су имали гитаре, а помиње се и коморџија Никола из Баната који је лепо свирао хармонику. Све им је то одредило надимке као „шарена војска", „голавери", „голи синови", „пустоловци", и онај турски новоименовани под којим су били најбоље познати „ешкије" (разбојници, одметници). Добровољачки логор у Бадовинцима био је прави језички Вавилон. Већину су чинили Срби из семберског краја, Бијељине, Раче, Мајевице, али било је и дошљака из свих крајева Европе. Ту је била група од тридесетак гарибалдинаца, а један од њих овековечио је ову авантуру у књизи *Гарибалдинци на Дрини*. Ту су била и чувена браћа из Пруске, Евгеније и Павле Јуришић-Штурм, касније у Првом светском рату командант српске Треће армије. Једна од најживописнијих личности међу дринским добровољцима била је Холанђанка Меркусова у мекинтош мантилу са црногорском капом на глави, која је јахала, пила, пушила и борила се као прави мушкарац. Турци су зазирали од ње, и звали је „црна краљица".

За гимназијских дана Марко Милиновић се окушао на књижевном пољу својим неоспорним песничким даром. Књижевна дружина тадашњих гимназијалаца огледала се песмама и нове-

лама у *Вили*. Многе који су познавали његов литерарни таленат збунио је тиме што се није наставио бавити књижевним стваралаштвом. Чокеово *Насљедство* је једина Маркова књижица штампана за живота, у Суботићевом *Народу*. У Марковој оставштини су нађени вредни пречишћени рукописи спремљени за штампу и доста оних које треба припремити и због своје вредности штампати да угледају светлост дана.

Извор: *Браник*, Нови Сад, број 15, 3. фебруара 1887; *Izviešće o radu pravničkoga društva u Zagrebu, u godini 1882*, Dionička tiskara u Zagrebu, Zagreb, 1883; Милош П. Костић, *Стипендисти Матице српске*, у: *Матица српска 1826-1926*, Нови Сад, Матица српска,1927; Бранко Бешлин, *Зборник о Србима у Хрватској, 3*, Срби из Хабзбуршке монархије, учесници у босанско-херцеговачком устанку и српско-турским ратовима 1875-1878. године, Београд, 1995.

МИЛОШЕВИЋ, СТЕФАН – песник и преводилац

Нова Градишка, 1796 - после 1862.

Потпис С. М. Основну школу завршио у Новој Градишки, средњу војну учио у Винковцима и Осеку. Био официјал рачуноводства у Винковцима, Земуну и Будиму (1812-1835). Од 1835. посветио се војничком позиву. Године 1845. је оберлајтнант у Винковцима. За време династичких борби 1840-1841. боравио у Србији и борио се против уставобранитеља. У револуцији, 1848. деловао је у Крајини, а 1849. учествовао у заузимању Осека у чину капетана. После пензионисања живео у Новој Градишки. Дописивао се са Вуком Караџићем. Писао је песме и преводио са немачког. Сарадња: *Српске новине* (1840-1842).

Библиографија: превод с немачког: Барон Роткирх: *Статистическое описание Сербие*, Будим, 1822.

Извор: *Лексикон писаца Југославије*, IV, Матица српска, 1997.

МУНИЖАБА, МИЛЕНКО – привредник

Мирковци, 26. септембра 1925 - Нови Сад, 14. августа 2000.

Потиче из угледне мирковачке породице Мунижаба, оца Јована и мајке Смиље, рођене Пецикозић, из Даља. У родним Мирковцима Миленко је завршио основну школу, а гимназију у Винковцима. Звање дипломираног економисте стекао је у Загребу 1960. године завршивши Високу привредну школу. Након тога непрестано се образовао пратећи светски технолошки развој примењив у пољопривреди. Завршио је школу за аутоматску обраду података коју је организовао IBM. Завршио је специјализацију по програму OECD-a, (Ekonomik rurale I. N. R. A. Париз, Грињон), из метода операционих истраживања у пољопривреди и прехрамбеној индустрији 1969. године. Четири године касније завршио је специјализацију по програму I. B. R. D. (Међународне банке за обнову и развој, Вашингтон) из области оцене инвестиционих пројеката из индустрије при Центру за међународне студије у Београду. Поред мноштва обавеза успео је положити готово све испите на постдипломским студијама на Пољопривредном факултету у Земуну. Пријавио је докторску тезу, на основу броја научних радова.

Миленко је био врстан предавач. Током 1958. и 1959. године предавао је на Средњој пољопривредној школи четвртим разредима предмет Књиговодство пољопривредних организација. Предавао је и на Средњој пољопривредној школи у Новом Саду, школске 1969/70. и 1970/71. предмете: Теорија и анализа биланса – анализа пословања и организација предузећа.

Трећим и четвртим разредима Средње економске школе у Винковцима, предавао је три школске године: Економику и организацију предузећа, Књиговодство и Дописивање.

Као стални спољни стручни сарадник Савезног центра за образовање руководећих кадрова, Нови Сад, две године (1962. и 1963.) предавао је на семинарима и курсевима предмете: Планирање у пољопривредним организацијама, Системи евиденције и књиговодство производње по економским радним јединицама у пољопривредним организацијама и радним органицацијама шумарства.

Школске 1963/64. године радио је као асистент предавач на Вишој економско-комерцијалној школи у Београду, одељење у Сремској Митровици, предмет: Основи књиговодства.

Као виши стручни сарадник Савезног центра за образовање руководећих кадрова предавао је на разним семинарима и инструктивним обукама предмете: Организација пољопривредно-индустријских комбината, Организација финансијског пословања (Интерна банка), Планирање и анализа пословања пољопривредних организација.

Веће наставника Више економске школе у Вараждину, од 12. јануара 1971. године изабрало је Миленка Мунижабу за предавача на својој школи.

Стални је спољни стручни сарадник Радничког универзитета *Радивој Ћирпанов* у Новом Саду од 1971. као предавач организације и компјутеризације у пољопривредно-прехрамбеној индустрији.

Прво Миленково радно место било је у Сељачкој радној задрузи *Мирковци*. Брзо је напредовао преко руковођења рачуноводством и књиговодством до управитеља месне задруге. Потом је руководио Пољопривредним добром *Оток* из Отока на узгоју и тову свиња. Након добрих резултата у Отоку, после шест година, по налогу прелази за шефа рачуноводства, а убрзо постаје и директор у текстилној фабрици *Пролетер*, потоњи *Винтекс*. У *Пролетеру* остаје 2,5 године, након чега постаје начелник за привреду Скупштине општине Винковци. По истеку мандата од годину дана прелази на двогодишњу функцију потпредседника за привреду општине Винковци. Затим је две године био начелник за привреду котара Винковци. По формирању Пољопривредног ком-

бината постаје генерални директор 1. јануара 1961. године, а ту функцију напушта 30. септембра исте године, након што му се оспорава визија развоја и перспективе комбината од стране политичког врха Винковаца. Прецизније речено, сукоб мишљења постојао је само са једним јединим винковачким политичким моћником и његовом полтронском свитом, којима је засметало име Миленко Мунижаба, јер се метеорски уздизало у винковачкој средини не поштујући законитости провинције. Схватајући да неће моћи даље реализовати своје визије о привредном развоју винковачког краја за које му је била потребна подршка, Миленко је напустио Винковце. Процењујући оно што је од идеја успео реализовати у винковачком крају до одласка из Винковаца, у његовој тридесет шестој години, ставља га по значају на сам врх привредника винковачког краја у другој половини XX века. Може се слободно рећи да је привредно он обележио то раздобље, а може се и претпоставити шта је Миленко могао још учинити за свој крај да га није морао напустити у најзрелијим стваралачким годинама. До тада он је пројектовао, организовао, изводио и координисао извођење и реконструкцију капиталних привредних капацитета, и то: изградњу воћњака *Боринци*, са свим припремним радовима; изградњу нове текстилне фабрике *Винтекс* и реконструкцију производње; реконструкцију и изградњу нисконапонске електричне мреже на подручју општине Винковци и у граду Винковцима; електрификацију 12 села у општини Винковци; изградњу прве пољопривредно-прехрамбене зоне у Винковцима, са комплетном инфраструктуром; изградњу фабрике сточне хране *Крма*; изградњу млина за житарице и силоса (2.000 вагона) на новој локацији; реконструкцију, проширење, модернизацију и пресељење предузећа за производњу обуће *Квалитет* Винковци; реконструкцију и набавку опреме за конфекцијско предузеће *Ђуро Салај*; изградњу пољопривредних и шумских путева, те објеката ПИК-а Винковци, на подручју општине; учествовао је у изградњи објеката за друге намене у Винковцима, а посебно у изградњи Дрвне индустрије у Винковцима, интеграције шумарства и дрвне индустрије и др. Од постојећих пројеката које је створио, није

успео реализовати: фабрику шећера, на Босуту; фабрику за прераду лековитог биља; фабрику за производњу алкохола, који би као сировинску основу користила кукурузни окласак (окомину).

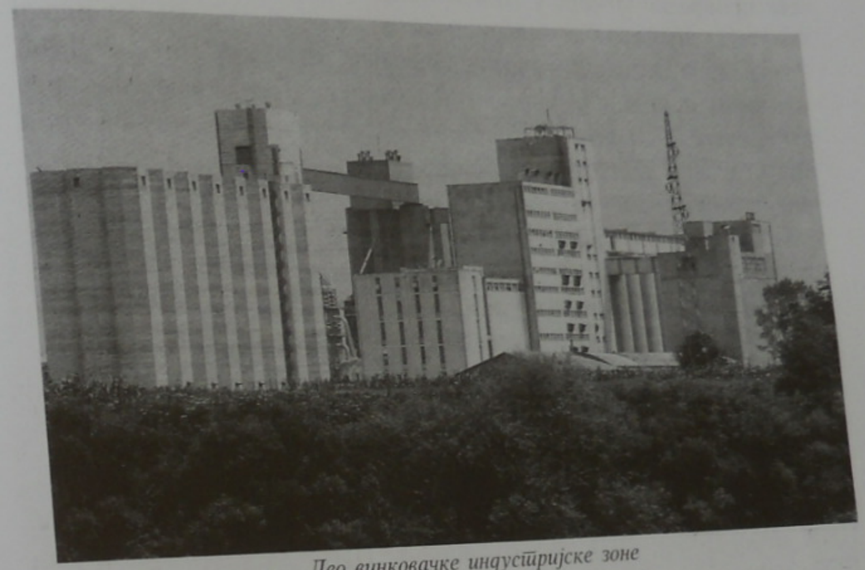

Део винковачке индустријске зоне

Напустивши Винковце, Миленко се преселио у Сремску Митровицу и отпочео рад у новој средини на пословима руководиоца одељења за економске анализе Пољопривредно-шумарске коморе Сремске Митровице. Годину дана је радио тај посао, а потом прелази на место секретара, па потпредседника Сремске привредне коморе, у трајању од 3 године. Наредне четири године ради као помоћник генералног директора за економику и развој ПИК *Сирмиум*, у Сремској Митровици. Затим прелази у Нови Сад као стручњак за потребе покрајине Војводине. Именован је за вишег стручног сарадника Савезног центра за образовање руководећих кадрова у пољопривреди, првих годину и по дана. Две године је био самостални стручни сарадник Покрајинске привредне коморе у Сектору за пољопривреду и прехрамбену индустрију за организацију сложених система пољопривреде и

прехрамбене индустрије, примена метода истраживања и информативни систем. Након тога вршио је дужност секретара Сектора за друштвено економске односе, план, систем и развој Покрајинске привредне коморе у Новом Саду.

За време обављања споменутих функција у Сремској Митровици остварио је низ привредних резултата, пројектујући, изводећи, координирајући, реконструишући и модернизујући нове капацитете у ПИК-у *Сирмиум* и то: изградњу хладњача при индустријској кланици и фабрици конзерви *Митрос*; реконструкцију, модернизацију и проширење капацитета пиваре *20. октобар* у Сремској Митровици; реконструкцију и модернизацију са проширењем капацитета *Сремске млекаре*, ПИК-а *Сирмиум*; изградњу силоса за смештај житарица (такође, учествује у избору и набавци нове опреме за Комбинат).

У свом радном веку Миленко Мунижаба је са позиције научних и стручних пројеката као руководилац пројекта реализовао, сложене организације, пољопривредне и прехрамбене индустрије (комбинате): ПИК *Винковци*, 1959. године; ПИК *Сирмиум*, 1962, 1963, 1969. године; ПИК *Подрињe*-Шабац 1969-1971. године; ПИК *Добој*-Добој; ПИК *Жабаљ*-Жабаљ; ПИК *Јожеф Халас*-Ада, 1970. године; учествовао као истраживач и у изради студије: *Оптимализација развоја аграиндустријског комплекса Војводине, применом метода истраживања*, по програму OECD-а.

Своју плодну и успешну послову каријеру обогатио је са 72 објављена стручна и научна рада. Два рада објавио је док је још радио у Винковцима: *Предлог организације и развоја Пољопривредно индустријског комбината Винковци* и *Правила Пољопривредно индустријског комбината*. Седам научних радова тематски су везани за ПИК *Сирмиум* из Ср. Митровице; 8 за ПИК *Добој* из Добоја; 10 за комбинат *Подрињe* из Шапца; 4 за комбинат *Жабаљ* из Жабља; 4 за комбинат *Халас Јожеф* из Аде; 10 научних радова је везано за ПИК *Подрињe*-Шабац, ООУР *Мачваница*-Богатић; 6 стручних радова је везано за Југословенски институт за прехрамбену индустрију у Новом Саду; 5 радова је намењено индустрији меса *Венац* у Новом Саду; 1 рад Заводу за унапређење

организације пословања у Новом Саду; 9 радова му је објављено у Покрајинској привредној комори, а 6 чланака и радова у стручним часописима.

Миленко Мунижаба за собом је оставио двоје деце, сина Јована и кћерку Смиљу, интелектуалце, дивне људе и врсне стручњаке у својим областима.

Извор: Миленко Мунижаба, *Стручна библиографија са документацијом*, Нови Сад, 1997; *Индекс Високе школе у Загребу*, мат. бр. 91; Казивање Воје Шуше, у *Невкошу*, Нови Сад, 30. новембра 1993.

НЕКТАРИЈЕ (Димитрије) – епископ вршачки

Велики Гај, 25. јуни 1839 – Вршац, 20. децембра 1895.

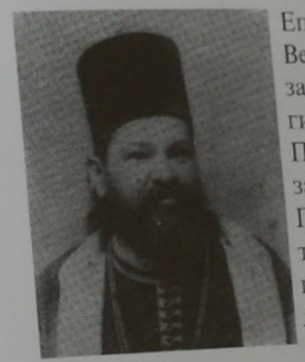

Епископ Нектарије рођен је 25. јуна 1839. у Великом Гају код Вршца. Основну школу завршио је у Великом Бечкереку, а вишу гимназију у Карловцима и Винковцима. Правне науке, са првим државним испитом, завршио је у Бечу, а богословију у Вршцу. После положеног другог правничког испита у Бечу, замонашио се 1. октобра 1865. године у манастиру Месићу. Након рукоположења у ђаконски и презвитерски чин постављен је за конзисторијалног бележника и професора Вршачке богословије.

Крајем 1874. године произведен је за архимандита манастира Месића, којим је управљао дванаест година. После смрти епископа Емилијана (Кенгелца) постао је 1885. мандатар Вршачке епархије, а 27. јануара 1887. посвећен је за вршачког епископа од патријарха Герамна (Анђелића).

Упокојио се у Вршцу, 20. децембра 1895. године.

Извор: Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси* (од деветог до двадесетог века), Евро - Београд, Унирекс - Подгорица, Каленић - Крагујевац, 1996.

НИКОЛИЋ, САВА – сликар

Оролик код Винковаца, 27. јануара 1920 - Београд, октобра 1981.

Рођен је 27. јануара 1920. године у Оролику поред Винковаца у побожној породици, од оца Милана, црквено ангажованог, и мајке Злате. Рођен на Светог Саву, добија име Сава. Породица Николић на неки начин женска је линија, јер Савин деда, пореклом Рус, долази на Балкан, жени се Српкињом и узима њено презиме Николић.

Још као дете, Сава показује изразити цртачки таленат и у току наставе непрестано исцртава све око себе, од природе до портрета наставника. У два-три потеза, прави незаборавне портрете, због чега му учитељи често опраштају нередовност у настави. Али, њега је природа већ повукла на своју страну.

После гимназије у Винковцима, Сава Николић студира у Загребу и уписује се на тадашњу загребачку сликарску Академију која важи за изузетно строгу и селективну. Као изразити цртачки таленат одмах је примљен у класу у којој је било свега неколико академаца. Остао је упамћен по великом сликарском таленту, али и по својој социјалној активности. Као изванредан цртач, Сава је „цртао" фалсификате бонова за храну у јавним загребачким кухињама и делио их сиромашнима.

У Загребу почиње да буја стваралачки живот, који је често праћен патњом и страдањем.

Уочи Другог светског рата, Сава је био свестан опасности која је изражавана нетрпељивошћу према Србима у родној им Хрватској. За врло кратко време ситуација постаје неподношљива. Сестре Виду и Љубицу усташе одводе у логор Стара Градишка. Схвативши шта се дешава и осећајући кривицу што усташе њега нису пронашле оног дана када су ухапсиле Виду и Љубицу, Сава се, желећи да побегне од неизвесности, прикључује партизанском покрету отпора бежећи из Загреба. Породица, будући религиозна,

наставља да пише писма и шаље пакете које извесна особа „носи Види и Љубици у логор", верујући и даље наивно да ће сестре бити пуштене на слободу. Отац Милан и мајка Злата обавештени су „да писма и пакети редовно стижу", али се ту губи сваки даљи траг. Иако се родитељи још увек надају спасењу деце, Сава предосећа трагедију и бежи што даље, с болом и кривицом коју ће, због страдања рођених сестара, а чињенице да је он остао жив, целог живота носити у себи. Вида и Љубица, по казивању преживелог сведока, искасапљене су од усташких крволока у логору Стара Градишка. У животу је остала још једино сестра Драга.

Крај Другог светског рата Сава Николић сачекаће као симпатизер Драже Михаиловића, разочаран свиме и отрежњен чињеницом српског страдања. У град његове младости, који је волео, Загреб, неће се више никада вратити.

Портрет супруге Мире под којим седи њихова кћерка Мила

Непрекидном снагом Сава Николић црта и слика уља на платну посвећена, у том периоду, ратној тематици. Његове боје су ребмрантовске, загасите, суштина послератне фазе његовог сликарства није колорит, већ игра сенчења. Мајсторски ради и један од најбољих својих портрета, портрет Мире Алечковић, уље на платну, величине 80x60. Данас га чува његова кћерка Мила Алечковић - Николић, која живи у Београду и у Француској. То је период највећег и набурнијег стварања академског сликара Саве Николића, период снаге и бунта помешаних са тугом и очајем. Сава Николић био је меланхолик и на његовим се сликама то неизбрисиво осећа. Иако изварендан колорист, предност увек даје цртежу, јер верује Микеланђеловом и Да Винчијевом ставу, да је цртеж основа свега. Преовлађујући мотиви тог сликарски најјачег периода су ратне сцене, борба коња, борба средњовековних оклопника, портрети, пејзажи и женски актови. С посебним даром и посебном љубављу Сава Николић слика кубета руских цркава, архетип његове словенске прадомовине и архетип побожних родитеља, који га у животу, иако већ смртно рањеног, ипак некако штити.

Борба коња

Иако један од оснивача УЛУС-а, Сава Николић је после Другог светског рата, осуђен на неку врсту анонимности коју стоички подноси изграђујући свој богати унутрашњи свет. Иако после рата ради један од најбољих портрета Јосипа Броза, врло брзо постаје његов политички противник и остатак живота проводи у отпору Брозовом режиму. Излаже углавном у иностранству, Москви, са којом одржава контакт преко дела породице, и посебно захваљујући Александру Сергејевичу Плеваку, и поред тешких совјетских времена; затим у Лондону, Паризу, Риму.

Круг пријатеља се сужава, али међу провереним пријатељима Саве Николића, изузетно сензибилног човека, остају Даница Антић, Живка Михајловић, Омчикус старији, Алекса Челебоновић, Никола Граовац, Мира Кун, Бранко Ћопић, Сергеј Сластиков, супруг и сапутник Данице Максимовић, Десанка Максимовић, Мира Алечковић, доктор Борислав Пурковић, доктор Михајло Марић, тада млади београдски сликар Вељa Михајловић кога је волео као сина, браћа Никола и Бошко и, наравно, деца, син Срђа и кћерке Неда и Мила.

Сава у тренуцима игре с децом

У послератној Југославији Сава Николић не излаже много, иако је један његов рад и данас у сталној поставци Народног музеја (пастел „Зграда Народног музеја"). Ипак, највећи и најбољи део радова Саве Николића расут је по свету и налази се у поседу многих бивших дипломата и Срба из дијаспоре.

Изузетно талентоване и знатижељне природе, Сава Николић био је велики познавалац географије. Путовао је у многе земље света. Сваки градић и име на глобусу који је висио као лампа у његовом атељеу, био је обележен бојом у знак сећања на обиласке, путовања и успомене. Сава Николић био је велики и неуморни путник, који је цео живот од неког зла бежао и у неку сликарску луку стизао. Шпанији је посветио посебан циклус слика традиционалне кориде, Паризу одсјај Сене, Италији пејзаже, Србији и Русији вољена црквена кубета. Она су уједно и заштитни знак његовог сликарства. Сава Николић био је и велики познавалац архитектуре, грађевинарства, икона и антиквитета. Његова љубав према старим предметима често га је водила хобију реставрирања. Такође је, као врсни цртач, илустратор огромног броја књига за децу (Толстоја, Александра Диме, Мире Алечковић итд.).

Изузетно елегантан човек још од младости, Сава Николић је и у животу сачувао егзистенцијалну елеганцију. Иако несрећан човек који ратне трауме никада није заборавио, цео његов живот био је усмерен ка категорији Лепог. Корист је имала другоразредно место у његовом животу из чега следи и чињеница да је веома мало својих радова и слика продавао, а велики број поклањао. Сава Николић је целога живота давао.

Умро је октобра месеца 1981. године у Београду а сахрањен је на Новом гробљу у Београду. Најлепши постхумни текст о њему написао је Алекса Челебоновић у *Политици*, сетивши се свих његових снажних сликарских момената.

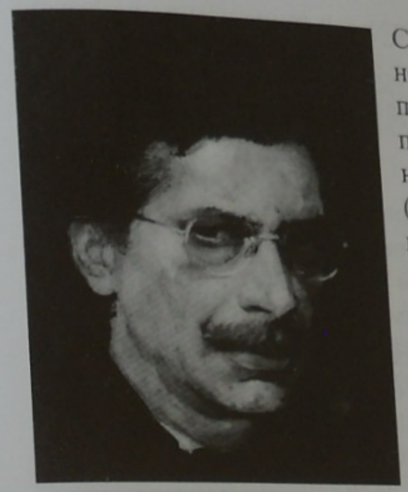

Аутопортрет

Сава Николић није се у своме недугом овоземаљском животу, у потпуности остварио као сликар. И поред почетног креативног елана и незаустављивог нагона за сликањем (који не престаје ни онда када је после тешког инфаркта лежао у болничкој соби), Сава је ипак највећи део живота провео у самоћи и недовољно признат. Он је можда живео за неко друго време и за неке другачије људе, дубоко свестан свог талента и далеко од овоземаљске славе.

Ипак, трагови сликара и уметника живота Саве Николића остали су, и они су неизбрисиви. Његова рука у многим је домовима расутим по свету, на бројним књигама које трају и у сећању његових потомака.

Извор: Мила Алечковић Николић, *О оцу Сави Николићу*, Београд, 2003.

ОБЕРКНЕЖЕВИЋ, ФИЛИП – професор и преводилац

Вуковар 1839 - Нови Сад, 11. јуна 1911.

Завршио је винковачку гимназију 1860. године. Дугогодишњи је професор Српске велике гимназије у Новом Саду. Професорском позиву посветио је четрдесет три године живота. Пензионисан је 1904. Бавио се преводилачким радом. Умро је у 72. години. Остао је у угодној успомени својим ђацима, а на последњи починак испратио га је велик број грађана, међу којима понајвише интелигенција.

Извор: *Наших двјеста година 1780-1980.* Монографија 200-годишњица Винковачке гимназије; Јован С. Радојчић, *Срби, Српска Крајина, Далмација, Славонија и Хрватска*, Биографски лексикон, Београд, 1994.

ПАРОВИЋ, БЛАГОЈЕ – револуционар, члан Политбироа, шпански борац

Биоград код Невесиња, 25. марта 1903 - Villanueva de la Canada (Шпанија) 6. јула 1937.

За време Првог светског рата учио је обућарски занат у Винковцима. Активан је у синдикалном покрету, и у разним радничким спортским друштвима још од 1921. године. Члан КПЈ од 1923. године, а хапшен већ 1924. и 1925. Од 1926. до 1928. ради у загребачкој партијској организацији заједно с Јосипом Брозом Титом. Због револуционарне активности више пута је ухапшен и прогоњен па је био принуђен да пређе у илегалу после шестојануарске диктатуре. Отишао је у иностранство, затим 1930. похађа Партијску школу у Москви, где се жени Анком Буторац. После школовања у Москви једно време је радио као наставник на Комунистичком универзитету. Након тога Коминтерна га је послала на рад у Немачку и друге земље као партијског инструктора. Од 1932. био је у привременом руководству КПЈ, често је долазио у земљу и интензивно радио на оживљавању рада и консолидовању партијских организација у земљи. На IV конференцији КПЈ 1934. изабран је за члана Политбироа ЦК, а 1935. године учествовао на Јунском пленуму ЦК КПЈ у Сплиту на којем је поднео реферат *О фронту народне слободе*; о том питању је касније као делегат КПЈ дискутовао на VII конгресу Коминтерне, као и о синдикатима, јединству радничке класе Југославије и о фашизму у вези с рефератом Г. Димитрова. Затим се вратио у земљу и упознао партијске организације са одлукама VII конгреса Коминтерне; због сукоба с Молотовом, а на предлог Горкића, 1937. повучен је из руководства Партије, после чега је отишао у Шпанију и био представник КПЈ при ЦК Шпаније; на његово залагање, у Шпанији је наш батаљон добио име *Ђуро Ђаковић*; покренуо је и лист *Димитровац*, а сарађивао је и у револуционарној штампи. У офанзиви републиканских јединица код Брунете примио је дужност политичког комесара 13. интернационалне (француске) бригаде. Погинуо је херојски у борби против шпанских фашиста, код Виљануева де ла Кањада.

Извор: *Војна енциклопедија*, 2. издање, Београд, 1973; *Мала Енциклопедија*, 3. издање, Просвета, Београд, 1978.

ПЛАВШИЋ, АТАНАСИЈЕВ НИКОЛА – сакупљач српских народних рукотворина

Бршадин, 3. маја 1840 - Осијек, 1912.

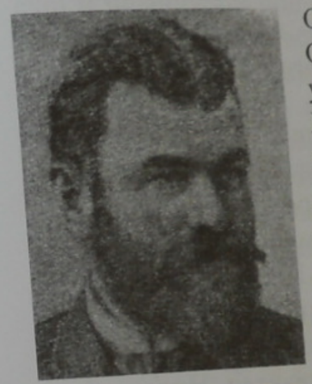

Отац му је био српски учитељ у Бршадину. Основу школу и нижу гимназију завршио је у Винковцима. Штампарство је изучио у Новом Саду. Залагао се за остваривање економских интереса Славоније и Срема. Посебно занимање показао је за сакупљање домаћих народних рукотворина и српских старина. Радећи на томе умногоме је допринео ширењу сазнања у свету о нашим рукотворинама излажући их на светским изложбама. Сакупио је велике збирке: ископина, окаменина (петрофакта), музичких инструмената, народне орнаментике и др. Својим радом обогатио је знање о нашој уметности у свету, посебно преко збирке *Српске црквене старине из фрушкогорских цркава и манастира*, које је он први пут скупио на једном месту и изложио пред нашу и светску јавност на пештанској Земаљској изложби.

Извор: *Орао*, календар за 1886. годину.

ПОПОВИЋ, МАРИЈА – добротвор

? – Винковци, 9. фебруара 1898.

„9. фебруар о. г. растужио је јако целе Винковце, јер је тога дана покосила смрт једну од најугледнијих и најплеменитијих душа тога места, покосила је Марију Поповићку, с којом се дичило Српство оног краја, а која је била понос тамошње добротворне задруге, која је лане поникла понајвише њеном иницијативом. Беше образована, при том подузетна и милостива, како само умеју да буду наше матере. Она је помагала сиротињу, а особито сироте и добре ђаке..."

Извор: *Женски свет*, бр 3, Нови Сад, 1898.

ПРОДАНОВИЋ, МИХАЈЛО – пуковник и племић

Беркасово код Шида, 1706 - Винковци, 14. априла 1761.

По традицији сачуваној у породици Продановића, родоначелник ове породице био је Продан који је имао сина Јована, а Јован сина Николу, који је 1689. прешао на царску страну. Никола постане капетан а син му Иван барјактар. Никола буде рањен у бици код Сланкамена (1691) и убрзо умре. Иза Николе су остале две кћери и Иван, дед Михајла Продановића. Иван се као лајтнант, борио код Ченеја 1696. и Сенте 1697. Погинуо је у бици код Варадина 1716. године. Иза њега су остала три сина: Ђорђе, Сава и Иван. Ђорђе умре у детињству. Сава је био тешко рањен под Сарајевом и после пет година умре у Загребу 1702. Иван, отац Михајлов, постао је 1715.

барјактар, 1717. војвода (лајтнант), а 1718. године хајдучки капетан у Палежу. Убрзо пређе у Беркасово. Погинуо је у борби код Шапца 1737.

Михајло Продановић родио се у Беркасову 1706. године. Када је навршио дванаест година, одведе га отац у Беч, где је са одличним успехом учио школе код пијариста. У осамнаестој години постао је барјактар код шпанске народне коњичке војске. Убрзо је постао војвода, а затим оберлајтнант у Прњавору; 1735. постао је поткапетан, а 1739. капетан у Беркасову. Године 1740, преселио се у Сланкамен. У Сланкамену му се родила кћи Јелисавета, која се, 1763, удала за капетана, потоњег генералмајора Аврама Путника, и син Сава, који је постао генералмајор.

Михајло Продановић је ратовао у Чешкој, Шлезији, Баварској и Француској под заповедништвом барона Тренка. Нарочито се одликовао јунаштвом у борби код Донауверта. Том приликом добио је златну колајну на четвероструком ланцу, највеће признање у доба док нису постојали ордени. У то време додељивало се више врста одликовања. Официри су били награђивани за нарочита јунаштва медаљом или колајном на златном четвероструком ланцу. С лица ове колајне био је портрет владара, а на наличју угарски државни грб. Овим одликовањем од Срба првоодликовани је био Продан Штета 1694. године. После њега одликовани су: Мојсије Рашковић, Вулин Илић (Илијић), Јован Текелија, Јован Монастерлија, Јосиф Монастерлија и Михајло Продановић. Колајна коју је добио Михајло Продановић била је тешка 54 царских дуката.

Продановић се борио 1743. код Минхена, 1744. код Трузенхајма и Хазенаве, Цаберна, Најбурга и Најдорфа. Године 1747. постао је мајор Славонског хусарског пука. Године 1748. премештен је у Сремски хусарски пук, а 1753. постао је потпуковник. Генерални инспектор Сербелони га је нарочито волео. Већ 1755. постао је пуковник и заповедник Бродског пешачког пука. Учествовао је и истицао се 1757. у рату против Пруса код Брандајза близу Елбе и код Ландсхута. Учествовао је и у биткама код Хорхкирхена 1758. и Максена 1759. Исте године добио је

племство са предикатом *од Ужичке Каменице*. Тада је већ био 36 година у војној служби. Године 1760. довео је у Винковце *малени заостатак војске дома*. За њега је забележено да је био прави отац војника, издашан, праведан, љубљен и поштован од свију. Вери својој православној особито је одан био, на цркве знатне прилоге давао, одеждама их и осталим црквеним стварима снабдевао, финог понашања, потпун каваљер. Умро је у Винковцима у педесет петој години живота, 14. априла 1761, а 1768. пренесен је у Нови Сад и сахрањен у Успенској цркви.

Овде почива слуга Божији
високородни господин
Михаил Продановић
од Ужичке Каменице
њиховог Цесарско
краљевског Апостолског
Величанства, Славне Славонске
пешачке Бродске Регименте
Активни обрстер (пуковник).
Поживео љета 55:
Умро године 1761.
месеца априла 14. дана,
и сахрањен у цркви
Успења Богоматере
у Новом Саду, 1768.

Текст са плоче превео
протојереј ставрофор
Мирко Тишма
из Новога Сада.

Извор: Душан Ј. Поповић, *Војводина, II*, Нови Сад,1959; Црквене књиге у Успенској цркви у Новом Саду.

ПРОДАНОВИЋ, САВА – генералмајор

Сланкамен, 8. априла 1764 - 3. септембра 1822.

Рођен је у Сланкамену, где му је отац Михајло био капетан. Ступио је у војску 1759. као барјактар. Већ 1760. постао је обер-лајтнант прескочивши чин лајтнанта. Као веома вешт јахач и *темељан хиполог* премештен је исте године у Славонску хусарску пуковнију. Године 1769. постао је секондритмајстор. Године 1778. и 1779. учествовао је као заповедник ескадрона у рату против Пруса, те је у бици код Хабелшверта био двапут посечен сабљом по глави. Године 1779. постао је обрствахтмајстор код Драшковићеве бандерије али, пошто је ова банда убрзо распуштена, вратио се натраг своме пуку. После неколико година премештен је у пешаке и унапређен за обрстлајтнанта граничарског пука у Градишци. Године 1788. учествовао је у аустро-турском рату и одликовао се храброшћу. Године 1790. послан је у Моравску, а по повратку кући унапређен је за обрштра и заповедника Влашко-илирског граничарског пука. Године 1796. отишао је са својим пуком прво на Ин, а затим у Тирол. Године 1796. учествовао је у борбама против Француза и у овој борби је рањен. Том приликом погодило га је тане у чело, али га је шешир, који је био веома дебео, спасао од сигурне смрти. Учествовао је у бици код Вила Франка, и ту је био тешко рањен. Једна му је кугла разбила леви лакат, друга десни бут, а сем тога тешко му је повређена на три места цеваница исте ноге. За нарочиту храброст, коју је показао у борби, буде унапређен за обрстфелдвахтмајстора, односно за генералмајора. Сава је причао као да му је Суворов нудио да пређе у руску службу, али да је он ту понуду одбио *због привржености своје према Хабзбуршком дому*. Године 1803. био је премештен у Винковце као командант бригаде, те је брзо умировљен са пензијом од 1.500 форинти. Сава се, изгледа, на ово пензионисање жалио те је после неколико месеци именован за фелдмаршаллајтнанта и пензионисан са 2.000 форинти. У својој аутобиографији он подвлачи да је служио у царској војсци 48 година; ишао у рат 8 пута; учествовао у 16 бојева те које из пушке,

које сабљом, које комадима од топовских кугли и бајонетом рањен 32 пута. За време службе селио се 25 пута. У борби пало је под њим 11 коња. Поносио се што је био веран цару, али и свом српском роду. Своју верност цару образложио је чињеницом што су његови *дједи, пра- и пра-дједи, и цјели мужескаго пола пород, чрез сто педесет љет, вјерни и храбри војници, и во разних војених шаржах, били и всевисочајши дом служили.* Знао је, сем матерњег српског језика немачки, француски, талијански, румунски и мађарски.

Године 1803. премештен је у Винковце за команданта бригаде...

Извор: Душан Ј. Поповић, *Срби у Војводини II*, стр.182-183, Н. Сад, 1959.

РАДИЋ, ЂОРЂЕ – агроном

Велики Бечкерек (Петроград, Зрењанин), 22. априла 1839 - Краљево, 11. октобра 1922.

Рођен у средишту Торонталске жупаније, Великом Бечкереку, где му је отац Јован држао свештеничку службу. Основну школу учио је у родном месту, а гимназију у Оравици, Карловцима и Винковцима. По завршеној гимназији у Винковцима, студирао је пољопривредне науке на Пољопривредној школи у Колчавци, код Прага. Положио је 1859. године, под председништвом књаза Карла Шварценберга, као председника тадашњег Царско-краљевског патриотско-економског друштва за Краљевину Чешку, такозвани велики пољопривредни испит са оценом „одлично у сваком правцу". По испиту књаз му је пришао и, тапшући га по рамену, рекао: „Браво, мој млади Србине. Честитам и Вама и Вашим сународницима, у чију средину, овако млад радник, на племенитом пољу пољске привреде, одлазите. Нека Вам је срећан пут и рад."

Након завршене школе и праксе коју је стекао на имању књаза Шварценберга у Фрауенбергу у Чешкој, где је упознао целовиту организацију и сва књажева имања, те имања Туна у Чешкој и великог војводе Албрехта у Пожунској жупанији, враћа се у крајем јануара 1861. у Суботицу, где му је отац премештен за пароха.

По доласку у родни крај, провео је неко време на спахилуку грофа Чеконића у Жомољу, а одатле је кренуо на пут кроз Банат, Бачку и Срем, упознајући се са стањем пољопривреде у овим областима, а потом одређујући правац даљег развоја. У Новом Саду одлучује да иде, 1862. године, покрене уређивање и издавање илустрованог листа *Сељак*, „за поље, кућу и башту". Током 1862. пропутовао је горњу Аустрију, Штајерску, Тирол, Форарберг, Алгај и један део источне Швајцарске ради упознавања пољопривреде, а посебно проучавања племенитих пасмина говеда. С истим циљем наредне године путовао је у Баварску, Баден, Виртенберг и део северне Швајцарске. На том путу посетио је стручне школе, као и чувену Академију у Хохенхајму код Штутгарта.

Професорски испит из „природних наука и јестаственице" положио је 1864. на Бечком универзитету. Након тога постављен је за професора Гимназије у Новом Саду. Од 1865. до 1876. обишао је ради проучавања тамошње пољопривреде Швајцарску, Француску, Белгију и Холандију. У међувремену, 1867. године, положио је, на Бечком универзитету, први од Срба „докторат филозофије, са пољопривредном расправом".

Доласком у Нови Сад, обогаћен знањем, Радић оснива огледно поље, модерни живинарник и пчелињак. Кад је упознао Радићев педагошки рад и издање *Сељака*, кнез Михајло га позове у Београд да направи нацрт за обнову Земљоделске школе на Топчидеру по савременим методима. Амбиције кнеза Михајла су биле да у Србији осавремени живинарство, због чега шаље Радића у Париз 1867. године на Светску изложбу, одакле овај доноси за приплод неке расе кокошака и гусака. Године 1869. прелази у Србију, и од тог времена Радићева пажња се све више окреће

према слободним српским земљама: Србији и Црној Гори. У Србији почиње ново раздобље живота и рада др Ђорђа Радића. Високо образовање, богато искуство и родољубиви занос довољна су гаранција за успешан допринос развоју пољопривреде у Србији. Радић оснива Друштво за пољску привреду, касније Српско пољопривредно друштво, а постаје и уредник листа *Тежак*. Организује прву Земаљску пољопривредну изложбу у Крагујевцу. Држи веома посећена и угледна предавања на Великој школи у Београду. Обилази сва већа места и округе у Књажевини Србији ради упознавања са стањем пољопривреде и израде атласа са стањем и респрострањености културног биља. То је уједно и време пуне стручне списатељске активности Ђорђа Радића. Године 1871. приређује другу Земаљску пољопривредну изложбу, овог пута у Топчидеру, која је имала изузетан одјек у Књажевини Србији.

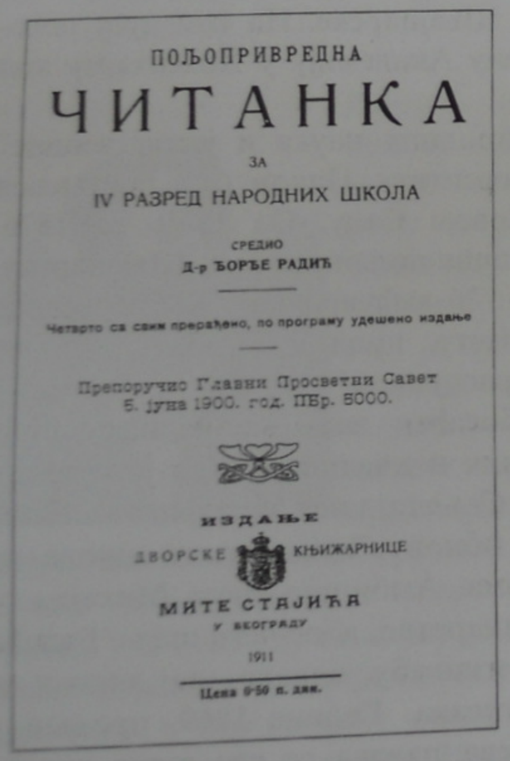
ПОЉОПРИВРЕДНА

ЧИТАНКА

ЗА

IV РАЗРЕД НАРОДНИХ ШКОЛА

СРЕДИО

Д-р ЂОРЂЕ РАДИЋ

Четврто са свим прерађено, по програму удешено издање

Препоручио Главни Просветни Савет
5. јуна 1900. год. ПБр. 5000.

ИЗДАЊЕ

ДВОРСКЕ КЊИЖАРНИЦЕ

МИТЕ СТАЈИЋА

У БЕОГРАДУ

1911

Цена 9·50 п. дин.

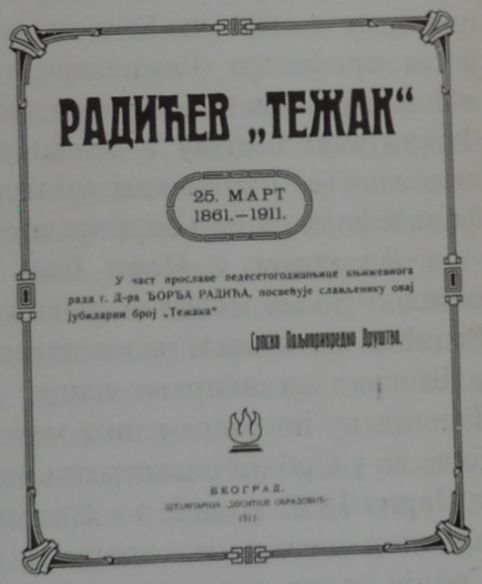
РАДИЋЕВ „ТЕЖАК“

25. МАРТ
1861.—1911.

У част прославе педесетогодишњице књижевнога рада г. Д-ра ЂОРЂА РАДИЋА, посвећује слављенику овај јубиларни број „Тежака“

Српско Пољопривредно Друштво.

БЕОГРАД.
ШТАМПАРИЈА „ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ“
1911

Само годину дана касније, 1872. оснива Земљоделско-шумарску школу у Пожаревцу, која ће дуже време давати Србији потребне стручњаке за пољопривреду и шумарство.

На лични позив књаза Николе, прелази у Црну Гору 1875. године, где остаје три године по уговору, до повратка у Србију. Већ 1876. у Даниловграду је Радић основао Земљоделску школу. Исте године по Књажевом наређењу унео је у народ и растурио прве ране сорте кромпира, којих до тада није било у Црној Гори. Те године изби и рат са Турцима, ђаци заменише књиге пушкама, а Радић је током рата, 1877. премештен на Цетиње. Ту је радио административне послове и писао књигу *Повртарство*. Књигу је објавио 1878. пре свог повратка у Земљоделску-шумарску школу у Пожаревац. Књаз Никола у знак благодарности и признања за заслуге које је Ђорђе Радић имао за Црну Гору, удостојио га је чина племенског капетана – звање за малобројне и изузетне личности које нису имале црногорско држављанство.

У Пожаревцу се наставио бавити својим списатељским и уређивачким радом до 1882. године. Тада одлази у Краљево где оснива Ратарску школу и бива постављен за њеног управника. На дужности управника остаје до 1889. године, када бива први пут пензионисан, да би 1892. био поново постављен за привременог управитеља. Поново је пензионисан 1893, а 1895. активиран. Године 1897. пензионисан је по трећи пут. Лако је закључити да је то период промена влада у Србији и расположења појединих министара према потребама Радића.

Пензионер Ђорђе Радић наставио је да уређује и издаје стручне листове и календаре, а посебно много времена посвећује писању чланака и књига. Српско пољопривредно друштво поново га је изабрало за секретара 1904. године. Организује Прву земаљску живинарску изложбу 1905, поред редовних обавеза у *Тежаку* и *Пољопривредном календару*. Остатак живота провео је у Краљеву, где је до смрти радио на популаризацији пољопривредне струке. Умро је од срчане капи на улици, 11. октобра 1922. године у 84. години живота, и сахрањен у Краљеву.

Научни рад др Ђорђа Радића је значајан. Увео је многе биљне врсте и сорте, које су се потом усвајале и ширили у производњи. Исто је чинио са оруђима за обраду земљишта и убирање летине.

Први је унео и однеговао памук у Угарској.

Уводио је и пропагирао одгој племенитих раса стоке, посебно говеда, оваца и живине. Неке од увезених раса оваца укрштао је с постојећим расама и добијао одличне резултате на светским изложбама.

Изводио је огледе са узгојем свилене бубе.

Прикупљао је номенклатуру и термине за биљке, а специјално за воћке у Србији.

Направио је *Атлас гајених биљака Србије*.

Преносио је научне и стручне резултате у праксу.

Своја достигнућа у науци приказао је у својим књигама, а примену тих резултата настојао је да обезбеди многобројним стручним и популарним чланцима. Држао је јавна предавања народу и, због свега тога, може се с правом сматрати једним од првих просветитеља српског села XIX века.

На основу научних достигнућа Радић је писао своје књиге и чланке, који су били намењени увођењу савремених мера у свим пољопривредним областима. Књиге су писане као уџбеници по своме садржају, или за широку публику, што је био огроман допринос развоју школства у Србији. Неке књиге су биле изричито намењене школама као уџбеници у Србији, Црној Гори и српским школама у Аустроугарској.

Др Ђорђе Радић објавио је четрдесетак књига и брошура, око 30 чланака у календарима и сличним публикацијама, као и око 560 чланака, од којих је у 512 обрадио 22 теме из пољопривреде, све у листовима које је уређивао. Овако богат опус, макар изражен у педесетогодишњем раду, говори о свестраности пољопривредног образовања аутора и тежњи да своје знање учини блиским што ширем кругу заинтересованих.

Најзначајније књиге које је објавио су: *Плуг, од постанка његовог до данас; Памук – у ботаничком, трговачком и економском*

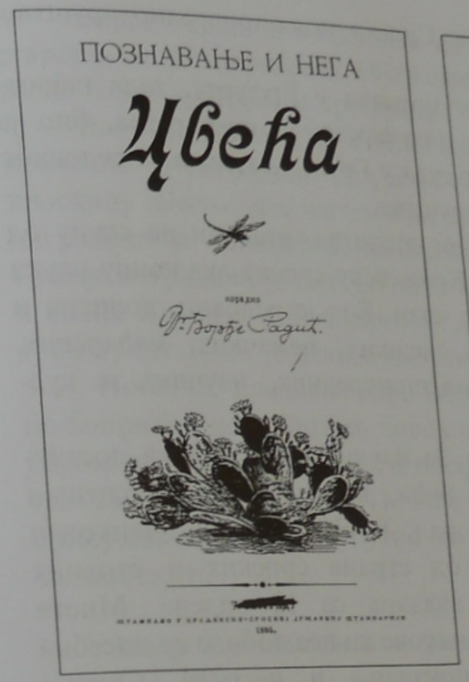

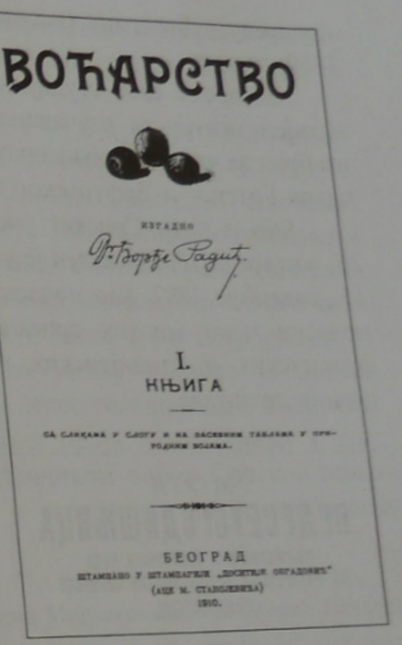

обзиру; Гајење пернате живине; Све о пшеници; Све о кукурузу; Повртарство; Наука о земљоделству (тротомно издање 1879, 1889 и 1894.), *Кромпир; Познавање и нега цвећа; Ђубре и ђубрење*.

Значајан део активности др Ђорђа Радића био је везан за издавачку делатност. Свестан значаја штампане речи, од почетка своје делатности посвећује се објављивању стручних публикација. Тако већ 1862, у Новом Саду, издаје илустровани лист *Сељак* који уређује све до свог преласка у Србију 1869. У Београду 1870. уређује лист *Тежак*, до 1873, кад одлази у Црну Гору. Од 1879. до 1882. Радић поново издаје и уређује илустровани лист *Сељак*. Као пензионер издавао је и уређивао, од 1880. до 1881, илустровани лист *Домаћин*, а наредних година сарађивао је у разним стручним листовима и календарима с обе стране Дунава и Саве.

Стручна и научна достигнућа др Ђорђа Радића била су цењена код нас и у другим, најнапреднијим европским земљама. Прво признање је избор Радића за секретара Друштва за пољску

привреду у Београду (касније: Српско пољопривредно друштво) 1869. године.

За време свог студијског боравка у Ерфурту, тада најпознатијем центру за изучавање повртарства и цвећарства, био је изабран за члана Оцењивачког суда у Готи, а затим и за редовног члана Готског и Ерфуртског друштва.

Био је члан Српског ученог друштва, изабран на скупу од 25. јануара 1870. Преведен је у Краљевску српску академију наука 15. новембра 1892. као почасни члан. Био је редовни, дописни и почасни члан многих српских, чешких, немачких, мађарских, француских и италијанских пољопривредних, научних и културних друштава.

За научна и педагошка достигнућа, веома богат и успешан рад, Ђорђе Радић је одликован од стране српских и страних владара са 12 ордена. Многе његове књиге добиле су посебна признања и награде. Слична признања добијали су и неки његови подухвати и иновације у пољопривредној пракси. Похвалницу од Министарства пољопривреде добио је за успешно обављене огледе са одгојем свилене бубе. Посебну награду добио је лично од књаза Михајла, после успешних мисија на унапређењу пољопривреде, а посебно живинарства, коју је обавио по налогу књаза Михајла.

Његову књигу *Воћа ūри газдовању* наградила је Матица српска по расписаном конкурсу, а књаз Михајло, за трошкове штампања, послао му 100 дуката.

Ђорђе Радић је одликован од Краљевско-мађарског министарства за пољопривреду за одгојени први памук у Угарској и за разне сорте кукуруза и кромпира.

Његове књиге *Све о ūшеници, Све о кукурузу* и *Кромūир* понаособ је наградило Друштво за пољску привреду Србије, а књижицу *Очење или калемљење с листом* (намењену школама) наградило је Министарство просвете. Министарство финансија Србије наградило је његово дело *Оūūте и ūосебно ūаūарство*, као и књиге *Кромūир* и *Ливадарство. Домаћи живинарски лекар* о свом трошку штампао је ђаковачки бискуп Јосип Јурај Штросмајер.

Посебно признање др Ђорђу Радићу учинило је Српско пољопривредно друштво, поводом педесетогодишњице Радићевог јавног деловања, издавањем посебног броја *Тежака* њему у част, тзв. *Радићев Тежак* (1911). Том приликом одбор Српског пољопривредног друштва упутио му је и посебно писмо похвале и захвалности.

Извор: Љубо Павићевић и Милорад Мијушковић, *Ђорђе Радић*, Невкош, Нови Сад, 2000.

РАДИЧЕВИЋ, МАРТИН - МАКСИМ – подмаршал

Комлетинци код Винковаца, 10. новембра 1858 - ?

Завршио је Војну академију у Винернојштату, и постао је 1877. поручник у хрватској 53. пешачкој пуковнији; 1878. године учествовао је у окупацији Босне и Херцеговине у бојевима код Маглаја, Јајца, Велечева, Кључа, у којима је одликован; 1882, постао је натпоручник; 1888, учитељ на Војној академији; 1889, капетан и учитељ у стрељачкој школи у Бруку на Лајти; 1898, мајор и заповедник 12. ловачког батаљона; 1902, потпуковник; 1905, пуковник; 1907, заповедник 27. пешачке пуковније; 1911, заповедник 69. пешачке бригаде и генералмајор; 1913, пензионисан је. За време Првог светског рата је реактивиран, те је био заповедник 4. резервне бригаде IV збора; учествовао је у бици код

Гродека 1914; после је додељен војном заповедништву у Бечу. Године 1915. постао је подмаршал, а 1916. је поново пензионисан.

Извор: *Стањојевићева народна енциклопедија*, III, Београд, 1928.

РУЊАНИН, ЈОСИФ – композитор

Винковци, 8. децембра 1821 - Нови Сад, 2. фебруара 1878.

Према предању, далеки преци Јосифа Руњанина су у тринаестом веку напустили Скадар за време краља Драгутина, који је владао северном Србијом и Сремом, те се населили недалеко Лознице. Место које засноваше доби, по својим становницима, име Руњани, које носи и дан-данас. Веродостојне трагове налазимо у *Автобиографији* Петра Руњанина (1775-1835), Јосифовог деде, коју је објавио *Богословски весник* у Сремским Карловцима, 1914. Он наводи да су му преци живели у Руњанима, недалеко Лознице, а након Пожаревачког мира 1718, већи део породице преселио се из Руњана у Белино (данашњу Бијељину), где су живели до 1737. године.

Руњани, село близу Лознице. Засновали су га досељеници из Руње крај Скадра и по старом ново станиште назвали Руњани

Почетком аустријско-турског рата Руњани напустише Босну и населише се у Славонију, у околину Осека. Петров прадеда Георгиј имао је два сина, Стојака и Стојана, а пошто у месту није било школе, даде Стојака на науку у манастир Рачу. Георгиј, да би био ближи сину у науци, са другим сином Стојаном и братом Цвејом, настани се у фрушкогорско место Грк, које се управо почело настањивати. Стојак (Петров деда) је у ратном метежу избегао из Раче прешао у манастир Шишатовац где је завршио школу и постао свештеник. Од првог свештеничког дана, па све до смрти, 1758, радио је у Кузмину. Иза себе је оставио Иконију, удову протиницу с четири сина, од којих је најстарији, Василије, Петров отац, имао тада дванаест година. Сву децу Иконија је подигла сама, успела да прошири имање, а умрла је у дубокој старости, 1785. године. Први син Василије оженио се Аном, ћерком Петра и Цвете Белића из Кузмина, са којом је изродио десеторо деце, пет синова и пет кћери, од којих су два сина и три кћери сасвим млади умрли. Други син по реду, будући писац *Автобиографије*, имаће сасвим другачију судбину од браће му, која су ратовала против Француза од 1793. до 1801, а војевали су и стричеви му: један против Пруса, други против Холандије („Рат од седам дана"), док је трећи погинуо борећи се против Наполеона.

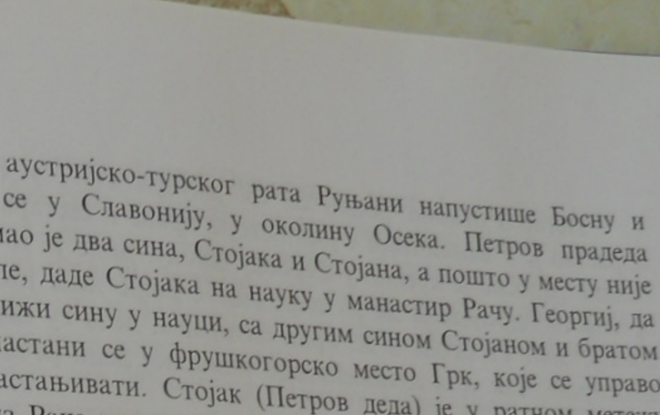

Протокол крштених храма Светога духа у Винковцима, Књига 2, лист 6, редни број 31: „младенац" Јосиф, отац Изњат, мајка Софија

Петар Руњанин родио се 16. јануара 1775, у Кузмину, а одрастао је у немаштини с још петоро браће и сестара. Са седам година радосно је кренио у Сербску школу. Било је то време кад су власти одређивале да из породице с више деце једно похађа школу. Због строгоће и до крви батинања, деца су нерадо били школарци. Чак се и припређивало немирној деци речима: „Даћу ја тебе у школу"!

Након завршене општинске Српске школе у Кузмину, Петар се упише 1785, у немачку елементарну школу у Мартинце, коју напусти због учитељеве тортуре. Без знања родитеља и ичије помоћи оде у Дмитровицу и након испитивања буде примљен у обершул (средњу школу). По завршетку школе 1791, његов надучитељ пожелео је да Петар постане учитељ, док је Руњанин желео да настави школовање у управо основаној Карловачкој гимназији. Збило се треће, мимо Петрове воље: митровачка тобџијска команда одредила га за четног писара у Кузмину, тако да никад жалоснији у животу није био, записао је Петар Руњанин.

Три године трајао је мрски Петров посао, све док није чуо да је у Карловцима основана Клиричка школа и да је митрополит Стратимировић добио царску дозволу да у њу прими сваког младића који жели да постане свештеник. На захтев војних власти да се врати, Стратимировић се лично заложио да Петар остане на школовању у Карловцима. Због епидемије куге прекинуо је школовање, вратио се у Кузмин, оженио и преселио у Шид где је радио као учитељ. Ту је добио сина Игњатија, а већ након месец дана враћа се у Кузмин, одакле продужава у Карловце да заврши школовање. По завршеној Клиричкој школи враћа се у Кузмин где постаде учитељем у запуштеној школи. За само годину дана препородио је услове школовања деце. На позив митрополита Стратимировића, бива у Карловцима рукоположен за свештеника и постављен за пароха у Кузмину, где су поред њега била још двојица старијих свештеника.

Све слободно време посвећује науци и просвећивању. У Будиму 1813. године штампа му се прво преведено дело: *Теофон, или искусни саветник за неискусну младеж*, дело немачког фило-

зофа Ј. Х. Кампеа. Петар Руњанин је умро 7. октобра 1839. у Кузмину. Иза себе је оставио више преведених дела и списа, те најзначајније дело – *Автобиографију*. Петар је имао укупно осморо деце, од којих је троје рано умрло, па је иза себе оставио два сина, Игњата и Љубомира, и три кћери, Катарину, Јулијану и Станку, које је за живота удомио.

Старији син Игњат, из милоште звани Нацо, завршио је општинску, немачку и „обершул" (средњу школу), у Митровици, а буде примљен у „математику", у Винковцима. Након завршене школе у Винковцима, остаде у месту и постаде грађевински писар у Грађевинској дирекцији.

Млађег сина Љубомира Петар даде исто у Винковце, да буде под добрим надзором једанаест година старијег брата Игњата. Љубомир у Винковцима заврши немачку школу, па шест година латинске школе. Након три године Клиричке школе у Карловцима, као изванредан ђак, студира филозофију у Пешти. Плашећи се да му имање не падне у туђинске руке, Петар повуче Љубомира кући у Кузмин. Ту се овај оженио, и у родном месту постао ђакон, а потом и парох, а ту је и умро, 1874. године.

У Винковцима, Игњат и жена му Софија изродише седморо деце, од којих је најстарији био Јосиф.

Родна кућа Јосифа Руњанина у Винковцима

Јосиф Руњанин – кога су, по пореклу, звали Кузминчанин – родио се 26. новембра 1821, у Винковцима, где је завршио нормалку (основну школу), а потом и гимназију. Регрутован, као обичан војник одлази у војску 25. децембра 1835, у Огулинску крајишку пуковнију, да би ускоро био примљен у кадетску школу. Године 1840. постаје кадетски каплар, па га премештају у Глину, у Прву банску пуковнију, којом је командовао пуковник Јосип Јелачић, будући бан. Капелник војне музике био је Јосиф Вендл (Вендл је вероватно пореклом лужички Србин – оп. Д.С.В.). Руњанин, за кога су говорили да је имао прекрасан, звонак тенор, а свирао гитару, цитру и клавир, изучи нотно певање благодарећи Вендлу, а ту је дошао у додир и са оперском музиком – за Доницетија знамо поуздано. Својим лепим гласом, он је, свакако, учествовао у извођењу оперских фрагмената уз пратњу клавира.

Стицајем околности, у Глини се Руњанин дружио с песником Иваном Трнским, а касније Петром Прерадовићем. Године 1843. Трнски је, барону Јелачићу у част, написао песму *Љубимо те дико наша*, а Руњанин компоновао мелодију, узевши као подлогу почетак једне арије из Доницетијеве опере *Љубавни напитак* (Ја сам богат, а ти лепа), али знатно је преиначивши. По запису музиколога Фрање Кухача, а речима Трнског, ту попевку су наскоро певале све крајишке пуковније у знак љубави и захвалности према барону Јелачићу. То је, нажалост, само једна од две сачуване Руњанинове творевине.

Године 1835, у Гајевој *Даници*, на насловној страници објављена је прва и најпознатија песма коју је Михановић спевао њој се први пут користи нови, органички правопис. Пуних *Хрватска домовина*. Писана екавицом, на штокавском наречју, у једанаест година нико се на Михановићеву песму није осврtao, па би, можда, и у заборав пала да је није открио Јосиф Руњанин и дао јој крила својом музиком. Та песма се није рецитовала, него певала, или, како то Матош рече, она се „не да помислити без мелодије"! Постоје три верзије како се и када први пут мелодијски огласила. Према једном извору, Руњанин је први одсвирао своју композицију на клавиру у кући глинског трговца Петра

Пелеша. По другој верзији, новосадски лист *Браник*, орган Српске народне слободоумне странке, као и *Србобран* и *Обзор*, доносе из Глине вест: први смо је ми у *Српском добротворном пјевачком друштву* у Глини 1846. године певали. Нема сумње да је то прво јавно извођење Руњанинове композиције. Трећа верзија, објављена је у *Књижевном прилогу* Клуба хрватских књижевника из Осека, 1911-12. Унук капелника Вендла, Гејза Крниц износи тврдњу да је први пут певана *Лијепа наша* у Глини у част барунице Јелачићке 1847, што говори да Крницу, очито, није био познат Пелешов допис, објављен годину-две раније.

Не постоје подаци који могу потврдити да су се Михановић и Руњанин икада видели. Њихови путеви су били сасвим различити. Михановић је био у дипломатској служби на Истоку, Руњанин се налазио у Глини до 1848. године, када је унапређен за поручника и убрзо се обрео на италијанском фронту. Истакавши се храброшћу, још исте године постаде натпоручник, а већ следеће, 1849, капетан друге класе. На чин капетана прве класе морао је чекати пуних осам година. Нашао се Руњанин још у два маха на бојном пољу, 1859. и 1866, када је и унапређен у чин мајора, након девет година. У међувремену, 1864, оженио се Отилијом, ћерком пензионисаног капетана Томе Пераковића. Године 1871. 26. априла, постаје потпуковник и добија премештење у Макленбург, у Стрелицку пуковнију, Пешадијски пук бр. 31, а две године потом, у Вецларову пуковнију, Пешадијски пук бр. 16. Двадесетог априла 1875. именован је за команданта резерве. Јосиф Руњанин је стално служио у трупи, за време ратова у Италији учествовао је као нижи официр, 1859. као командант чете, а 1866. као командант батаљона. У његовој квалификационој листи, описан је као одважан и храбар пред непријатељем. Важио је као ревностан на служби, заинтересован и амбициозан, али и као добар друг и скроман човек. Потпуковник Руњанин је перфектно говорио и писао поред матерњег српског и немачки. Добро је владао италијанским и француским, па мало и латинским.

Док се Јосиф Руњанин храбро борио на ратиштима и добијао унапређења, његова песма се другим поводима запутила у

живот такође добијајући на популарности. Судбина је одредила да је готово пола века требало да буде прихваћена у народу. Треба рећи да загребачки грађани, за разлику од омладине, држећи до мишљења музичких стручњака, међу којима је гласан био и Ватрослав Лисински, нису прихватили Руњанинову песму, јер није била лојална, религиозна и понизна. Године 1891. у Загребу је приређена велика изложба Хрватско-славонског друштва, током које су, у вечерњим часовима, одржаване и културне приредбе. Током трајања изложбе *Лијепа наша* је изведена на отварању 15. августа, а потом безброј пута, задобивши велику популарност код посетилаца. Међу присутним посетиоцима изложбе био је и хрватски бан Куен Хедервари који је, слушајући једно од извођења *Лијепе наше*, први устао и скинуо капу.

У другој половини трајања изложбе, од 6. до 8. септембра, Савез певачких друштава Хрватске организовао је, на таласу преовлађујућег расположења, масовни сусрет хорова, што је била права прилика да се потегне питање хрватске народне химне. Организациони одбор приредио је такмичење хорова у извођењу родољубивих песама, а за оцењиваче су одређени музиколог Фрањо Кухач, диригент Никола Фалер и композитори Антун Шварц и Јосип Ајзенхут (ко је од њих Хрват? - оп. Д. С. В.). Поред *Лијепе наше*, у ужи избор ушле су и две композиције Ивана Зајца, те једна Ђуре Ајзенхута и песма Петра Прерадовића *Боже живи, благослови*. Жирију и публици највише се допало дело Михановића и Руњанина, које је на крају изложбе отпевао здружени хор од седам стотина грла. Урнебесно су им се придружили посетиоци који су се дигли на ноге, и својом вољом изабрали и промовисали хрватску народну химну. Тај чин десио се без Михановића, а и Руњанина који је већ тринаест година почивао на Успенском гробљу у Новом Саду. По распаду Краљевине Југославије, *Лијепу нашу* лично Павелић текстуално модификује и даје прогласити државном химном фашистичко-квислиншке НДХ. Само патолошка мржња може креирати парадоксалност каква се десила у Глини. Лијепа наша најчешће је певана у Глини, где је створена и с одушевљењем прихваћена.

Често је певана с усхићењем слободи и у новонаправљеној српско-православној глинској цркви Рођења Пресвете Богородице (1825). Одмах након Павелићевог проглашења ове композиције за химну НДХ, крајем јула и почетком августа 1941, пировало се управо у глинској цркви: док су усташе вршиле покољ над Србима, локалним цивилним становништвом, одзвањала је песма *Лијепа наше*. Глински покољ у којем је заклано 1.564 српске душе, спада у најстравичније злочине Другог светског рата, нарочито због ужасног спаљивања Срба у глинској цркви.

Почетком седамдесетих, за време тзв. маспока и националистичке еуфорије у Хрватској, она постаје средство политичког манипулисања. Матица хрватска 1971. године, издаје *Лијепу нашу*, али у верзији Јакова Готовца, чији се текст битно разликује од Михановићевог. Устав СРХ као тековина „маспока", из 1974, чланом број осам коначно регулише статус ове песме, тако што она и званично постаје републичка химна. Дуг пут је било оспоравања и игнорисања Руњанинова дела. Највише их је било сазнањем што је Руњанин Србин. Многи су се уплитали у разне смицалице и оспоравања да он није творац, па све до језуитске измишљотине, у виду салтоморталеа, да се крштено Јосиф преименује у Јосип, а потом лакше игнорише његово српско порекло. Задужена за ту прљавштину била је Матица хрватска која 1893. објављује Кухачево дело о уметницима хрватским с њиховим ликовима, међу којима је и Руњанин, где се покушава игнорисати оригиналност његовог дела.

Своју војну каријеру храбри и неустрашиви Јосиф Руњанин нагло је прекинуо, у духу свог карактера. Приликом једног од службених путовања у Беч, Руњанин заноћи у неком свратишту. За време вечере и на Јосифовом столу је стајао свећњак са упаљеном свећом, док су за суседним столом лумповали мађарски хусари. Одједном, диже се један хусарски официр, прође Руњаниновом столу и, без питања, узе свећњак, припали цигарету, а свећу угаси. Изазван, Јосиф скочи и позва га на двобој, у коме распори хусару трбух. У оно време, официри су морали да бране своју част, али је за двобој било потребно више одобрење.

Рушанин је већ имао један двобој без одобрења, али му се прогледало кроз прсте; овога пута, будући да му је жртва био један мађарски племић, принудно је пензионисан, 1876. године.

Исте године, по очевој смрти, он се врати својој дедовини, преселивши се у Нови Сад, тада увелико проглашену Српску Војводину, дарујући своје некретнине Патријаршији у Сремским Карловцима. Супруга Отилија и кћерка Вилхелмина су из Винковаца живот наставиле у Грацу, код Отилијиних родитеља. Јосиф Рушанин је умро од капи, у немаштини и беди, напуштен од најрођенијих, у Новом Саду, 2. фебруара 1878, у својој кући која се налазила до Успенске цркве.

Листъ 85

ПРѡТОКѠЛЪ ѹ҃ЇСПѢШНЫХЪ ЦѢРКВЕ ХРАМЫ

Ѹмре текѹщаго	Лѣто, мцъ и дѣнь преставлєнїа	ѿ и с р ш а г ѡ			
		Имя, прозвище, чинъ или званїе	Полъ, мужескїй или женскїй	Родителей или супруга или супруги имя, прозвище, званїе или чинъ	Ц х ѡ с т ѡ
					Рождєнїа / Пресвѧтаго и ѹчесло домовое.
4.	1878. Јануарїа 3.	Јѡсифъ Рѹшанинъ К. К. Подпол-ковникъ у пенз.	мужескїй	Супруга Отилїе рожд: Пераковић Лѣт.	Винков. з. / Нови Сад. №. 953.

Матица умрлих српске православне Успенске цркве у Новом Саду. Књига IV, 1876-1882, стр. 85, редни број 4: Јосиф Рушанин умро 8. (20) јануара 1878.

Након смрти, Рушаниново дело је живело својим животом. Новосађани, с којима је живео последње две године живота, заборавили су чак и где му је гроб. Благодарећи др Илији Огњановићу Абуказему, гроб је ипак пронађен. Формиран је одбор за подизање споменика и коначно, након 46 година, подигнут 12. јула 1924. на Успенском гробљу – месту починка. Том свечаном приликом присуствовало је више стотина особа с новосадским градоначелником, а чинодејствовао је бачки епископ Иринеј. Пун симболичког значаја је био чин преламања погаче над гробом, који су извршили његово преосвештенство господин Иринеј, проф. Фрањо Малин и инж. Јанко Мачковшек.

Нови Сад, српско православно Успенско гробље. Споменик Јосифу Рушанину који је подигнут 12. јула 1924. године

Најзаслужнији за гест пијетета, подизање споменика био је ревносни прота Вељa Миросављевић, председник Одбора, који је иначе годинама сакупљао материјал о Рушанину и важио за најбољег познаваоца његовог живота и дела. Вредан помена свакако је инжењер из Београда Илија Јојкић који је први дао прилог за градњу споменика уз писмену напомену Одбору да ће он, ако се не сакупи довољна свота, сам финансирати подизање споменика.

Винковци су на достојанствен начин прославили 100-годишњицу рођења Руњанина. Одржано је низ целодневних свечаности у месту рођења, а све је започело служењем парастоса од пола девет до петнаест до десет сати у српској православној цркви Св. Духа.

Откривена је спомен-плоча на Руњаниновој родној кући и барељеф на палати Бродске имовне општине. Прославе у част Руњанина одржане су широм целе Југославије после толико година заборава, учињено је дужно признање.

Извор: Илија Врсајков, *Јосиф Руњанин,* Невкош, Нови Сад, 2000; Милка Љубичић и Милан Буњац, *Покољ Срба у глинској Православној цркви*, Скупштина општине Глина, Црквена општина Глина, Српски глас, Топуско, Глина, 1995.

САМАРЏИЋ, СТЕВАН – протојереј

Мирковци, ? - Београд, 29. јула 1931.

Нижу гимназију завршио је у Сремским Карловцима, а богословске науке у Богословији Св. Саве у Београду. Као душестаратељ службује у Хомољу, Пожаревачком округу, Плићевцу, Шапцу, Кнежевцу, Београду (при храму Св. Сава од 1913. до смрти). За време балканског рата био је војни свештеник. Његова беседа као војног свештеника, одржана приликом ослобођења Куманова, дирљива, охрабрујућа за заморену војску, снимљена је на грамофонску плочу и много пута коришћена. Касније с војском прелази албанску голготу српског народа. Изнурен до краја, морао је напустити положај и отићи у Америку, где је до краја рата служио као свештеник. Тада се враћа у отаџбину на своје парохијско место при храму Св. Саве у Београду где остаје до краја живота као протојереј.

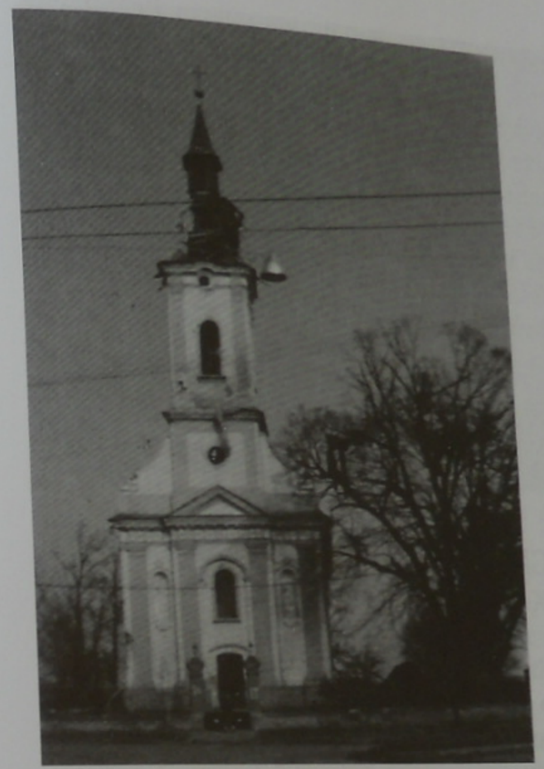

Црква светог Николаја у Мирковцима

Био је велики родољуб и одличан проповедник, пун љубави према пастви. Приликом сахране указане су му све почасти, а при опелу је чинодејстововао патријарх Варнава.

Извор: *Српско Косово,* 1932, бр. 2.

СЕБИШАНОВИЋ, ЂУРА – професор

Винковци, 19. септембра 1852 - Раковац (Карловци), 22. августа 1890.

Завршио је српску основу школу и гимназију у Винковцима. Године 1875. Универзитет (природне науке) у Бечу. После тога био је наставник реалке у Раковцу (крај Карловаца), а од 1879. професор. Од 1880. био је посланик Српског православног цркве-

ног сабора у Сремским Карловцима. Године 1882. постао је директор реалке у Земуну; 1887. постављен је у Вараждину за професора, а после кратке пензије, 1890. опет у Раковцу. Писао је популарне списе (у издању Друштва Св. Јеронима у Загребу) и мање написе у новинама (*Вараждински вијесник* и *Народне новине*). Научне радове и вести (око 15) публиковао је у школским извештајима, *Гласнику Хрватског природословног друштва у Загребу* и *Хрватском учитељу*. Један прилог је ботанички (*Осврт на неке особине вараждинских конифера*, „Гласник", 3), а остали су зоолошки, добрим делом ихтиолошки (народна номенклатура) и орнитолошки.

Извор: *Станојевићева народна енциклопедија*, IV, стр. 102, Београд, 1928.

СЕЧУЈАЦ, АРСЕНИЈЕ – генералмајор

Моровић, 1720 - Беч, 13. јануара 1814.

Родио се у Моровићу 1720, као син капетана Варадинског пука. Године 1741. био је кадет код граничарског пука у Градишци. Мајорски чин постигао је 1759, у истом пуку. Одликовао се за време Седмогодишњег рата и у пруским ратовима а нарочито при заузећу тврђаве Швајдница 1. октобра 1761. Том приликом добио је, на предлог Лаудона, ред Марије Терезије. Године 1764. постао је потпуковник, а 12. децембра 1767. добио је аустријски баронат са предикатом *од Хелденфелда*. Њему је било поверено да уреди Влашко-српски пук. Године 1779. постао је обрштар и заповедник 13-ог граничарског пука у Белој Цркви а затим је премештен у Винковце. Службујући у Винковцима, године 1783. постао је генералмајор. У Винковцима је дошао у сукоб са претпостављеним генералом у Осеку, те је морао у пензију (1786). За боравак му је одређена прво Кошава, али му је, вероватно на његову молбу, дозвољен боравак у Будиму а затим у Бечу где је дуго живео. Првог марта 1790. постављен је за дворског саветника у Илирској дворској канцеларији. Године

Бродска имовна општина у Винковцима

1792. поново је пензионисан. Умро је у Бечу 13. јануара 1814. Имао је кћер Софију која се удала за Христофора Наку, великог богаташа свога доба. За Сечујца се у једној биографији каже како је *бил велики љубитељ од славенскаго и њемецкаго књигочитенија; својему монарху и отечеству вјеран; храбр и бодр на војеној службје; излишни ревнитељ ко својему исповједанију и народу.*

Извор: Душан Ј. Поповић, *Срби у Војводини, II*, стр. 179-180, Н. Сад, 1959.

СУЧЕВИЋ, МИЛОВАН – професор класичних језика, писац, књижевни критичар

Лазе код Винковаца, 1886 - Вршац, 8. јуна 1957.

Завршио је винковачку гимназију 1906. године, а био је 1956. у Винковцима на 50-годишњици матуре.

Студирао је у Прагу, а морао је дипломирати у Загребу, по ондашњим прописима. Био је професор класичних језика, српскохрватског и руског језика.

Радио је до Првог светског рата у Вуковару, а онда мобилисан на фронт у Галицији. После рата, до 1926. био је професор гимназије у Сремским Карловцима. Од 1926. до 1939. био је директор Учитељске школе у Пакрацу. Од 1939. године до Другог светског рата био је директор гимназије у Вршцу, где је подржавао литерарни рад свога матуранта Васка Попе. Готово на самом почетку Другог светског рата заробљен је и одведен у немачко заробљеништво, у Оснабрик, где је остао до краја рата. За време рата тешко је рањен због чега је пензионисан 1946. године, а умро је 1957, од последица рањавања и неадекватног лечења.

Написао је књигу о пакрачком владици Мирону, која се налази у Патријаршијској библиотеци у Београду. Објавио је радове: о дечјој поезији Јована Јовановића Змаја; о патриотској поезији Шантића и Војислава Илића; о Скерлићевом утицају на развој српске књижевности.

Проф. др Миодраг Поповић, писац по многима најбоље монографије о Вуку Стефановићу Караџићу, 1981. године, објавио је значајан рад под називом *Јоша*, где се већ на првој страници позива на литературу и помиње текст Милована Сучевића: *Још о слову ј ӣре Вука* (*Наш језик*, 1951, књ. III, св. 3-4, 116-118).

Винковачка ӣимназија

Извор: Запис Мије Лончара који је сачинио на основу података добијених од Миловановог сина Предрага Сучевића, магистра биологије и писца низа научних радова о флори Вршачке планине и Делиблатске пешчаре.

СУЧЕВИЋ, СТЕВО – поседник

Лазе код Винковаца, 1891 - Лазе код Винковаца, октобар 1926.

Рођен у Лазама у богатој и угледној породици Сучевића, која је предњачила у напредном привређивању на свом имању. Веома бистар, самообразовањем је стекао завидно знање. У својим политичким иступима залагао се за напредно господарење и политику СДС-а. Узоран и поштен радник, био је познат у широј околини, и постао кандидат СДС-а на изборној листи у Винковцима.

Извор: Некролог у *Српском колу*, 1926-47.

ТЕОФИЛОВИЋ, РАДИВОЈЕ - РАЈКО – педагог, народни посланик

Скопље, 1. априла 1929 - Товарник, 30. новембра 2003.

Рођен у Скопљу где су му родитељи једно време живели, након што му је отац железничар по налогу Државних железница добио привремени кадровски распоред. Одрастао је у Сремским Лазама, месту одакле потичу Теофиловићи. Ишао је у основну школу у Лазама, где је и радио као учитељ након завршетка учитељске школе у Славонском Броду. Касније је завршио Педагошку академију у Осијеку. Апсолвирао је педагогију на Филозофском факултету у Загребу. Након учитељевања, радио је као директор школе, начелник за просвету и културу општине Винковци, секретар за друштвене делатности општине Мирковци, а највећи број година провео као просветно-педагошки саветник Педагошког завода у Осијеку. Био је хонорарни дописник неколико београдских листова. Оснивач је прве радио станице Мирковци и његов главни уредник, у време ратне 1992. године. Покретач је и првих новина

мирковачке општине *Мирковачке новости* чији је такође био главни и одговорни уредник током 1992-1993.

Музика и фолклорни садржаји су му део плодног живота. Познати је фолклорни стручњак и кореограф. Годинама је водио најбољи винковачки ансамбл КУД *Лисински*, где је развијао и музичко образовање за младе. Био је члан светске асоцијације фолклораша света са седиштем у Швајцарској.

Прва објављена књига Рајка Теофиловића *Принц Растко Свети Сава* (1994) прва је књига у издаваштву *Невкоша* из Новога Сада. Књига је доживела четири издања с укупним тиражом од 12.000 примерака. Тематски је намењена деци, школарцима, вечној Рајковој преокупацији, јер књига управо реафирмише школску славу посвећену св. Сави, као некад у време до Другог светског рата. Рајко је писао и објављивао песме за децу. Смрт га је претекла у објављивању књиге песама за децу, управо кад је рукопис књиге требао бити штампан у Церни, код штампара који је учио фолклор код Рајка Теофиловића.

Не могу а да не споменем да ми је Рајко ту вест саопштио телефоном у суботу, 29. новембра увече. Наредно вече није доживео, било је то последње вече његовог живота пре него што је окончао живот овоземаљски. Тражио је сагласност да се у песми *Бијели голуб* спомене књига истог наслова и моје ауторско име, нашто сам пристао. Задовољан, песму ми је прочитао још једном. Том приликом ми је рекао да ће пола тиража штампати на латиници, а пола на српској ћирилици. Не даде му се да први објави књигу на ћирилици у винковачком крају где је снагом мржње деведесетих година XX века протерана.

Рајко Теофиловић је био духовит човек, ширио је ведри дух и добро расположење, што га је чинило омиљеним и радо виђеним у сваком друштву. Умео је као нико да забави и разгали душу деце. Имао је силну радну и животну енергију. Стигао је да се бави и политичким радом. Био је народни посланик пре грађанског рата 1991, а био је и посланик Републике Српске Крајине.

Прогнан је из свог дома у Винковцима 1991. године, одмах по увођењу „демократије", а право да се врати у свој дом није

остварио ни до смрти 2003. Живео је у стану своје сестре у Товарнику где је и окончао живот.

Ивор: Радивоје-Рајко Теофиловић, *Принц Растко Свети Сава*, Невкош, Нови Сад, и Дидакта турист, Товарник, Шид 1994. Сећања.

ТРУМИЋ, КОНСТАНТИН – штампар, издавач, уредник и адвокат

?, 1831 - Митровица, 10. новембра 1888.

Константин Трумић био је издавач, уредник и власник листа *Народњак*. Садржајно, лист је представљао народну привреду, поуку и забаву. Почео је с излажењем јануара 1876. у Винковцима, на ћириличном, а потом и латиничном писму наизменично. Након годину дана излажења лист се штампа само на латиници. Од септембра 1877. лист излази у Митровици ћирилицом и латини-цом. Након двогодишњег постојања престао је с излажењем. Наставио је с издавањем и уређивањем листа *Фрушка гора* и шаљивог листа *Зоља*. Издао је о своме трошку књигу Косте Богдановића *Пастир краљ*. Своју љубав према књизи и издавачкој делатности гаји од младих дана. У 24-ој години живота издао је књигу *Цветна леја* (1855) заједно с новосадским ђаконом (потоњим парохом) Јованом Поповићем, штампану код Д. Медаковића у Новом Саду.

Поред Немаца, у Винковцима први штампари били су и Срби Константин Трумић и Душан Грујић. Трумић се први у Винковцима бави календарском литературом. Годину дана након излажења листа појавио се и први календар у Винковцима за просту 1877. годину у књижном формату и једнобојно-црној штампи на 96 страница. Трумићев *Народњак*, како се звао први календар, имао је уобичајени календариј с исписаним православним и римокатоличким светковинама, доноси и календар за хебрејску, Мојсијеву вероисповест, за Јевреје који у то време имају у Винковцима своју Богоштовну општину, а ускоро је следила и

изградња храма. Културно-забавни прилози календара били су шароликог садржаја: кратке приче, народне песме, корисни савети за домаћинство. Календар је садржавао и родослов Хабзбурговаца, од Рудолфа I из 13. века до тадашњег владара Фрање Јосипа I. Трумићев календар има библиофилску раритетску вредност јер је прошло пуних 80 година до појаве следећег календара сличног типа. Постојала је воља да се докаже како се у Винковцима појавио и раније пучки календар, прије Трумићевог, али нажалост за сада нема поузданих доказа.

NARODNJAK

list za narodnu privredu, pouku i zabavu.

Izlazi u srdcu negdar kršne Krajine, u Vinkovcih, u jeziku hrvatsko-srbskom.

Ovaj list nije političan list — jer imamo dosta vrstnih i valjanih političnih časopisa, no pri svem tom donositi će u svojih stupcih u kratko i razgovjetno sve važnije bilježke pod rubrikom „šta biva po svietu."

„Narodnjak" će imati materijalno blagostanje svoga naroda pred očima, te će u tu svrhu, nuždne pouke i cjeli shodne članke donositi.

„Narodnjak" će pratiti, u koliko mu prostor lista dopuštao bude, sve narodne interese, a izmedju ostalih i javna uredovanja: politična, sudska i crkveno-školska, te će i u tu svrhu otvoriti svoje stupce i donašati celishodne bilježke, javne razprave itd.

Lokalne interese grada Vinkovaca pretresati će „Narodnjak" strogo i savjestno, a tako isto i interese ostalih občina.

„Narodnjak" će u svakoj struci „objektivno" postupati, niti će bez velike nužde na ličnosti napadati.

„Narodnjak" je pripravan svakog brata, kog nepravda, nezakonitost ili podlost pojedinih osoba goni, u zaštitu uzeti, primati će daklem i priposlane mu dopise, koji će pod posebnom rubrikom, nuz podpis dotičnog štampati.

„Narodnak" će se brinuti i za zabavne članke — biće posvećen narodnim interesima u obće a imaće pred očima i „narodnu privredu" i pouku.

U tu svrhu umoljavamo svakog rodoljuba, da ovaj list svojom umnom snagom podpomogne — a oko slaganja predbrojnika nuz 20% nagrada, truda ne požali.

Naš list izlaziti će za sad svake nedjelje jedanput na čitavom arku *velike četvrtine formatu*, a godišnja mu je cjena zajedno sa poštarinom ili dostavkom u kuću 4 for. a. vr.

Predplatiti se može najmanje na ¼ godine dana.

Za oglase biti će „Narodnjak" svakom trgovcu i obrtniku dobro došao, jer će na javnih mjestih do izlazka drugog broja 6 dana ležati.

List je počeo izlaziti početkom nove 1876. godine, a pretplatu prima podpisani urednik i „narodna tiskara" u Vinkovcih.

C. Thrumić,
urednik „Narodnjaka" u Vinkovcih.

NARODNJAK

DOMAĆI KALENDAR

za prostu godinu

1877.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

GODINA I.

Инв. бр. 139172

Izdaje i uredjuje

Constantin Thrumić.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

U VINKOVCIH
Brzotiskom narodne tiskarne C. Trumića,
1876.

Извор: Владимир Рем, *Винковачки крај*, Винковци, 1983; *Јавор*, год. XV, Нови Сад, 20. новембра 1888, бр. 47.

ЋЕЛАП, ЛАЗАР – научник-историчар

Лазе код Винковаца, 1887 - Загреб, 17. октобра 1967.

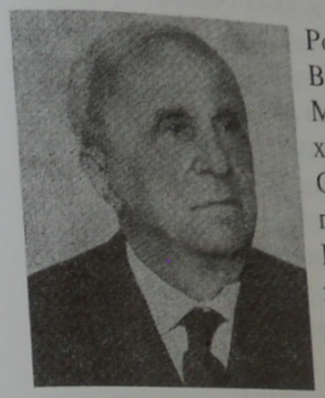

Рођен 1887, у Лазама, у Срему, код Винковаца у кући родитеља своје мајке Милеве, која је била свештеничка кћи, пароха лазанског. Најмлађи од четири сина Симеона Ћелапа, професора винковачке гимназије, родом из Мирковаца код Винковаца, Лазар је наследио бистар ум, жив темперамент, виспрен и радан дух својих родитеља. Основну школу и гимназију је завршио у Винковцима. Филозофски факултет – групу историје са географијом – завршио је у Загребу. Ћелап је био бриљантан студент, због чега га његов професор, Винковчанин Фердо Шишић, подстиче да се посвети науци, проричући му блиставу каријеру. Породичне прилике и животни пут нису му дозволиле да се сав посвети науци. Рано је остао без оца, у својој 12-ој години живота. Мајка га је с доста муке и одрицања школовала. Након диполомирања одмах је тражио посао, како би престао бити на материјалном терету мајци. Ћелап успева у свом радном веку да буде дугогодишњи гимназијски директор, први управник Историјског архива Београда, први председник Друштва архивских радника СР Србије, вишегодишњи члан Извршног одбора Савеза друштава архивских радника Југославије, научни радник и неуморни истраживач – историчар. Своју каријеру започиње врло млад, већ у 23-ој години живота 1909. године, ради као професор у земунској Реалној гимназији. Ту је остао до лета 1913. године, када је пропутовао Аустро-Угарску и део Немачке, упознао нове крајеве, посетивши познате музеје и библиотеке, проширујући своје видике, обогаћујући своје знање.

У Земуну је с одушевљењем пратио успехе Србије у балканским ратовима и посматрао неописиве радости и неизмерне наде своје сабраће не само у Земуну него и у Београду. То није измакло будној пажњи аустроугарских власти, па је с границе удаљен у

унутрашњост земље, премештен је у Бјеловарску гимназију где је 1917. основао породицу и 1918. дочекао ослобођење. Ту се посебним интересом бавио проблемом постанка, организације и функционисања државе и превео с немачког Опенхајмерово дело *Држава*, које је 1920. године штампао у Загребу.

Уочен као спреман, вредан, енергичан и савестан професор који добро познаје просветну проблематику, Ћелап је 1926. постављен за директора Државне реалне гимназије у Славонском Броду, где је остао све до 1939. године. Одатле је на кратко време премештен за директора гимназије у Карловцима, а затим постављен за директора Женске учитељске школе у Новом Саду.

Као директор, Ћелап се строго руководио интересима поверених му завода и будно пазио на солидно извођење наставе као и на ревносно учење и примерно владање ученика.

Одмах по нападу Хитлерове Немачке на Југославију Ћелап се склонио из Новог Сада у Београд и ту као пензионер, живећи оскудно с породиоцом, преживео немачку окупацију. По ослобођењу добио је посао у Државној архиви.

Када је архива Земунског магистрата, после ослобођења враћена из сефова Народне банка у просторије Библиотеке града Београда у „расутом стању", Просветно одељење ИОНО града Београда затражило је већ септембра 1945. године од Министарства просвете Србије да упути из Државне архиве једног професора историје у Библиотеку да среди ту архиву. Како је за тај посао био најподеснији Ћелап, јер је одлично знао немачки језик и писану готицу, аустроугарску државну организацију и администрацију, он је априла 1946. године послан у Градски архив, који је 1947. године добио свој буџет и постао самостална установа, а Ћелап његов први директор.

Иако је већ у 59. години живота, када многи одлазе у пензију, Ћелап се младићким еланом бацио на поверени му посао. Знајући да услед обнове земље није било финансијске могућности за постављање нових службеника, Ћелап је привлачио своје познанике и пријатеље у новостворени Архив на добровољни рад и тиме убрзао сређивање поменуте архиве.

Пошто је упорним настојањем и смишљеним образлагањима успео да добије, поред три постојеће, још шест нових просторија, Ћелап је уз малу помоћ евидентирао архиве (регистратуре) укинутих установа и ликвидираних предузећа, преузео их и њима испунио све примљене просторије. И Ћелап је упоредо са својим службеницима радио на проналажењу и евидентирању архивске грађе, пео се на таване и тако излагао многим опасностима.

Као руководилац и организатор новог Архива, Ћелап је лично све нове службенике уводио у рад, а кад су почели архивистички курсеви, он их је слао на њих. На тај начин је малобројни кадар стручно уздигао за што сврсисходнији посао – за сређивање и обрађивање преузетих фондова. Како није било изгледа за добијање већег броја просторија, Ћелап је пришао с хонорарцима и редовним службеницима на обраду сређене грађе – на израду регистра и инвентара – и тиме омогућио истраживачима да те податке користе за научни рад. Архив је, дакле, за врло кратко време био одлично постављен и постао узор за новоотворене градске архиве на територији Србије; врло често су га посећивали не само управници него и службеници нових архивских установа.

Нагли развој и подизање Београда ишли су наруку и Архиву града Београда, коме је 1954. године додељена зграда старе Класне лутрије; директор Ћелап се томе обрадовао као дете.

Када је концем марта 1954. године пензионисан, са 45 година службе, Ћелап предаје новоме директору добро организован Архив, с пространом зградом, са шест обрађених (регистрованих), нешто више сређених и неколико десетина несређених архивских фондова, с малим али добрим, чак високостручним кадром.

Иако пензионисан, Ћелап је заједно са осталим хонорарним сужбеницима наставио рад на регистрима из немачких докумената, али није запустио ни архивистички посао: писао је чланке из архивистике, давао приказе немачких архивистичких часописа и штампаних инвентара, превео је теоретски део Бренексовог уџбеника за архивистику, предавао архивистику и историју европских архивских установа на течајевима за архивске помоћнике,

испитивао архивистику на државним испитима, одлазио на конгресе архивиста, одржавао живе контакте са истакнутим архивистима и директорима архиве, сарађивао на I и II књизи *Грађе из земунских архива за историју првог српског устанка* у издању Архива.

Упоредо с тим пословима, Ћелап се с уживањем одао истраживачком раду, па није никакво чудо што је својим радовима постао сарадник многобројних часописа, зборника; *Архивиста* (Београд), *Архивског алманаха* (Београд), *Архивског вјесника* (Загреб), *Архива Срема* (С. Митровица), *Весника Војног архива* (Београд), *Гласника Историјског архива Београда*, *Гласника Српске патријаршије*, *Годишњака Музеја града Београда* (после *Годишњака града Београда*), *Годишњака пријатеља прошлости Славоније* (Винковци), *Годишњака Друштва историчара Босне и Херцеговине* (Сарајево), *Етнографског зборника* (Београд), *Здруженог архива* (Нови Сад), *Зборника Матице српске за друштвене науке* (Нови Сад), *ПТТ архива* (Београд) и *Рада војвођанских музеја* (Нови Сад).

Ћелап је од своје 67. до 81. године живота био необично активан: написао је преко четрдесет радова на основу архивске грађе. Од тих су најкрупнији: *Земунски војни комунитет* који је изишао у издању Српске академије наука и уметности (Споменик CXVII, Одељење друштвених наука, нова серија 19); *Петроварадинска граничарска регимента*; *Шајкашки батаљон, Земун у српском покрету 1848/49*. Други и трећи су остали у рукопису, у Српској академији наука и уметности.

Остали, углавном мањи радови, рађени искључиво на основу архивске грађе, могу се сврстати по темама:

Војна граница: *Држање Срба граничара за време руско-турског рата (1768-1774); Око укидања фрајкора 1790; Аустријски војни извештаји о организацији српске милиције 1821-1871; Пољопривреда у Славонско-сремској Војној граници у XVIII и XIX столећу; Бродска граничарска регимента; Градишка граничарска регимента; Еснафи у Земуну у XVIII столећу; Оснивање православних парохија у Винковцима и Славонском Броду;*

Један велеиздајнички процес против Срба 1863. год. у Горњој Крајини; Српска школа у Земуну у XVIII столећу; Српске школе на територији Славонско-сремске војне границе.

Колонизација Војводине: *Насељавање запорошких козака у данашњој Војводини у XVIII столећу; Насељавање Срба из Млетачке Далмације и Босне у Војводини од 1773-1783; Постанак Francenstala (Сутјеске) као ратарског насеља у Земуну; Прилог проучавању колонизације Војводине крајем XVIII столећа; Колонизација Немаца у данашњој Војводини 1790-1792; Насељавање Србијанаца у Војводини 1790-1792; Насељавање Шајкашког батаљона у XVIII столећу; Насељавање граничара Горње Крајине у Војводини у првој половини 19. столећа; Становништво Војводине.*

Војводина и Србија: *Политичка припадност Срема 1848/49; Организација и особље народне управе Српске Војводине; Два документа о забрани српске штампе у Војводини; Српска штампа у Војводини за време Баховог апсолутизма (1851-1860); Земунски општински одбор против мађарског заступства у Загребу г. 1870; Једна земунска тужба против Кнеза Милоша из 1848. године; Одраз државног удара Луја Наполеона Бонапарте на политичке прилике у Српској Војводини; Револуционарна делатност војвођанских Срба за време омладинског покрета у светлу аустријских докумената; Спор око градње српских лађа у време Кнеза Милоша; Аустријско-српски спор око поседа савских острва за време Кнеза Милоша; Око оснивања аустријског и енглеског конзулата; Два извештаја Војне команде у Земуну Славнској генералној команди о Кнезу Милошу; Из земунског боравка Вука Караџића; Вук Ст. Караџић у архивским фондовима Државног архива у Загребу; У што је употребљена имовима коју су српске старешине 1813. пренеле собом у Срем; Поштанске линије у Србији 1847; Неуспело насељавање босанских избеглица у Србији у доба Кнеза Милоша; Суделовање Београђана код преношења тела Бранка Радичевића у Сремске Карловце; Поступак с аустријским поданицима у Србији за време Кнеза Милоша; Пријава против тобожњег ритуалног уморства Јевреја у Београду.*

У овим радовима Ћелап се није много удаљавао од оригиналних докумената. Често је после малог увода преводио документе и пустио да они сами говоре. Такав је био његов начин писања, његово уверење да ће сами документи својим чињеницама бити најбоља илустрација догађаја о којима говоре. Зато ће ови радови служити многима као изворни материјал, нарочито документи из загребачких архивских фондова одакле је он, живећи последњих седам година у Загребу, црпио из прворазредног извора (Државног архива СР Хрватске) не само за своје радове, него и као хонорарни радник Историјског архива Београда за допуну материјала за историју Београда и Србије.

Из Ћелапове преписке с једним пријатељем (од новембра 1966. до октобра 1967.):

„Ја опет побољевам, па ми болест успорава рад (...). „Моје физичко стање је врло лоше, ноћу имам јаке астматичне нападаје, а дању једва ходам (...). Немам никакве перспективе, а мој рад на историји Петроварадинске регименте стоји стално на истом месту (...). Желео бих", пише после 11 дана, „једино да живим дотле док не завршим своју монографију Петроварадинске граничарске регименте.(...) Сад ми је опет сасвим добро. Радим мало" (31. децембра 1966).

„Полако читам *Летопис Матице српске* из прошле године. Највише се бавим прегледањем Крлежине (...) *Енциклопедије*, пуне историјских грешака (...). Врло ми је жао што не могу нигде да објавим мој налаз о *Енциклопедији*" (15. фебруара 1967).

„Данас сам коначно завршио рагистре (Петроварадинске регименте). Врло сам задовољан што сам све то свршио, јер је то, уз Шајкашки батаљон, најсрпскија граничарска формација. Нарочито су интересантне политичке прилике, специјално година 1848. Ја сигурно нећу дочекати да изађе (из штампе), али добро је и овако" (17. март 1967). А 3. априла пише: „Коначно сам завршио Шајкашки батаљон. Има 255 страница текста и 864 напомене. Тим завршавам свој рад на научном истраживању и прелазим, присиљен физичким околностима у дефинитиван мир,

односно нерад, свестан да сам се у животу доста нарадио и да нешто за собом остављам".

„Имао сам радости стварања, и ту сам, према својима силама и способностима, настојао на сваком послу да нешто остварим; волео сам људе и чинило ми је задовољство ако сам могао коме, било у чему, да помогнем; сретао сам се у животу и са лошим људима, али налазио и такве племените душе због којих је вредно да сунце сија, а у току свог другог живота, у коме нисам имао много среће, имао сам увек добре пријатеље: Србе, Хрвате, Немце и Јевреје".

Ове речи верно илуструју Ћелапа. Камо те среће да је што више оваквих радника и пожртвованих пасионираних истраживача.

Извор: Танасије Ж. Илић, In memoriam: Лазар Ћелап, *Гласник*, бр. 1, јануар 1964; Лазар Ћелап, *Оснивање српско-православних парохија у Винковцима и Славонском Броду*, стр. 315-319.

ЋЕЛАП, СИМЕОН – професор

Мирковци, 1857 - Винковци, 9. децембра 1899.

„У четрдесетдругој години свога живота се, дана 9. (21) децембра 1899. у 1 сат после подне, после дугог и тешког боловања, у вечност преселио.

Земни остаци премилог покојника опојани су по обреду српске православне цркве дана 11. (23.) децембра у три сата после подне, а затим матери земљи предани.

Овим уједно изјављујемо нашу најтоплију благодарност пречасном протојереју и пароху винковачком г. Урошу Ђурићу, пароху мирковачком г. Јовану Тркуљи и пароху лазанском г. Трифуну Бугарском, који су покојника у цркви умилно опојали и до вечне куће испратили.

Исто тако најусрднију захвалност изричемо славном професорском збору винковачке велике гимназије, који је од стране своје за својим колегом засебне посмртнице издао, као и веле-

можном равнатељству, које нам је у име професорског збора особно своје саучешће изјавило, црну заставу у знак веље жалости на гимназијској згради истаћи дало, и са целокупним професорским збором и свима гимназијалним ученицима нашег покојника до горба испратило; а нарочито захвалност славном професорском збору вуковарске мале реалне гимназије, који нам је на челу свог врлог равнатеља г. Каменара своје најдубље саучешће изјавило.

Срдачну благодарност изјављујемо овим српском певачком друштву винковачком, које је у цркви при опелу дивно појало, а исто тако и гимназијском певачком друштву, које се на гробу са песмом тужаљком са својим покојним професором за навек опростило.

Најтоплију благодарност изјављујемо такође свима чиновницима и васколиком грађанству без разлике вере и народности обојега спола, које је онако многобројно нашег незаборавног покојника до вечне куће испратило а исто тако и горњогимназијској омладини, која је покојника нашег самртни одар прекрасним венцем окитила.

Такође изјављујемо нашу најтоплију захвалност управи пучке и више женске школе, као и српске аутономне школе, који су са својим учитељима и ученицима покојника до вечне куће испратили.

Најпосле изричемо нашу најтоплију благодарност свима нашим пријатељима и знанцима, који су нам своје саучешће брзојавно, писмено и усмено изјавили, и тиме нам донекле неизмерни бол и тугу ублажили.

У Винковцима, 14. (26.) децембра 1899."

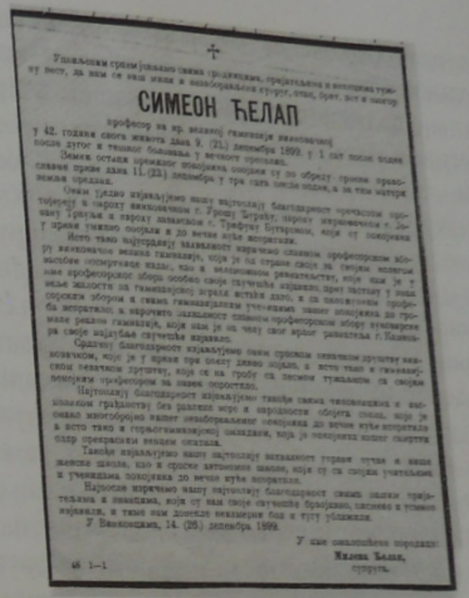

Извор: Некролог у *Србобрану*, бр.150, Загреб, 18 (30) децембра 1899.

ШУМАНОВАЦ, др ПАЈА – правник, краљевски јавни бележник, народни посланик

Трњани, Славонски Брод, 1885 - једна од јама Јадовна, 1941.

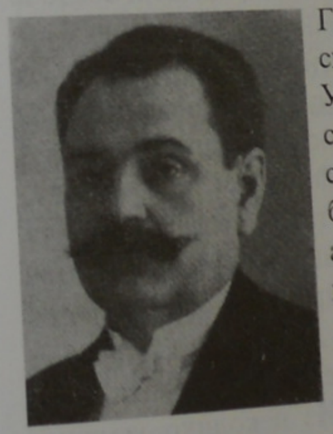

Гимназију је завршио у Винковцима школске 1904/5. а правне науке са докторатом на Универзитету у Загребу. По Завршеним студијама посветио се адвокатури и живи стално у Винковцима, где је адвокат и јавни бележник. Пре Првог светског рата, међу академском омладином, предњачио је у националном освешћивању. Оснивач је многих друштава. У почетку рата био је интерниран, а после депортован у војску и додељен у судску струку, на ком је положају користио многим нашим људима. После ослобођења

утемељио је рад „Соколског друштва" у Винковцима и његов је први председник. Председник месног одбора Народне одбране у Винковцима, и члан многих других друштава. Пре Другог светског рата активно је сарађивао у омладинским револуционарним листовима и часописима. Од 1929. године постаје начелник Винковаца, и ту дужност обавља више година. Као кандидат на листи 1931. године добија у Винковачком котару на изборима 2.217 гласова и постаје оснивач Југословенске радикалне сељачке демократије као владине странке и председник њеног одбора за срез винковачки. У време стварања Бановине Хрватске разрешује се с места градског начелника. За народног посланика изабран је 1938. први пут у срезу винковачком. Након споразума Цветковић-Мачек, августа 1939. настаје период познат као „лов на вештице", Шумановцу се оспорава вршење дужности краљевског јавног бележника због наводног недовољног поверења народа. Шумановац је једна од најистакнутијих личности у друштвено-политичком животу целог винковачког краја у тешком и смутном међуратном периоду. По фашистичкој окупацији Југославије 1941. године, усташе хапсе Шумановца у првој групи виђенијих винковачких Срба, одводе га у винковачки усташки сабирни логор где је подвргнут најжешћој тортури и мучењу. Из винковачког усташког логора одведен је у Госпић у усташки сабирни логор из којег су се вратили живи веома ретки Срби сретници који сведоче невероватне доживљаје. Др Паја Шумановац мученички је окончао живот у Јадовну, једној од велебитских јама на путу од Госпића ка Јадранском мору. Исту судбину је доживела читава група из Винковаца, Габоша, у којој је био Вукашин Милосављевић, група из Срремских Карловаца и већа група из Вуковара. О фашистоидном чину хапшења и тамничења Срба у Винковцима, међу којима и др Паје Шумановца, никад се није говорило ни писало. То је била табуизирана тема у читаво послератно време. Неки Срби који су хтели да сазнају где и како су им страдали сродници, комшије и пријатељи, нису могли доћи до званичних података, јер их није било. Из неколико усмених предања чуо сам да је др Паја Шумановац страдао у Јасеновцу,

што није тачно. До истинитог места страдалништва дошао сам захваљујући књизи *Злочини усташа* Душана Бабића и непосредном послератном сведочењу Синише Михајловића, госпићког логораша који је логоровао месец дана, а за то време усташе су побиле око 36.000 заточеника. Исту тврдњу су изнели и други сведоци Госпићког логора, који је углавном био сабиралиште кроз који су заточеници углавном само пролазили, па отуд мали број сведока о режиму логора и фабрици смрти. Логор је престао са зверствима 21. августа 1941. године, кад су на тај простор дошле редовне италијанске окупационе трупе које су запоселе Приморје, читаву Лику и простор до предграђа Загреба. Тако су окупатори, фашисти били спасиоци многих Срба од комшија и сродника Хрвата, бивших Срба које је Сењска бискупија поунијатила и кроатизовала у претходна два и по века. Затварањем логора у Госпићу и престанком злочина по велебитским врлетима, нажалост, отворен је нови логор Јасеновац са још убедљивијим бројем злочина. Управо први логораши недовршеног логора Јасеновац били су допремљени логораши Срби из логора Госпић, који нису ликвидирани у Јадовном већ у највећем логору смрти Јасеновцу.

Извор: Јован С. Радојчић, *Срби, Српска Крајина, Далмација, Славонија, Хрватска*, Биографски лексикон, Београд, 1994; Мира Колар-Димитријевић, *Социјалне прилике и класна борба у Винковцима међуратног раздобља*, Винковци, 1977; *Наших двјеста година*, монографија Винковачке гимназије, Винковци 1981; *Злочин окупатора 1941-1944 у Срему*, Нови Сад, 1946, књига 2, свеска 1; Душан Бабић, *Злочини усташа*, Полет прес, Нови Сад, 2003.

ШУМАНОВИЋ, САВА – сликар

Винковци, 22. јануара 1896 - Сремска Митровица, 30. августа 1942.

Рођен у Винковцима, у имућној грађанској породици, као син јединац Персиде и Милутина Шумановића родом из Шида. Са навршене четири године пресељава се са родитељима из Винковаца у Шид, где проводи остатак детињства и завршава основну школу. Реалну гимназију почео је похађати 1906. у Земуну; у 5. разреду узима приватно часове код наставника цртања Ј. Јунга, који му обраћа пажњу на начела импресионистичког сликарства, принципе сликања Сезана и Ван Гога. Користи се и поукама свог школског друга Славка Воркапића, касније познатог филмског радника, који је у то време похађао Уметничку школу у Београду у класи професора, врсног цртача Љубе Ивановића. Школске распусте Сава проводи више у Грацу (код стричевог пријатеља, због учења немачког језика) него у Шиду. По завршеној гимназији, у јесен 1914, Шумановић полаже пријемни испит и уписује се на Уметничку школу у Загребу, упркос очевој жељи да се школује за адвоката. Био је испрва у класи Отона Ивековића - сликара романтичара, творца великих композиција из историје, затим до краја студија код Менци Клемент Црнчића, пленариста. Под Црнчићевим утицајем цртао је и сликао по узору на Дирера, Рубенса и Рембранта, али је, изван наставе, радио у духу Манеа и Сезана. Дружи се са Маријаном Трепшом (будући сликар, сценограф), Ђуром Тиљком (будући сликар, ликовни критичар), рано преминулим Миланом Штајнером, старијим колегом из Школе са којим дели приватно изнајмљени атеље, а кога родитељи - Јевреји, трговци из Сплита – обилато снабдевају страном литературом о уметностима Европе и света. Шумановић први пут групно излаже на школској изложби 1916. године, а затим и самостално (са Богумилом Царом) у УЛРИХ-овом салону 1918, када и завршава Школу за умјетност и умјетни обрт у Загребу.

Родна кућа у Винковцима

Штајнерова смрт (1918) прекида Шумановићево друговање с њим, сликарски рад у заједничком атељеу, њихове обострано корисне расправе о сликарству тадашње Европе и о уметности уопште.

По завршетку студија радио је кратко у атељеу Хинка Јухна, а затим у току 1919-1920, као заменик сценографа у загребачком Народном казалишту и остварује сценографију за *Дон Жуана* Волфганга Амадеуса Моцарта, у режији глумца и редитеља Ива Раића. При свему томе Шумановић не запоставља сликање. Напротив, неуморно слика и оперативним методама истражује и проучава феномен сликарства. У Музеју за умјетност и обрт у Загребу отвара другу и последњу успешну (за живота) самосталну изложбу (маја), пре премијере *Дон Жуана* (јуна месеца). Стимулисан успехом у најширем смислу речи, који постиже овом изложбом, а сада и очевом подршком, у септембру одлази по

Сава Шумановић, дечак из Винковаца

први пут у Париз. У Паризу остаје до средине 1921. Током свог боравка у Паризу први пут излаже на Изложби југословенских уметника у Малој палати града Париза. Током свог париског боравка радио је три месеце у атељеу Андре Лота; ту пада под утицај кубизма. Истиче се међу многобројним полазницима течаја конструктивистичког сликарства у Лотовом атељеу, ове приватне париске академије уметности, какве се у то време нередко отварају у Паризу, али, за разлику од Лотове, још брже затварају. По повратку у Загреб, објављује своје прве критичке прилоге у часопису *Покрет* покушавајући да промени устаљене токове размишљања у сферама ликовних уметности и утре пут за нове идеје које се промовишу у светској метрополи уметности - Паризу.

Новембра 1921. у загребачком Умјетничком павиљону реализује самосталну изложбу слика, акварела, цртежа, скица и са сопственим предговором, пуним неспоразума са широм загребачком културном јавношћу. Такво сликарство није нашло одјека код загребачке публике. Мада о изложби афирмативно пишу А. Б. Шимић, Растко Петровић, Љубомир Мицић и Пјер Крижанић, то ипак није довољно за конзервативни свет јавности.

Током 1919. остварује контакт с песником Антуном Бранком Шимићем, тада покретачем и уредником часописа *Јуриш* и других часописа, али је ова година уједно и време Шумановићевих првих остварења из области илустративног рада, опреме књига, те графике. Шумановић даје насловне стране прва два броја *Јуриша*, реализује ликовну опрему Шимићеве збирке песама *Преображења*

(1920). И ово пријатељевање и друговање са великим новатором убрзо ће бити прекинуто смрћу А. Б. Шимића.

У међувремену Шумановић је имао већ две изложбе; 1918, још као студент, и 1920; ова друга је изазвала похвалу критике. Поред Лотовог на Шумановићевом сликарству из тог времена осећа се и утицај Громера, затим Пикаса и Хербина. Током новембра и децембра 1921. учествује са једном сликом на XIV изложби Јесењег салона у Паризу са сликом *Сељанке*.

На изложби Удружења независних уметника у Паризу, током јануара и фебруара 1922, у Великој палати Јелисејских поља, излаже слике: *Лађар* и *Париско предграђе*.

Суочен са нападима конзервативне критике и за промене неспремне загребачке средине, Шумановић налази заједнички језик са уметницима београдске групе „Слободни" који до изражаја долазе у оквиру Пете југословенске изложбе у Београду 1922. године. Њихови резултати представљају претходницу групе „Облик" чији ће члан и један од оснивача (1926.) бити и Сава Шумановић. На изложби у Београду Шумановић постиже завидан успех. Охрабрен, враћа се у Загреб, али је његов кубизам и даље био одбијан; у то време живи од мале плате службеника у Музеју за умјетност и обрт. Без атељеа и стана је у Загребу. У невољи му се нашла колегиница из Школе за умјетност и умјетни обрт Антонија Ткалчић Кошчевић, трудећи се да Сава има све што уметност и млади живот пожели.

Године 1923, у Паризу, тачно након годину дана у истом простору, у Великој палати Јелисејских поља, на 35. изложби Удружења независних уметника у Паризу, Сава излаже *Пастораду* и *Женски акт*. Новембра и децембра исте године, на 17. изложби Јесењег салона у Паризу, у Великој палати Јелисејских поља, Шумановић излаже слике: *Пејзаж са фонтаном* и *Мртву природу*.

Године 1925, крајем маја, одлази по други пут у Париз. Обнавља стара пријатељства и стиче нова. Поново ступа у Лотов атеље и излаже у Јесењем салону и Салону независних. На две изложбе током 1926. године бива запажен од познатих париских критичара Флорана Фелза, Жака Гена и Жоржа Тирпена, након

изложених слика *Композиција, Мртва природа* и *Сточић са огледалом и прибором за удешавање.*

Пијани брод, 1927.

На 38. изложби Удружења независних и на Јесењем салону 1927. године излаже *Летњи уђоћај, Мртву природу* и *Доручак на трави.*

Од кубизма лагано нагиње ка експресионизму, а утицај Сезана постаје све јачи. После великих кубистичких композиција (*Batelier, Берба, Femmes au bord du lac, Жене у природи*), Шумановић излаже, 1928. у Салону независних, композицију сасвим друге врсте, свој чувени *Пијани брод*, који у часопису *Крапујо* излази на насловној страни с изванредном критиком уважених париских критичара Луја Леа Мартена и Андреа де Оливијеа.

На жалост, управо тада, суперсензибилни Шумановић, незадовољан условима живота напушта 1928. Париз и враћа се у Шид.

Сликањем у родитељском дому, Шумановић се нагло развија у страсног и снажног уметника. Он више није ни кубиста ни експресиониста; пронашао је свој сопствени манир, који се састоји од овлаш стилизованог цртежа, светле палете и пастозне фактуре. Слика платна великог формата, с фигурама у пејзажу, или мртве природе. Резултат тога рада је велика изложба у Београду 1928. на којој, поред *Пијаног брода*, доминирају платна насликана у Шиду: *Доручак на трави, Женски акт, Мртва природа с грожђем*, с којима отвара нову страницу своје уметности.

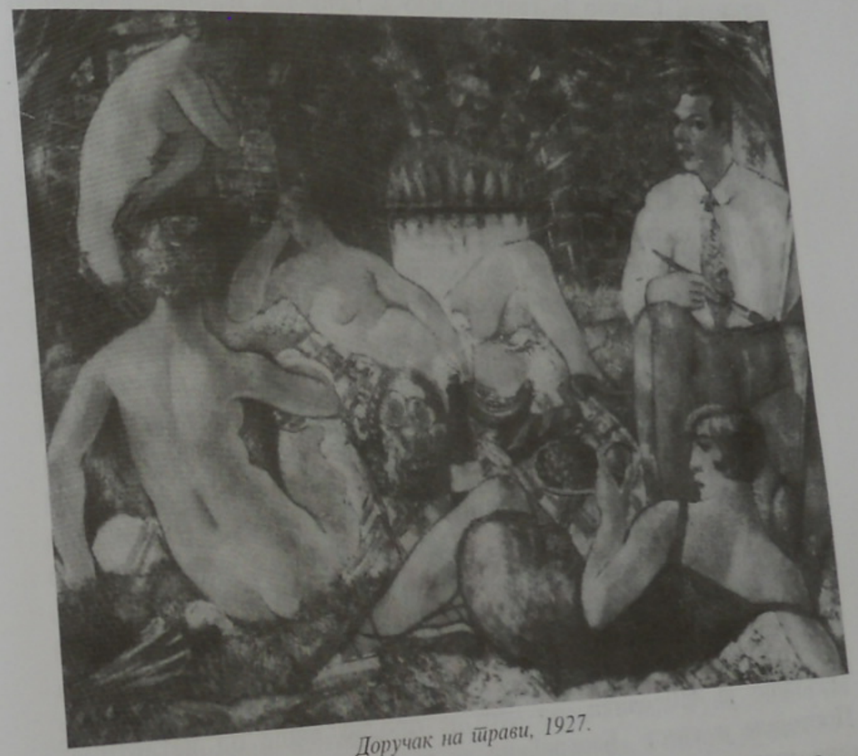

Доручак на трави, 1927.

Радови с изложбе су распродати и Шумановић, охрабрен морално и материјално, 1929. године предузима свој трећи пут у Париз. Излаже на 40. изложби Удружења независних, упознаје се

с Дереном и склапа пријатељство с Пасеном. Тада су настала његова необично лепа платна *Мост на Сени, Јесењи пејзаж из околине Париз, Авенија опсерваторија, Женски акт с црвеним тепихом, St. Pierre en Vauverey* и др. То је, нема сумње, врхунац Шумановићевог стварања. Његове слике су светле, чисте, јасне, добро нахрањене бојом; палета хармонична, топла, жива; композиција чврста, уравнотежена, темељито изграђена. Након годину дана (1930), враћа се из Француске у Шид, у пространу родитељску кућу где вредно ради готово не испуштајући кичицу из руке. Сликао је свакодневно у природи, испрва акварелом, затим опет прелази на уље. Шумановић слика сочније, још топлије, још надахнутије, његова паста постаје чврста и светла као емајл, потез четке мек и мелодиозан. Остварио је изваредна платна, као што су *Улице у Шиду*, *Велике купачице, Пролеће у долини Свете Петке, Русинка, Шидски виногради.* После 1936. године, Шумановић се из природе повлачи у свој атеље у Шиду, где се сав предаје сликању. Његов стил се постепено мења; палета постаје светлија, цртеж лакши, једноставнији, композиција сажетија. Он сада слика искључиво пејзаже из околине Шида: у пролеће, под цветом воћака; у лето, са бујним зеленилом вегетације; у јесен, кроз бакар и злато увелог лишћа; преко зиме, са пространим белим површинама снега. Његова платна из тог времена: *Шидски салаши, Илочки друм под снегом, Јесењи пејсаж,* чиста су и прозрачна као брушени кристал, необично јасна и једноставна у обради и композицији. Уз то је сликао и скицирао читав низ купачица на измишљној шидској плажи; лепо постављене и мајсторски изведене женске актове са пејзажем у другом плану.

У Београду, у истом простору (Новог универзитета) где се догодила и претходна Шумановићева самостална изложба (1928), он отвара за свог .живота последњу самосталну изложбу. Изложио је 410 слика, од чега је продао више од четвртине. Постојала је свест Београђана да је у питању великан сликарства, што потврђује изузетна посећеност изложбе.

Након фашистичке окупације Југославије, Шумановић преживљава усташку мобилизацију и слање на војну вежбу у

Осијек, па и логор у Тузли 1941. године, али ноћ са усташама, која за њега траје од 28. до 30. августа 1942, није преживео. Убијен је на Српском православном гробљу у Сремској Митровици заједно с многим својим сугрђанима у време трајања чувене усташке злочиначке акције Виктора Томића у којој је лично учествовао при хапшењу 140 Шиђана и отпремању у Митровицу на стратиште. Четрдесетодневно дивљање Сремом Виктора Томића имало је крвав и трагичан епилог. Ликвидирано је више од 2.800 Срба, међу којима и Сава Шумановић. Акција хапшења Шиђана почела је у ноћи 28. августа 1942. године. Спроводило ју је 40 униформисаних усташа, 20 агената и 21 домаћи потказивач. Направљени су спискови од 130 мештана Срба по којима се хапсило. Цедуљице са списковима оперативним усташким групама предао је шидски таборник Јозо Шук. Захваљујући вољи домаћих усташа број ухапшених српских цивила, током ноћи од 28. на 29. август, био је 141 мештанин. Батинања, где су колци пуцали о тела недужних као шибице, мучења и разна злостављања одмах су почела у шидском сабирном логору - згради среског начелства. Три мушкарца и једна старија жена убрзо су подлегли од силних батина добијених песницама, ногама, колцима, воловским жилама, шлемовима. На дворишту сабирног логора лежали су као кладе, од батина натечени и изобличени, немоћни најтеже мучени људи. Многе нису могли препознати ни њихови најрођенији. Међу њима на дворишту лежао је и сликар Сава Шумановић у полусвесном стању. Запомагао је дозивајући доктора Драгутина Станивуковића који је сапатнички лежао нешто подаље од Саве, с пребијеном руком у беспомоћном положају као и брат му Урош, над којим се управо изживљавала група усташа. Савино запомагање прекинуо је управо Томић који је наилазио поред њега ударивши га снажно ногом у стомак. Ту, близу Саве, у локви крви лежи Савин ујак, 85-годишњи др Драгутин Грчић. Руке везане на леђима мученика жицом дотезане су клештима, а потом је њих 137 уведено и убачено у аутобусе. Вожени су до железничке станице, а ту претоварени у марвене вагоне и са многим похапшеним Србима из околине упућени у Митровачки казнени завод. У

складу с акцијом Виктора Томића, нико није преживео. Сви, мада ничему криви, скончали су свој овоземаљски живот у Сремској Митровици, на Српском православном гробљу, где су их чекале ископане дубоке јаме, 30. августа 1942. године.

Шид, Галерија слика „Сава Шумановић"

На родној кући Саве Шумановића у Винковцима стајала је спомен плоча све до 1990. године, а тада, након првих вишестраначких избора и преузимања власти изабране вољом народа, плоча је скинута. Зашто је спомен плоча сметала новој власти, која за себе каже да је демократска, може се само претпоставити.

Сликарева мајка Персида препустила је сачувана дела свога сина Саве Шумановића бризи Шида о десетогодишњици Савине мученичке смрти 1952. године.

1958 - Снимљен је документарни филм: *Сава Шумановић-Путеви.*

1962 - Поводом двадесетогодишњице његове трагичне смрти Савет Галерије слика *Сава Шумановић* у Шиду званично је установио тријеналну манифестацију савременог ликовног стваралаштва „Меморијал Саве Шумановића" у знак сећања на овог великог сликара.

1984 - Музеј савремене уметности, Београд, реализује ретроспективну изложбу дела Саве Шумановића и поставља је у Београду, Новом Саду, Загребу и Сарајеву.

1987 - Снимљен ТВ филм *Сава Шумановић.*

1988 - Музеј савремене уметности, Београд реализује изложбу дела Саве Шумановића у Минхену.

1989 - Поставком сталне изложбе у реновираној згради Галерије слика *Сава Шумановић* у Шиду обухваћено је око 150 дела аутора чије име Галерија са поносом истиче.

1996 - Поводом 100-годишњице рођења уметника, изложбу слика организују Музеј савремене уметности, Београд; Галерија слика *Сава Шумановић*, Шид; Галерија Матице српске, Нови Сад; са реализацијом поставке изложбе у Београду, Шиду, Новом Саду.

Извор: Гроздана Шарчевић, *Сава Шумановић*, Невкош, Нови Сад, 2000; Војин Башичевић, *Сава Шумановић, живот и уметност*, друго доп. и прош. издање, Нови Сад, 1997; Миодраг Б. Протић, *Сава Шумановић*, Галерија слика *Сава Шумановић*, Шид, 1985; Покрајинска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини, *Злочин окупатора 1941-1944. у Срему*, *Злочин окупатора у Војводини*, књига 2, Нови Сад, 1946; др Душан Вулетић, *Судбина културне баштине Срема у току II светског рата*, том II, Архив Војводине - Нови Сад, Завод за заштиту споменика културе - Сремска Митровица, Нови Сад - Сремска Митровица, 1997; *Енциклопедија Југославије*, 1971.

ШУША, ДУШАН – глумац, редитељ, рецитатор, енигмата
Винковци, 5. јуна 1927 - Винковци, 8. маја 1999.

Основну школу и гимназију завршио је у родним Винковцима. Шумарство је студирао у Загребу. Као гимназијалац, осамнаестогодишњак, непосредно по свршетку II светског рата, 15. јула 1945. године, Душан Шуша глумачки дебитује на винковачкој сцени с главном улогом у Косовом *Пожару страсти*. Добио је изванредне критике за своју улогу што је дало полета целом младом ансамблу великих амбиција. Позоришни рад у Винковцима Душан започиње одмах после ослобођења с оснивањем професионалне установе Народно позориште које делује под тим именом до краја године. Свој рад Душан наставља у оквиру РКУД *Никола Демоња* при Котарском синдикалном већу. Из РКУД *Никола Демоња* након три године издваја се драмска секција, тако да у Винковцима поново у кратком времену постоји самостални професионални позоришни ансамбл. Судбином мале средине, век професионализма је трајао четири заносне године, а потом мења име и свој статус у Аматерско позориште. На чело тог ипак полупрофесионалног позоришта долази млади 25-годишњи Душан Шуша. Та трећа поратна фаза винковачког позоришног деловања огледала се у ангажовању извођења драмске литературе страних писаца и борби за квалитет, пре свега захваљујући квалитетној глумачкој скупини. Може се рећи да је Душан у својој намери у потпуности успео. У петогодишњем периоду изведено је 28 драмских дела, од којих 15 од страних аутора и 13 домаћих. Освојена су највиша признања на републичким смотрама аматерских позоришта. Поред организационих редитељских и других послова који су припадали првом човеку позоришта, Душан Шуша је одиграо и 119 представа у петогодишњем раздобљу, до 1957. године. Слично је било и наредних

пет година, укупно једну деценију, колико је Душан био на челу винковачког позоришног живота. За свој рад добио је многе награде и признања. Један је од утемељивача Винковачких јесени, редитељ садржајних отворења и атрактивних делова програма у склопу Јесени. Оснивач је КУД-а *Шумари* у којем делује као педагог, водитељ и глумац-рецитатор у многим програмима.

За време трајања пуног позоришног ангажовања, Душан је по задатку морао бити и уредник новоформираног винковачког листа *За побједу социјализма*. Свој уреднички статус делио је са Р. Цапаром и А. Видековићем, у времену од марта 1950. до јуна 1951. године, колико је трајало излажење листа.

Велика љубав Душана Шуше била је енигматика. Први свој рад објавио је као тринаестогодишњак у предратно време, 1940. године у *Сфинги*. Сарађивао је са свим листовима које је покривао српски језик у Брозовој Југославији. Први велики сусрет загонетача организовао је 1969. у склопу *Винковачких јесени*. Деценијама је био најистакнутији члан винковачких загонетача. Био је двоструки првак Југославије у енигматици, двоструки победник *Квискотеке*, победник *Квизовке*, првак *Чвора* и свог матичног клуба у Винковцима. Творац је *Енигматског воза*, учесник *Енигматског маратона*, путник *Излета у непознато* и учесник на многим међународним такмичењима. Освојио је највишу велемајсторску титулу енигматике. Добитник је највишег винковачког признања, *Награде Ослобођења Винковаца*, 1964. године, три године након њеног установљења, као шести по реду грађанин Винковаца. Умро је у Винковцима, 8. маја 1999. године, 45-тог дана бесомучног НАТО-бомбардовања Србије у којој су избеглички живели његови најрођенији.

Извор: Објављени некролози и сећања.

ШУШИЋ, КОНСТАНТИН – протојереј ставрофор

Мирковци, 2. јуна 1884 - Винковци, 6. марта 1978.

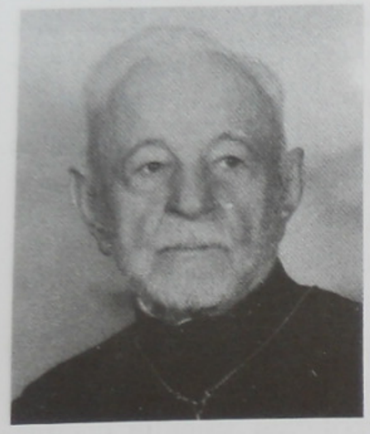

Рођен у Мирковцима, од Шпириних Шушића, оца Гаје званог Генерал, који је надимак добио због угледа који је имао међу својим Мирковчанима, а подржавао га је мушком лепотом, стаситошћу и отменим држањем. Константин је похађао и завршио основну школу у родним Мирковцима 1896. године. Винковачку гимназију завршио је почетком века, 1905. године. Богословију, факултет београдског Универзитета, завршава у Сремским Карловцима 1909. године. Исте године ступа у брак са Зорком Букинац из Илока, где су се и венчали. Са Зорком Константин је живео у сретном и примереном браку непуних шест деценија. Изродили су троје деце, кћер Иванку и синове Бранка и Слободана, све их лепо васпитали и високообразовали. Створили од њих дивне и на опште добро корисне људе.

Из студентских дана

Након венчања, 1909. године, и рукоположења, као млад свештеник постављен је на парохију у Горњим Врховинама, у село Црна Власт, где остаје наредну годину дана. По својој молби, премештен је за пароха у место Тушиловић у Лици, где остаје до почетка Првог светског рата 1914. године. Исте године бива премештен у Винковце код проте Уроша Ђурића и постављен за капелана. Након Првог светског рата, 1919. године, примио је Винковачку парохију. У међуратном раздобљу поред црквених парохијских обавеза прота Шушић је радио и на винковачкој гимназији као професор-катихета. Године 1941, по успостављању НДХ, бива хапшен од усташких власти и злостављан. С породицом је

одведен у усташки логор у Цапрагу. После неког времена проведеног у логору, са конвојем српских православних свештеника и њихових породица долази у Србију, најпре у Аранђеловац, а потом у Београд. Ратне године проводи служећи у цркви *Александра Невског* у Београду, одакле се по завршетку рата враћа у ослобођене Винковце. На винковачкој парохији остаје све до 1955. године, када је пензионисан. За свој успешан и предан рад одликован је највишим свештеничким одликовањем – правом ношења напрсног крста. Личност Константина Шушића држи отвореним питања и чини упитним што је код њега било више, а што боље? Да ли је био бољи човек или свештеник, супруг или родитељ, васпитач или пријатељ? Време, и они који се осећају прозваним, тек ће одговорити на ова питања. Увек је велелепно служио Службу Божју, а у проповедању је био ненадмашан. Радо слушан и поучан, за народ и млађе свештенике. Отуд толико омиљен међу свештеничком браћом и парохијанима с којима је радо и из исте равни волео да поразговара. То поштовање исказано је након упокојења, када је тело било изложено у винковачком храму где је велик број верника из многих крајева земље долазило да целива одар и упали свеће.

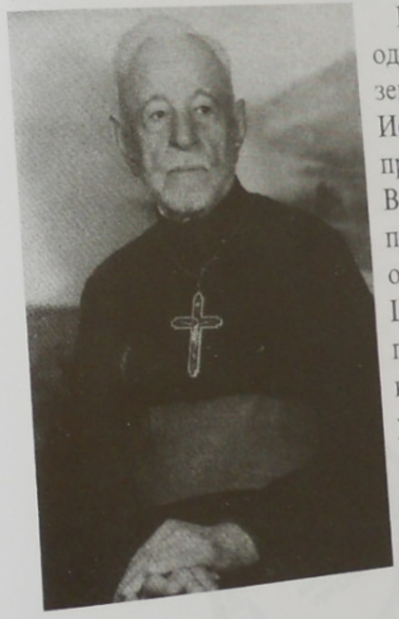

Прота Шушић је умро након одживљеног садржајног и пуног овоземаљског живота у 94. години. Испраћан је на необичан начин, мимо протокола који је важио у граду Винковцима. Мада су поворке градом престале да испраћају покојнике још од пре дванаест година, прота Шушић је ношен од цркве до Српског православног гробља, људи су му и на такав начин исказали признање за учињено животно дело. У пратњи до гробног места било је 25 свештеника који су држали опело, с њима три римокатоличка свештеника и неко-

лико часних сестара, те мноштво народа. У храму први од упокојеног проте опростио се његов дугогодишњи архијерејски намесник прота Спасоје Вукотић, по годинама готово исписник. Потом је говорио прота осечки Петар Самарџија, а у име парохијана и своје име опростио се прота винковачки Срећко Лесковац. Над гробом, од свог претходника опростио се пензионисани парох винковачки Душан Јеловац. Последњи се опростио у име Црквеног одбора, господин Владимир Петковић, којега је прота Шушић као дете крстио.

Прота Шушић на Светој архијерејској литургији у храму Силаска светог Духа на апостоле у Винковцима поводом 175. годишњице освећења храма

Извор: *Некролог*, јереја Срећка Лесковца, *Гласник српске православне цркве*, Београд, 6. јуна 1978, стр. 141; Казивање Мирјане Кнежевић, унуке проте Шушића; Сећања.

РЕЦЕНЗИЈА

Вуковар, Винковци и Жупања представљају значајна места западног Срема. Вуковар је дуго био центар Сремске жупаније. Међутим, после одређивања привремене границе између Србије и Хрватске у оквиру социјалистичке Југославије, ова места се све више вежу за појам Славоније, што није оправдано. Не могу Сремске Лазе бити у Славонији, као што ни Шидски Бановци не могу припадати (а ипак припадају) винковачкој општини, већ шидској. Баш због политичких разлога дошло је до запостављања историје западног Срема у српској науци, па тако и историје винковачког краја. Стога је сваки напор да се реафирмише српски аспект историје овог краја, а посебно винковачког краја, вредан похвале.

Душан Војводић је овим рукописом настојао да преко обраде знаменитих Срба винковачког краја укаже на значај и улогу Срба у његовом развоју у склопу нововековне историје. Њихова улога је недовољно обрађена и позната, а значај неадекватно валоризован. Стога његов рад има значење и поновног писања завичајне историје у којој своје место имају не само Хрвати већ и Срби, уз Немце и Јевреје. У склопу привредне историје винковачког краја, улога Срба надилази њихову бројност.

Аутор је на основу релевантних извора, које је брижљиво сакупио и скрупулозно користио, обрадио педесетак биографија знаменитих Срба винковачког краја. То свакако није све што се о овој теми може рећи, али је до сада највише. За будуће истраживаче - незаобилазно полазиште.

Војводићев рукопис о знаменитим Србима винковачког краја заслужује да буде публикован.

Нови Сад, 25. март 2004.

Др Часлав Оцић
дописни члан САНУ, Београд

Др Драго Његован
виши кустос МВ, Нови Сад

САДРЖАЈ

Предговор 7
Увод 13
АЛЕКСИЋ, ДРАГАН 25
БАБОВИЋ, ГЛИША 27
БАЈИЋ, Божидара СЛОБОДАН 28
БЛАГОЈЕВИЋ, МИЛОЈКО 32
БОШЊАК, РАДОВАН 36
БУЛИЋ, ВАСА 37
ВИТАС, ЂОРЂЕ 37
ГАВРИЋ, ЂУРА 38
ГАЗИБАРА, СТЕВАН 39
ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЈОВАН 40
ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЈОВАН 41
ГЕОРГИЈЕВИЋ, др КОСТА 54
ГЕОРГИЈЕВИЋ, ЛУКА МИЛОВАНОВ 54
ГЕОРГИЈЕВИЋ, МАРКО 62
ГЕОРГИЈЕВИЋ, НИКОЛА - НИЋА 64
ГЕОРГИЈЕВИЋ, НИКОЛА 70
ГЕОРГИЈЕВИЋ, ПЕТАР 72
ГЛУМАЦ, Ј. БРАНКО 74
ГЛУМАЦ, ДУШАН 75
ГРЧИЋ, ЈОВАН 75
ДИМИТРИЈЕВИЋ, СТОЈАН 78
ДРАГОСАВЉЕВИЋ, АДАМ 92
ИВИЋ, АВРАМ 93
ИВОШЕВИЋ, КАТИЦА 94
ЈАНКОВИЋ, МАРКО 94
КАТАНИЋ, ПАВЛЕ 96
КОЗАРАЦ, ЂУРА 97
КОРДА, ЈОВАН 100
КОЧА, МИЛОЈЕ 101
КОЧА, СОФИЈА 102
ЛАЗАРЕВИЋ, ЂОКА 102
МАЋАРЕВИЋ, МЛАДЕН 103
МЕДАКОВИЋ, ДУШАН 104
МЕТИКОШ, др МИЛАН 105
МИЛАШИНОВИЋ, др БОГДАН 105
МИЛИНОВИЋ, МАРКО 107
МИЛОШЕВИЋ, СТЕФАН 109
МУНИЖАБА, МИЛЕНКО 110
НЕКТАРИЈЕ (Димитрије) 115
НИКОЛИЋ, САВА 116
ОБЕРКНЕЖЕВИЋ ФИЛИП 121
ПАРОВИЋ, БЛАГОЈЕ 122
ПЛАВШИЋ, АТАНАСИЈЕВ НИКОЛА 123
ПОПОВИЋ, МАРИЈА 124
ПРОДАНОВИЋ, МИХАЈЛО 124
ПРОДАНОВИЋ, САВА 127
РАДИЋ, ЂОРЂЕ 128
РАДИЧЕВИЋ, МАРТИН - МАКСИМ 135
РУЊАНИН, ЈОСИФ 136
РАМАРЦИЋ, СТЕВАН 146
СЕБИШАНОВИЋ, ЂУРА 147
СЕЧУЈАЦ, АРСЕНИЈЕ 148
СУЧЕВИЋ, МИЛОВАН 149
СУЧЕВИЋ, СТЕВО 151
ТЕОФИЛОВИЋ, РАДИВОЈЕ - РАЈКО 151
ТРУМИЋ, КОНСТАНТИН 153
ЋЕЛАП, ЛАЗАР 155
ЋЕЛАП, СИМЕОН 161
ШУМАНОВАЦ, др ПАЈА 163
ШУМАНОВИЋ, САВА 166
ШУША, ДУШАН 176
ШУШИЋ, КОНСТАНТИН 178
Рецензија 181

Пре
Уво
АЛ
БА
БА
БЛ
БО
БУ
ВИ
ГА
ГА
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЕ
ГЛ
ГЛ
ГР
ДИ
ДР
ИЕ
ИЕ
ЈА
КА
КО
КО
КО
КО
ЛА

ЗНАМЕНИТИ СРБИ
ВИНКОВАЧКОГ КРАЈА

Аутор
Душан Сп. Војводић

Издавач
Градска библиотека
Нови Сад

За издавача
Драган Којић

Лектор и коректор
Александар Пивар

Ликовно-графичко уређење
Душан Шпијач

Компјутерска обрада
Миодраг Стојиљковић

Штампа
Невкош, Нови Сад
друго издање

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

929(=163.41)(497.5 Vinkovački kraj)"17/19"

ВОЈВОДИЋ, Душан

Знаменити Срби винковачког краја / Душан Сп. Војводић. - 1. изд. - Нови Сад : Градска библиотека, 2004 (Нови Сад : Невкош). - 181 стр. : илустр. ; 25 cm.

ISBN 86-82275-13-9

а) Срби - Винковачки крај - 18-20. в. – Биографије

COBISS.SR-ID 196909063

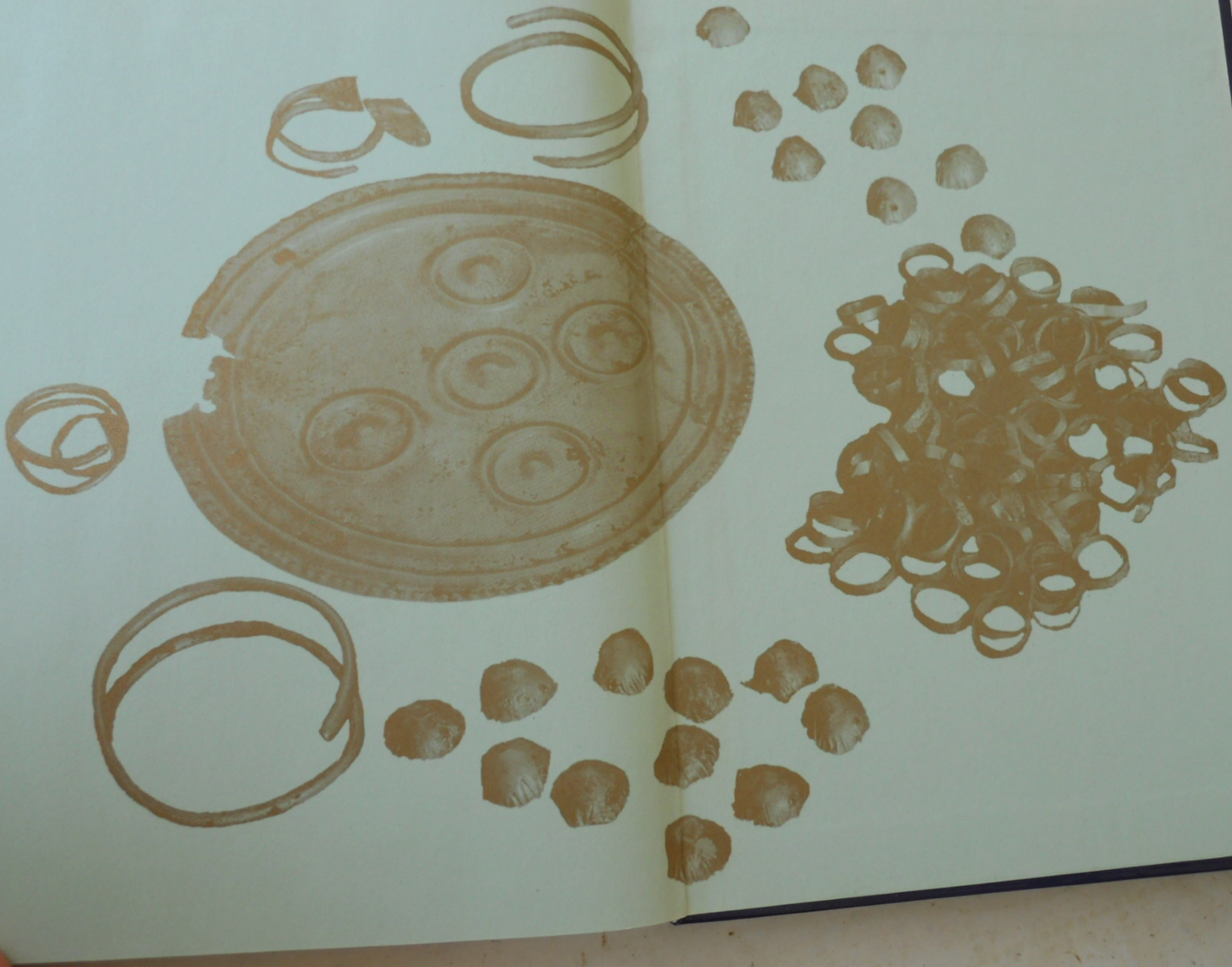

VOJ
2

ISBN 86-82275-13-9